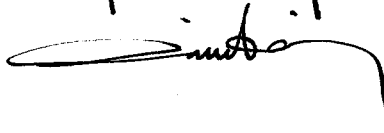

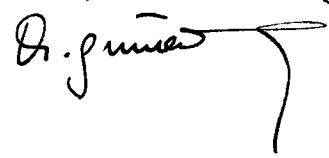

62737

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Prof. İsmet Ağaryılmaz

Yrd. Doç. Dr. İclal Dinger

Prof. Dr. Reha Günay

MAHMUTPAŞA'DA
KORUMA AMAÇLI PLAN ÇALIŞMASI
VE
BÜYÜK YENİ HAN

Mimar İsmail ÇAKMAK

F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programında
hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

: Prof. İsmet AĞARYILMAZ

İSTANBUL , 1997

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR

İNGİLİZCE ÖZET

I. BÖLÜM

KENTSEL GELİŞİM İÇİNDE

İSTANBUL TİCARET BÖLGESİNİN OLUŞUMU.

1.1. Bölgenin Tarihsel Gelişimi.....	1
1.1.1. İstanbul'un Fethine Kadar Olan Gelişim	
1.1.2. Fetih'ten 18.yy. Sonuna Kadar Olan Gelişim	
1.1.3. 19-20. yy.'da İstanbul Ticaret Bölgesindeki Yapısal Değişimler	
1.2. Ticaret Bölgesini Meydana Getiren Yapılar.....	14

II. BÖLÜM

MAHMUTPAŞA'DA ALT BÖLGE ANALİZLERİ VE

KORUMA AMAÇLI PLAN ÇALIŞMASI.

2.1. Eminönü Ticaret Bölgesi'nin Tarihsel ve Fiziksel Yapısı.....	18
2.2. Hanlar Bölgesinin Fiziksel Yapısı.....	21
2.3. Hanlar Bölgesinin Güncel Yapısı.....	25
2.3.1. İşlevsel Yapı	
2.3.2. Sosyal Yapı	
2.3.3. Mülkiyet Durumu	
2.3.4. Mimari Yapı	
2.3.5. Ulaşım Sorunu	
2.4. Bölgesel Planlama İlkeleri	27

2.4.1. İşlevsel Yapı	
2.4.2. Sosyal Yapı	
2.4.3. Mülkiyet Durumu	
2.4.4. Mimari Yapı	
2.4.5. Ulaşım	
2.5. Koruma Amaçlı Uygulama Planı Genel Notları.....	31
2.6. Koruma Amaçlı Uygulama Planı Özel Notları.....	33

III. BÖLÜM

BÜYÜK YENİ HAN

3.1. Yapının Bugünkü Durumu.....	34
3.1.1. Eserin Mimari ve Tarihlendirilmesi	
3.1.2. Mimari Özellikler	
3.1.2.1. Cephe Özellikleri	
3.1.2.2. Plan Özellikleri	
3.1.2.3. Taşıyıcı Sistem	
3.1.2.4. Mimari Elemanlar	
3.1.2.4.1. Kapılar	
3.1.2.4.2. Pencereleler	
3.1.2.4.3. Ocaklar	
3.1.2.4.4. Bacalar	
3.1.2.4.5. Dolap Nişleri	
3.1.2.4.6. Çeşme	
3.1.2.4.7. Bezeme	

3.1.3. Yapısal Analiz

3.1.3.1. Malzeme

3.2. III. Mustafa Dönemi Mimari Anlayışı ve

Büyük Yeni Han'ın Bu Dönem İçindeki Yeri ve Önemi.....71

3.3. Yapının Yıpranma Sebepleri.....74

3.3.1. Doğal Afetler

3.3.1.1. Depremler

3.3.1.2. Yangınlar, Ani Tutuşmalar

3.3.2. Doğal Etkenler

3.3.2.1. Konumuna Bağlı Etkenler

3.3.2.2. Hava ve Havanın Kirlenmesi

3.3.2.3. Su

3.3.2.4. Hayvansal Parazitler

3.3.2.5. Bitkisel Zararlılar

3.3.3. İnsana Bağlı Nedenler

3.3.4. Tasarım ve Uygulamaya Bağlı Nedenler

3.3.4.1. Malzemeye Bağlı Nedenler

3.3.4.1.1. Taş

3.3.4.1.2. Tuğla

3.3.4.1.3. Ahşap

3.3.4.1.4. Maden

3.3.4.1.5. Harçlar ve Sıvalar

3.3.4.2. Taşıyıcı Sisteme Bağlı Nedenler

3.3.4.3. Örtü Sistemine Bağlı Nedenler	
3.4. Büyük Yeni Han'ın Restorasyon Önerisi.....	96
3.4.1. Yapıya Müdahale Ölçeğinin Belirlenmesi	
3.4.1.1. Yeni Bir İşlev Verilmesi	
3.4.1.2. Yapısal Koruma	
3.4.1.2.1. Geçici Koruma Tedbirleri	
3.4.1.2.1. Strüktürel ve Konstrüktif Müdahale	
3.4.1.2.3. Tesisat-Alt Yapı	
3.5. Sonuç.....	103

KAYNAKLAR

Ek. 1. Büyük Yeni Han'ı Rölöve-Restitüsyon ve Restorasyon Projesi

Ek. 2. Fotoğraf Kataloğu

ÖZGEÇMİŞ

TEŞEKKÜR

Yapmış olduğum bu araştırma süreç olarak iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, araştırmanın bir tez kapsamı içerisinde yer alması kararından öncedir. Bu süreç F.B.E. Rölöve-Restorasyon eğitimimiz sırasında yaptığımız çalışmaları kapsamaktadır. Bu çalışmalar;

* 1/2000 ölçekli Hanlar Bölgesi analizleri

* 1/500 ölçekli Mahmutpaşa alt bölge analizleri

Çalışmaya katılanlar;

Mimar İsmail Çakmak

Mimar Semih Güçer

Mimar Alpaslan Sadıkoğlu

Mimar Alime Şahin

Mimar Bülent Kara

Mimar Funda Rassat

Mimar Arzu Sarpkaya

Mimar Nuray Şahin

Mimar Erkan Işık

Mimar Nursel Yıldız

* 1/200 ölçekli Büyük Yeni Han Rölöve Restitüsyon ve Restorasyon Projesi

Mimar İsmail Çakmak

Mimar Semih Güçer

Proje Yöneticisi Dr. Nevzat İlhan

Araştırmanın ikinci ve tez kapsamında incelendiği bölümde ise çalışmalarında yardımcı olan Doç.Dr. Füsun Alioğlu ve Doç.Dr. İclal Dinçer, fotoğrafların çekimi sırasında destek gördüğüm Restoratör Timur Çelik, yukarıda isimlerini verdiğim arkadaşlarım ve Dr. Nevzat İlhan'a, ayrıca araştırmam boyunca bana yardımcı olan yönlendiren tez yöneticisi Sayın Hocam Prof. İsmet Ağaryılmaz'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

ÖZET

İstanbul, kuruluşundan günümüze kadar önemli bir ticari merkez olmuş ve bunun sonucunda ticaret için gerekli mekanlar ortaya çıkmış.

1453'te Fetih'ten hemen sonra inşaa edilmeye başlanan arasta, bedesten, çarşı ve dükkanların yanı sıra hanlar önemli ticaret yapıları grubunu oluştururlar.

İstanbul hanları inşaa edildikleri alan bakımından büyük alanlara oturmalarına rağmen yoğun olarak incelenmemişlerdir. Bu açıdan İstanbul'un tarihi çekirdeği içinde önemli bir yapılar topluluğunu oluşturan ve asırlar boyunca ticari merkez kimliği ile kültürümüzde önemli bir yere sahip olan İstanbul Hanlar Bölgesi'nde yapılan araştırmalar sonucunda Çakmakçılar Yokuşu, Mahmutpaşa Yokuşu ve Tarakçılar Caddesi arasında kalan adalar grubu ve bu alanda önemli bir yere sahip olduğunu düşündüğümüz Büyük Yeni Han araştırmamızın ana konularını oluşturmaktadır.

Günümüzün gelişen ve değişen şehir hayatında ihtiyaçlara cevap vermeye zorlanan, sivil mimarimizin sade ama kendi dönemi içinde oldukça fonksiyonel ürünleri olan bu yapılar korunmaya ve bakıma muhtaç bir haldedirler. Bir çoğu yangınlarda veya imar hareketleri ile yıkılıp ortadan kalkmıştır. Mevcutların bazıları ise amaç dışı kullanımların yanı sıra ilgisizlikten dolayı harap haldedirler.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, İstanbul'un tarihi ticaret merkezinin, şehrin kuruluşundan itibaren 20.yy'a kadar olan gelişimi ve ticaret bölgesini meydana getiren yapılar anılmaktadır.

İkinci bölümde ise yukarıda sınırlarını tanımlamış olduğumuz alanda 1/500 ölçekli tespit çalışmaları yapılmış ve bu tespitler ışığında yine 1/500 ölçekte koruma amaçlı plan önerisi getirilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde Büyük Yeni Han'ın bugünkü durumu ile beraber mimari ve yapısal analizin yapıldığı, eserin İstanbul Hanları içindeki yeri ve önemini belirten ve koruma amaçlı bir müdahale için önerilerde bulunan restorasyon projesi yer almaktadır.

Gerek yapının bugünkü durumuna (rölöve) ait, gerekse restitüsyon ve restorasyon projesine ait çizimler ekte sunulmuştur.

SUMMARY

İstanbul, until its foundation, has always been an important trade center and because of this places needed for trading have been formed.

Besides shops of same trade, bedestens, market places and shops, which have been built in 1453 soon after the conquest of İstanbul, inns have also been an important group of buildings for trading.

Despite the fact that areas of the inns in İstanbul cover big amounts, they have not been searched well enough. From this point of view according to the researches we have made in the Region of Inns, an important group of buildings in İstanbul's Historical Center and had always a major place in culture with its identity of trade center, Büyük Yeni Han, which has an important place among the buildings located between Çakmakçılar, Mahmutpaşa and Tarakçılar Streets, is the main point of our research.

These buildings are the plain and functional examples of our civil architecture but they do not suit today's daily life and have to be protected. Most of them have disappeared because of fires or urban movements. Some of the remainings are in such bad conditions because of lack of interest and using for different aims.

This research consists of three parts.

In the first part, the development of the trade center from the foundation of the city until the 20. century and the buildings in this area are examined.

In the second part, a search of the today's situation in the area that has been mentioned above has been made in the scale of 1/500 and a plan aiming preservation has been recommended.

In the last part, a restoration project, including today's situation of Büyük Yeni Han, architectural and structural analysis of the building, its importance among the Inns of İstanbul, intervention aiming preservation, has been made.

The measured drawings, restitution and restoration projects are attached to the research.

1. BÖLÜM

KENTSEL GELİŞİM İÇİNDE İSTANBUL TİCARET

BÖLGESİNİN OLUŞUMU

1.1. BÖLGENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.1. İSTANBUL'UN FETHİNE KADAR OLAN GELİŞİM

Bugünkü İstanbul'un öncüsü olan ilk yerleşme hakkında hemen hemen hiçbir bilgi yoktur. Bu soruyu aydınlatmaya yarayabilecek arkeolojik buluntular henüz elde edilememiştir. Ancak İstanbul kadar her bakımdan insanların yaşamasına elverişli bir yerin , tarih öncesi çağlarında boş kalabildiğine ihtimal vermek mümkün değildir. Yüzyıllar boyunca şehrin toprak tabakası o derece yükselmiş (2 - 12 m'ye kadar) ve topoğrafyası o kadar değişmiştir ki , tarih öncesine ait yerleşmenin izlerini bulmaya imkan kalmamıştır (Eyice 1980:s.90).

Buna karşılık Anadolu yakasında Kurbağalıdere Vadisi kenarında yükselen Fikirtepe mevkiinde çok eski insanların bıraktıkları kalıntılar bulunabilmiştir. M.Ö. dördüncü binin başlarına doğru yaşayan bu insanların yerli (autachone) olduklarını gösteren ipuçları elde edilmiştir.

Greklerin boğaz kıyılarına gelişi ise daha sonralara rastlar (İnciyan 1976:s.81). Grekler çeşitli yönlere yayılmışlar ve yolları üzerinde sırasıyla önce M.Ö. 7. yüzyıl başında Chalcedon (Kadıköy) 'ü ve çok yakın bir devrede Üsküdarın Marmara'ya bakan yamaçları üzerinde Chrysopdis'i (bugünkü Harem - Salacak) ve üçüncü olarak da bugünkü Galata'nın ilk çekirdeği olan Skyae'yi kurmuşlardır. Böylece Grekler Haliç ve Marmara'ya bakan tepeler üzerinde ve bugünkü Sarayburnu'nda M.Ö. 658'de Bizantion koloni şehrini kurmuşlar ve ilk surları inşa etmişlerdir (Güran 1978:s.23).

M.Ö. 7. yüzyılda Batı Anadolu'da görülen Pers hakimiyeti sırasında Bizantion vergi ödeyen bir kent durumunda idi. Ancak daha sonra uzun süren çatışmalar sonucu Yunanlıların önderliğinde Perslere karşı M.Ö. 478 - 477 yıllarında 'Attika Delos Deniz Birliği' kuruldu. Bu birlik sayesinde önce Trakya'da, daha sonra Boğazlar, Bizantion ve Chalcedon'da Pers hakimiyetine son verildi. Ancak bu seferde gittikçe artan Atina'nın baskısı, Sparta - Pers ittifakını doğurdu. M.Ö. 405'te Rumeli kıyılarında Atinalıları bozguna uğratan Spartalılar Bizantion ve Chalcedon'u ele geçirdiler (Yurt Ansiklopedisi 1982:s.3800).

Sparta - Atina çatışmasından doğan boşluktan istifade ederek ortaya çıkan Makedonya Krallığı M.Ö. 340 yılında Bizantion'u kuşatmalarına rağmen başarılı olamadılar. Ancak Makedon Krallarının düzenledikleri diğer saldırılarla başedemeyen Bizantion'un da içinde bulunduğu Bergama Devleti, Rodos, Kizikos'tan (Erdek) oluşan birlik (M.Ö.201) Roma'dan yardım istedi. Böylece Roma'nın Doğu Akdeniz siyasetine karışması ile Makedonya ve Roma arasında yapılan savaşlar sonucunda Anadolu ve Yunanistan'daki Makedonya topraklarının tümü Romalıların eline geçti (M.Ö. 2. y.y.).

Boğaziçinin Avrupa yakasında eski bir Yunan yerleşmesi olan Bizantion kenti, Roma İmparatorluğunun doğu başkenti olarak M.Ö. 330'da Secundo Roma veya Nova Roma (yeni Roma) adıyla yeniden kuruldu. Ancak bu isimler uzun süreli olmamış daha sonra Türkler tarafından fethine kadar Konstantinapolis olarak kalmıştır. İmparator Konstantin ve daha sonraları Teodosiyus zamanında büyüyen şehir için surlar da genişletilmiştir. Batı'da doğan karışıklıklardan istifade eden 1. Teodosius'un M.Ö. 395'te imparatorluğu ikiye ayırmasıyla Bizans Dönemi başlamış oldu.

Galata 13. y.y.'da Cenevizlilere verilmiş ve kendi başına önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. 14. y.y.'da surlar daha da genişletilmiş ve tamamen müstakil olmuştur. En önemli dış mahalle Bakırköy (Hepdomon)

'dür.Burası Trakya'ya sefer yapan ordunun toplanma bölgesiydi. Bunun dışında adalarda manastırlar, Beşiktaş (St. Mamas), Ortaköy (St. Phocas), Kandilli - Vaniköy (Brochtoi) ve Çengelköy (Sophianae) gibi küçük yerleşimler ortaya çıkmış , Beşiktaş'ta bir saray , diğer yerlerde köşkler yapılmıştır.

Bizans İstanbul'unda şehrin günlük ihtiyaçlarını karşılayan çarşının Ayasofya dolaylarında olduğu bilinmektedir (İstanbul Kültür ve Sanat Ans. s.1441). Ayrıca semtlerde de halkın alışveriş yaptığı küçük dükkanlar vardı. Fakat şehrin ekonomisi daha ziyade 'transit ticaret' e dayanmaktaydı. Venedikli, Cenevizli, Pizalı, Ankonalı ve Lombardiyalı tüccarlar bu ticareti ellerinde tutmaktaydılar. Bu tüccarlara tanınan imtiyazlar sayesinde bunların Haliç kıyılarında mağazaları , antrepoları , ambarları vardı. Doğu ve batıdan getirdikleri malları buralarda depoluyor , sonra da aksi istikametlere sevk ediyorlardı. Ancak Haliç kıyıları bir transit merkezi olmakla beraber Bizanslılar buralardan alışveriş edebiliyorlardı. Özellikle Haliç iskelesi şehrin pekçok ihtiyacını karşılamaktaydı.İskeleler ve depolar bu özellikleriyle birer çarşı mahiyetindeydiler. 14. y.y.'a girerken şehir surlarla çevrili , tarımsal üretime dayalı bir yapı içinde giderek zayıflarken Galata'da ticaretin getirdiği zenginlik ile rahat bir yaşam tarzı hakimdi. Bu dönemde Galata gümrüğünün yıllık geliri, Konstantinapolis'e göre 7 misli daha fazla idi(Dökmeciyan 1990:s.22). Bu açık fark Şehrin ticari hayatındaki durgunluğu ve hayat standardındaki düşüklüğü ifade etmektedir.

Şehir muhtelif zamanlarda pekçok defa yabancı ordular tarafından kuşatılmıştır. İmparator Heraklius zamanında 626 senesinde Hunlar, Konstantin Pagonat zamanında 672 senesinde de Halife Muaviye'nin ordusu şehri kuşatmış ancak başarılı olamamışlardır. İmparator Leon zamanında şehri kuşatan İslam ordusu şehri kuşatamayarak geri dönmüştür (İnciciyan 1976:s.80). Daha sonraki yıllarda (1204 - 1261) 57 sene beş latin imparatoru saltanatında kalan şehir , ilk kez 1394 senesinde Osmanlı ordusu kuşatması altında kalır. Bu tarihte surlara kadar ilerleyen Yıldırım Bayezit , şehrin Osmanlı Devleti' ne bin altın vergi

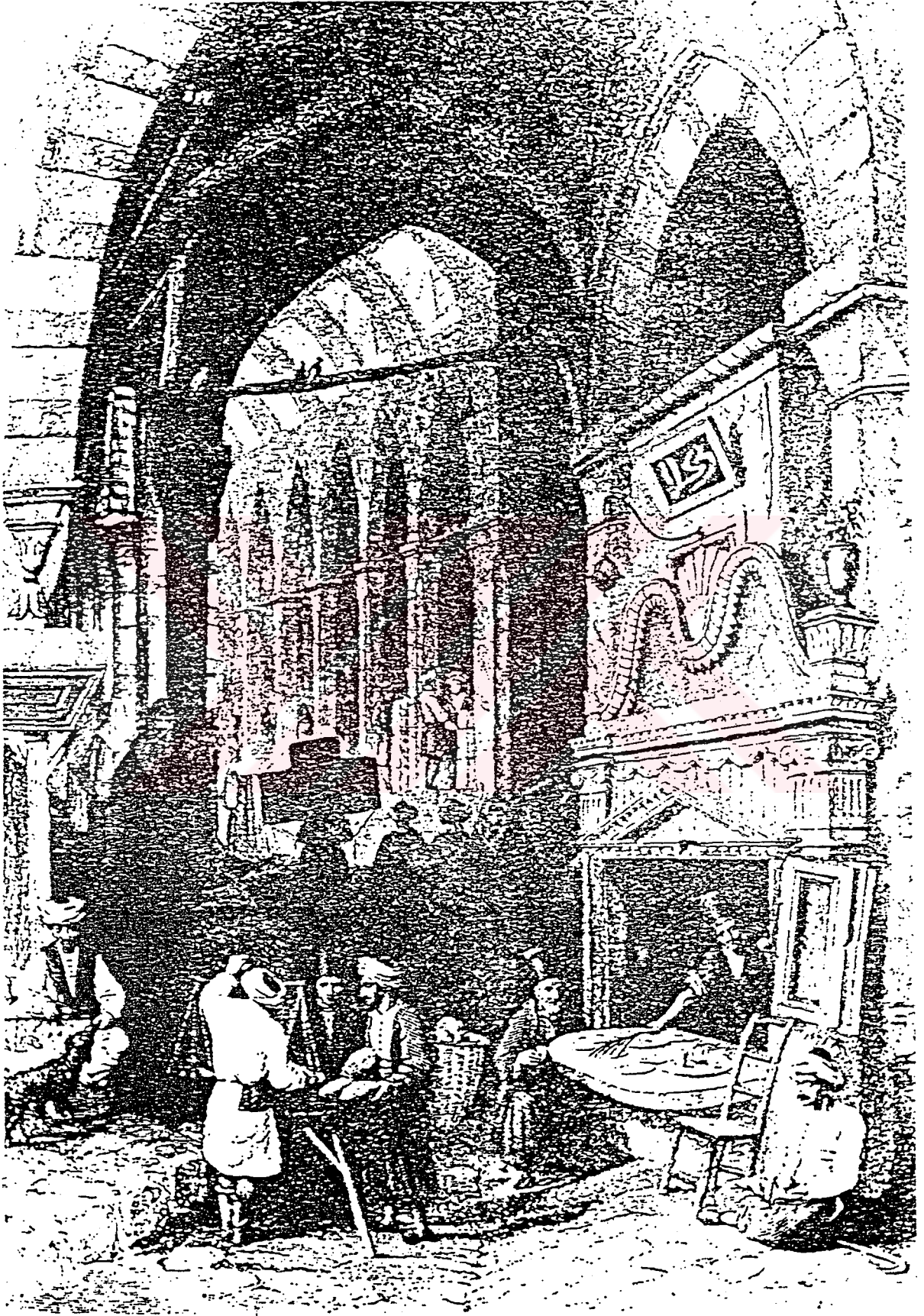
1.1.2. FETİHTEN 18.yy. SONUNA KADAR OLAN GELİŞİM

Son Bizans İmparatoru II. Konstantin' den şehri fetheden (1453) Fatih Sultan Mehmed İstanbul' a Anadolu' dan yeni nüfus getirtmiş ve ilk mimari faaliyet olarak surları tamir ettirmiştir. Teodosyus formunun Haliç' e bakan tarafında bir saray ve Eyüp Sultan Külliyesi' ni inşa ettirmiştir. Fetihden dört yıl sonra başkent ünvanını alan şehrin ismi , III. Selim' e kadar İslambul olarak anılmış , Tanzimat' tan sonra Der-i Saadet , Der-i Deavlet , Asitane , Darülsaltana , Asitane-i Devlet gibi isimler almış ve sonunda İstanbul adı tüm bunların yerini almıştır (Güran 1978:s.23).

Fetihten hemen sonra İstanbul' un ticaret hayatı büyük bir sarsıntı geçirmekteydi. Şehirdeki Türk nüfusunun artırılması amacıyla takip edilen iskan politikası yanında şehre canlılık getirecek olan ticaretin gerçekleştirileceği mekanlara ihtiyaç duyulmuştur.

Türk şehirciliğinde ticaret alanı ; bedesten , bunun çevresinde dükkanlar ve hanlar olarak tanımlanıyordu. Şehrin kapasitesine göre küçük çarşı bölümleri birbirlerinden farklı yerlerde konumlanabilirdi. Ancak asıl çarşı , yani ticaretin en yoğun ve hareketli bölümü bedesten çevresinde toplanırdı. Yeni başkent İstanbul' da da aynı şekilde olmuştur. Fatih , çeşitli binaların yanı başında bedesten ve dükkanlar yaptırarak İstanbul' un Türk şehri karakterinin temelini atmıştır (Cezar 1985:s.127). Sonuçta ilk olarak Bedesten-i Atik kurulmuştur.

Fatih dönemi sonlarında bedesten etrafında yapılan dükkanların sayısı 3667' yi bulmuştur (Güran 1978:s.24). Bu dükkanlar Büyük Çarşı ve Mercan' dan Haliç ve surlara doğru gelişmeye devam etmişlerdir. Bizans döneminde olduğu gibi Unkapanı , Odunpazarı ve Balıkpazarı yine depolama alanlarıdır.

Resim 2- Kapalıçarşı'da Kaymakçı Dükkanı (W.H. Barlett'den).

Bu gelişmelerle fetihten sonraki yirmi beş yıl içinde daha önceki devirlerde olduğu gibi şehrin nüfusu ağırlık olarak Haliç sırtlarında yoğunlaşmıştır.

Diğer bir çarşı kompleksi ise Fatih Külliyesi civarında kurulmuş ve özellikle saraçlar ve demirciler burada toplanmışlardır. Ayrıca sur dışında da şehrin gelişimi başlamış, Eyüp Sultan Külliyesi ile başlayan bu gelişme Anadolu Türklerinin Üsküdar' a yerleşmeleriyle devam etmiştir.

Bu gelişmelerle beraber Anadolu ve Rumeli Hisarı çevresinde de yerleşimler gelişmiş ve nüfus artmıştır.

16.yy.'da ise inşa edilen önemli yapılardan ilki II. Beyazıd Külliyesi'dir . Bizans devrinde Bayezıd'tan sonra Marmaraya paralel gelişen anıtsal akstan farklı olarak İstanbul'un gelişmesi , Bayezıd Külliyesi , Şehzade Cami , Süleymaniye Külliyesi ve Yavuz Selim Camisi ile Bayezıd - Edirnekapı hattını oluşturarak Haliç'e paralel geliştiği görülür.

II. Bayezıd döneminde şehrin ticaret alanı yine Sirkeci - Unkapanı arasında Haliç'e paralel gelişir. Haliç'e bakan sırtlar ve ona bitişik diğer tepeler sonraları da nüfus yoğunluğu en fazla olan bölgeler olarak gelişecektir.

Kanuni Sultan Süleyman (1520 -1565) dönemine geldiğimizde ise şehirdeki ev sayısı 80.000'e ulaşmıştır(Eriş 1992:s.6) Buna göre İstanbul'un nüfusu 400.000 kadardır. Surların dışında gelişen nüfus toplam şehir nüfusunun % 30-40'ını bulmuştur. Eyüp - Kasımpaşa - Galatasaray ve azapkapı gelişmiş iskan alanları olarak belirirler. Kanuni Döneminde boğazdaki gelişme şu şekilde sıralanır. Tophane , Beşiktaş , Çengelköy , Çubuklu ve Üsküdar.

Bu devirdeki yapıların ana inşaat malzemesi ahşaptır. Bu yüzden çıkan yangınlarda Konutlarla beraber ticaret yapıları da büyük zararlar görmüşlerdir.

Resim 3- İstanbul Tarihi Yarımada ve Galata 1575.

Aynı anlayışla yapılan , hanedana ve devlet adamlarına ait saraylar ve köşkler ahşap olduğundan uzun süre ayakta kalamamışlardı.

Sonuç olarak İstanbul'un yeniden bir dünya şehri olarak ortaya çıkması ve Bizans şehri görünümünden uzaklaşıp Türk - İslam şehri kimliğine sahip olması 16. yüzyılda gerçekleşmiştir.

Karadeniz ve Akdeniz'in en işlek limanı olarak canlı bir ticaret hayatı vardır. İmparatorluğun , devlet gücünün doruğunda bulunduğu 16. yüzyılda Türk mimarisi klasik devrinin zirvesine ulaşmıştır.

Bu dönem içinde baş mimar olan Mimar Sinan devletin yükselişine uygun bir hızla İstanbul' a pek çok güzel eserler kazandırmıştır. Bu yüzyıl boyunca İstanbul bir daha sahip olamayacağı bir anıtsal yapı faaliyetine sahne olmuştur. Büyük boyutlu yapıların yanısıra pek çok orta büyüklükte cami , mescit ve diğer sivil yapılar bu devrin ürünüdür.

17.yy.'da büyük görkemli yapıların inşasında bir duraklama görülür. Son örneklerden birisi Sultan Ahmet Külliyesi' dir. 1597' de başlayan ve 1663' te biten Yeni Cami de büyük hacimli yapılardandır. Büyük anıtsal yapıların azalmasına rağmen şehir hızla gelişmeye ve nüfusu artmaya devam etmiştir. Oluşan yeni iskan bölgeleriyle beraber yeni mahallelerin ortaya çıkmasıyla ticaret bölgeleri Bayezit' tan Aksaray' a ve Saraçhane' ye kadar uzanarak Fatih' in kurduğu çarşı kompleksiyle birleşir. Han ve kervansaraylar bu bölgede ve özellikle Eminönü-Bayezit arasında yoğunlaşır(Güran 1978:s.26). Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesinin bugünkü dokusu 17. yüzyıl sonlarına doğru ortaya çıkar. Yüzyıl sonunda 800.000' i bulan nüfusuyla İstanbul , Ortadoğu ve Avrupa' nın en büyük şehri ve merkezi haline gelmiştir (Eriş 1992:s.12).

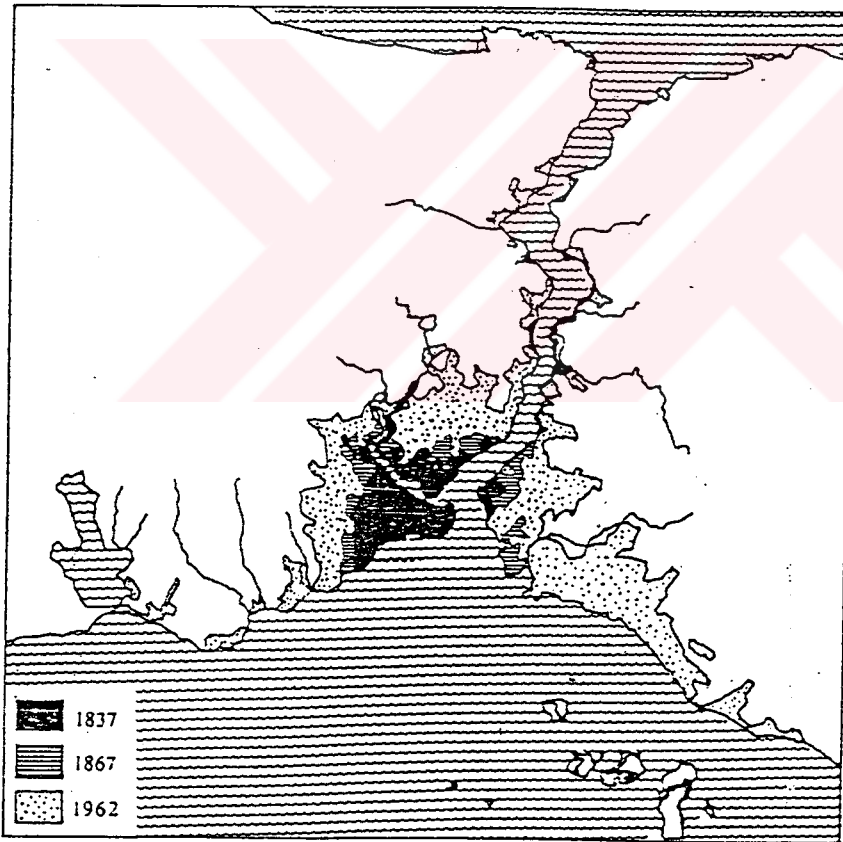
18. yüzyılda İstanbul' un gelişimi devam etmektedir. 16. yüzyılda surların dışındaki cami ve mescitlerin oranı yaklaşık % 38 iken , 18. yüzyılda bu oran % 55' e ulaşır. Bu oranlar bize sur dışındaki gelişmenin arttığını göstermektedir.

Bu gelişmelere rağmen şehrin ticaret merkezinde fazla bir değişiklik görülmez. Bu yüzyıl aynı zamanda imparatorluğun toprak kayıplarının artmaya başladığı bir dönemdir. İç ayaklanmaların artmasıyla devletin otoritesi zayıflamıştır. Bu gelişmelerle birlikte batı hayranlığı yavaş yavaş gelişmektedir. Barok düşünce ve sanatı Osmanlı'ya gelmeye başlamıştır (Eriş 1992:s.12).

18. yüzyıla girerken yangın ve deprem gibi afetlerden hırpalan İstanbul' da yapı malzemesi ahşaptan kagire yönelmiştir. 1701 yılında eski bedestende çıkan yangın üzerine dükkanların kagir yapılması ve üzrelerinin kemer ve tonozlarla örtülmesi yolunda ferman çıkartılmıştır (Genim 1980:s.243). Alınan bu tedbirlere rağmen 1750-1754 yangınları Mercan' da büyük zararlara yol açmıştır. Bu yangınlardan sonra yeni inşaat ve bakım esnasında İstanbul' un ünlü çarşısı kagir bir kapalı çarşı haline getirilmiştir. Ancak bu defada depreme karşı hasara uğrama olasılığı artmıştır. 1766 depreminde Kapalıçarşı yine zarara uğramış , kemer ve tonozlar elden geçirilmiştir. Tamir masrafları ise Hazine-i Hümayun' dan karşılanmıştır.

18. yüzyılda değişmeye başlayan ve baroklaşan mimari üslup ticaret yapılarını da çok etkilemiştir. Ancak bu yüzyılda şehir merkezinde kalabalık noktalarda yapılan hanlarda arsadan fazlaca yararlanabilmek için kat adedi artmış , sokağa taşan çıkmalar şehrin perspektifini zenginleştirmiştir.

I. Mahmut devrinin Hasan Paşa ve Beşir Ağa Külliyesi , Hasan Paşa Hanı , Büyük Yeni Han , Simkeşhane gibi sivil yapılar bu dönemin karakteristik ticaret yapılarıdır. Genellikle bütün yapı tiplerinde geleneksel plan şemalarının büyük değişikliğe uğramadan kullanıldığı , buna karşılık , kapı ve pencerelerin kemer biçimlerinin ve ölçülerinin , saçakların süs motiflerinin değiştiği görülür (Kuban 1988:s.241).

Resim 4- İstanbul 1829-1867.

1.1.3. 19. - 20. YÜZYILDA İSTANBUL TİCARET

BÖLGESİNDEKİ YAPISAL DEĞİŞİMLER

Osmanlı döneminde İstanbul nüfusu sürekli arttığı için işyerlerinin , hanların kapladığı alanlar da giderek genişledi. Ticari alanların dışında , mahalleler de gündelik ihtiyaçları karşılayan dükkanlar vardı. Ayrıca , İstanbul'da her zaman çok sayıda seyyar satıcı olmuştur.

İstanbul bu kalabalık nüfusuyla her zaman bir tüketim şehri olmuştur. Başkent olması nedeniyle imparatorluk halkını rahat yaşatma gereği duyuyordu. Bunun nedeni , normalde bir sürü gibi görülen halkın , yokluğun artması durumunda birdenbire ayaklanabilecek olmasıdır (Belge 1994:s.89). Bunun için tüketim dengelerinin çok fazla bozulmamasına dikkat etmek gerekiyordu. Osmanlı döneminde şehrin ticaret hayatının temelinde bu denge yatıyordu. Bu anlayış doğrultusunda başkent'in ihtiyaçlarının yeterince karşılanması için gerekli malları üreten bütün bölgeler heryıl ürünlerinin belli bir bölümünü İstanbul'a göndermekle yükümlüydü (Belge 1994:s.91). Aynı zamanda fiyat kısıtlamaları da vardı. Bu gibi yöntemlerle sonuçta şehir halkı rahat etti , ama imparatorluk içinde sermaye birikimi de gerçekleşemedi.

İstanbul'da üretim vardı , ancak kendi tüketimine yetecek ölçekteydi. Ülke çapında bir pazar anlayışı gelişemedi. Saray zaten çeşitli nedenlerle zengin insanlar istemiyordu. Böyle durumlarda kişilerin mallarına el konulur ve çoğu zaman da bu kişiler hayatlarını kaybederdi.

Değişen dünya düzeni Batı Avrupa ülkelerini kapitalist ekonomiye geçmeye zorlarken , Osmanlı İmparatorluğu bu tür baskıları daha geç hissetti. İmparatorluk hala güçlü görünüyordu. Nitekim , kapitalizmin gelişmesinin yarattığı sınıfsal uçurumlar kutuplaşmalar yaşanmadı. Öte yandan batı ülkeleri kapütülasyonların da yardımıyla , Osmanlı İmparatorluğunu pazar haline

getirirken, burada üretimin artmasını ayrıca geciktirdiler. Öyleki 19. yüzyılda durumun kötü olduğu ve böyle yürüyemeyeceği anlaşıldığında , büyük ölçüde iş isten geçmişti.

Bu yüzyılda bozulan dengeleri düzeltmek , dünyada kabul gören anlayışı uygulamak için çaba gösterildi ama istenilen sonuca ulaşamadı. Ayrıca bu yeni sistemin Osmanlı toplumuna gelişi , ortaya yeni bir sınıf çıkardı. Galata ve Beyoğlu tarafındaki gayrimüslim tüccarlar , bankerler , sarraflar . Başka bir deyişle, ağırlıklı tarihi yarımada da yaşayan ve çalışan Osmanlı iş çevreleri bu yeni sistemden çok çabuk etkilenemedi , çünkü yapısı buna uygun değildi .

Gene de zamanla birçok şey değişti. Özellikle 20. yüzyılın ilk çeyreğinin sonunda cumhuriyetin kurulmasıyla kozmopolit imparatorluktan ulus - devlete geçiş süreci başladı. Gayrimüslim burjuvazinin büyük kısmı çeşitli zamanlarda ve çeşitli nedenlerle İstanbul'u ve Türkiye'yi terkederken bir yerli burjuvazi de gelişti. Bu yeni koşullarla İstanbul Türkiye'nin başlıca sanayi merkezi haline geldi. Ancak siyasi başkent değil , ama ekonominin kalbi İstanbul'da atıyordu.

Eski tüketim şehri böylece üretmeye ve ürettiğini ulusal pazara sürmeye başladı. Bu gelişmelerle şehrin her zaman kalabalık olan nüfusunda patlamalar yaşandı. Şehrin çevresinde kısa zamanda üç dört İstanbul daha kuruldu.

Çarşılar bölgesi bu yeni gelişmelerle tam olarak bütünleşememiştir diyebiliriz. Ne var ki , aksak ve güçsüz yürüyen modernleşme , bu geleneksel iş hayatını yok etmedi ve eski ile yeni bu alanda da kendine özgü bir biçimde aynı sistemle eklemlendi(Belge 1994:s.92).

Son dönemde İstanbul'un yeni konukları , Doğu Avrupa ülkelerinin bavullu turistleri de bu bölgedeki ve başka bölgelerdeki alışveriş karmaşasına katıldılar.

1.2. TİCARET BÖLGESİNİ MEYDANA GETİREN YAPILAR

(Bedesten , dükkan , han , arasta ve diğer destek yapılar)

Anadolu Türk kentinde , özellikle Osmanlı döneminde , Çarşı dokusunu perakende ticaret esas olmak üzere , dükkan , dükkan - yapı adaları ve bedesten oluştururdu. Çevrede özellikle depolama ve konaklama , büro gibi işlevleri üstlenen ticaret hanları , ibadet işlevini üstlenen ulucami veya camiler , temizlik ve içme suyu ihtiyacını karşılayan hamam , çeşme , sebil gibi su yapıları yer alırdı.(Ceylan 1989:s.96). Şehrin büyüklük durumuna göre , küçük çarşı parçaları birbirinden farklı yerlerde teşekkül edebilirlerdi. Asıl çarşı ise yani ticaretin en canlı ve yoğun bölümü bedesten çevresinde toplanırdı. Çarşayı meydana getiren yapılar içinde arasta ve bedestenler bir defada inşa edilen yapılarıdır.

Fetihten sonra yeni başkent İstanbul'da da merkez çarşısı , bedesteni odak noktası olarak gelişen dükkan , ticaret hanları , arasta ve diğer destek yapılar meydana getirmiştir.

Sonuç olarak İstanbul merkez ticaret bölgesini meydana getiren ticaret yapıları , diğer Türk şehirlerinde de olduğu gibi ;

-Dükkan

- Han

- Bedesten'dir.

Bunların dışında çarşı dokusunu meydana getiren destek yapılar ise ;

- Cami

- Hamam ve diğer çarşıya alışveriş etmeye gelenlere hizmet etmeye yönelik , çeşme , sebil , şadırvan gibi su yapılarıdır.

Bin yüzyıldan daha uzun bir süre Doğu Roma - Bizans 'a başkentlik etmiş olan İstanbul'un en önemli Bizans yapıları surlarla çevrili tarihi yarımada içinde inşa edilmiştir. Şüphesiz İstanbul Bizans devrinde de ticarete en büyük paya sahip bir başkent idi. Buna bağlı olarak fetihten hemen sonra şehrin yeni sahibi olan Türklerin kültürlerinin özüne dayalı ürünlerle şehre kendi damgalarını vurmaya çalışırken , ticaret alanı dışında Bizans devri İstanbul'unun herhangi birşeyiyle bağımlılık içinde olmayacaklardı. Böylece ticaret yapıları fonksiyon bakımından uluslararası mahiyette yapılar olduğundan değişik kültürdeki toplumlar tarafından hiç yadırganmadan ve fazla bir değişikliğe uğratılmadan aynı amaçla kullanılabilirdi (Cezar 1963:s.376).

Bizans devri İstanbul'unu inceleyen eserler ; Bizansın çarşı alanının Ayasofya yakınlarından başlayıp şimdiki Divanyolu ve Çemberlitaş' ı takiben Bayezit ve Şehzadebaşı' na , Aksaray-Koska'ya uzandığını yine çarşının bir kısmının şimdiki Kapalıçarşı' nın bulunduğu alanın bir parçasına kadar geldiği şimdiki Sirkeci' nin bir bölümünde de çarşı olduğunu her meslek sahibinin bir arada bulunduğunu belirtirler.

Türkler zamanında İstanbul' un ana ticaret alanı Ayasofya Cami civarında zayıflamış ve gerilemiş , buna karşılık Kapalıçarşı bölgesinde hızla yoğunluk kazanan dükkanlar grubu , bedestenler ve hanlar topluluğu şehrin karakteristik çarşı merkezini oluşturmuştur. Kapalıçarşı merkezinden Sirkeci , Eminönü ve Tahtakale' ye doğru gelişip genişleyen ana ticaret alanını Bayezit Cami ve Külliyesi ile eski saray sınırlayıcı olmuşlardır (Üniversite binalarının bulunduğu alan,bkz. hava fotoğrafı).

Bunun yanında şehrin en canlı yeri genellikle ticaret merkezi durumundaki ticaret alanının belirginleşmesinde ya da şehir içindeki konumunun kararlaştırılmasında muhakkak ki sultan ve vezirlerin yaptırdıkları inşaatlar da etkili olmuştur (Cezar 1963:s.376). Nitekim fetihten sonraki imar faaliyetleri arasında yer alan bedesten inşaatını ve etrafındaki dükkanların büyük bir

kısmını Fatih Sultan Mehmed yaptırmıştır. Daha önceki uygulamalara baktığımızda örneğin , Orhan Gazi' nin Bursa daki imar hareketini gerçekleştirdiği yerin daha sonra Bursa' nın çarşı bölümünü oluşturduğu görülür.

Birer vakıf eser olan bu yapılar şehrin ticaret bölgesinin oluşmasında vakıf sisteminin önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Özellikle bedesten , dükkan ve han gibi ticaret yapılarının inşaatları vakıf sistemini geliştirdiği 15. ve 16. yüzyıllara rastlamaktadır (Ceylan 1989:s.67). Çarşının yapılanması vakıf sisteminin gelişmesiyle önemli bir itici güç kazanmış , imaret sitelerinin bakımını ve işletmesini karşılayacak kaynaklar , bu külliyeler bünyesinde , yakın çevresinde ya da tamamen bağımsız yerlerde kurulan çarşılarından ve benzeri gelir getirici kurumlardan sağlanmıştır. Bu amaçla yeni dükkan grupları inşa ettirilmiştir. Bir seferde planlanarak uygulanan çarşılarla ise en iyi örneği arastalar oluşturmuştur.

Resim 5- İstanbul Kapalı Çarşı'nın Hava Fotoğrafi 1960.

II. BÖLÜM

MAHMUTPAŞA 'DA ALT BÖLGE ANALİZLERİ VE

KORUMA AMAÇLI PLAN ÇALIŞMASI

2.1. EMİNÖNÜ TİCARET BÖLGESİNİN TARİHSEL VE

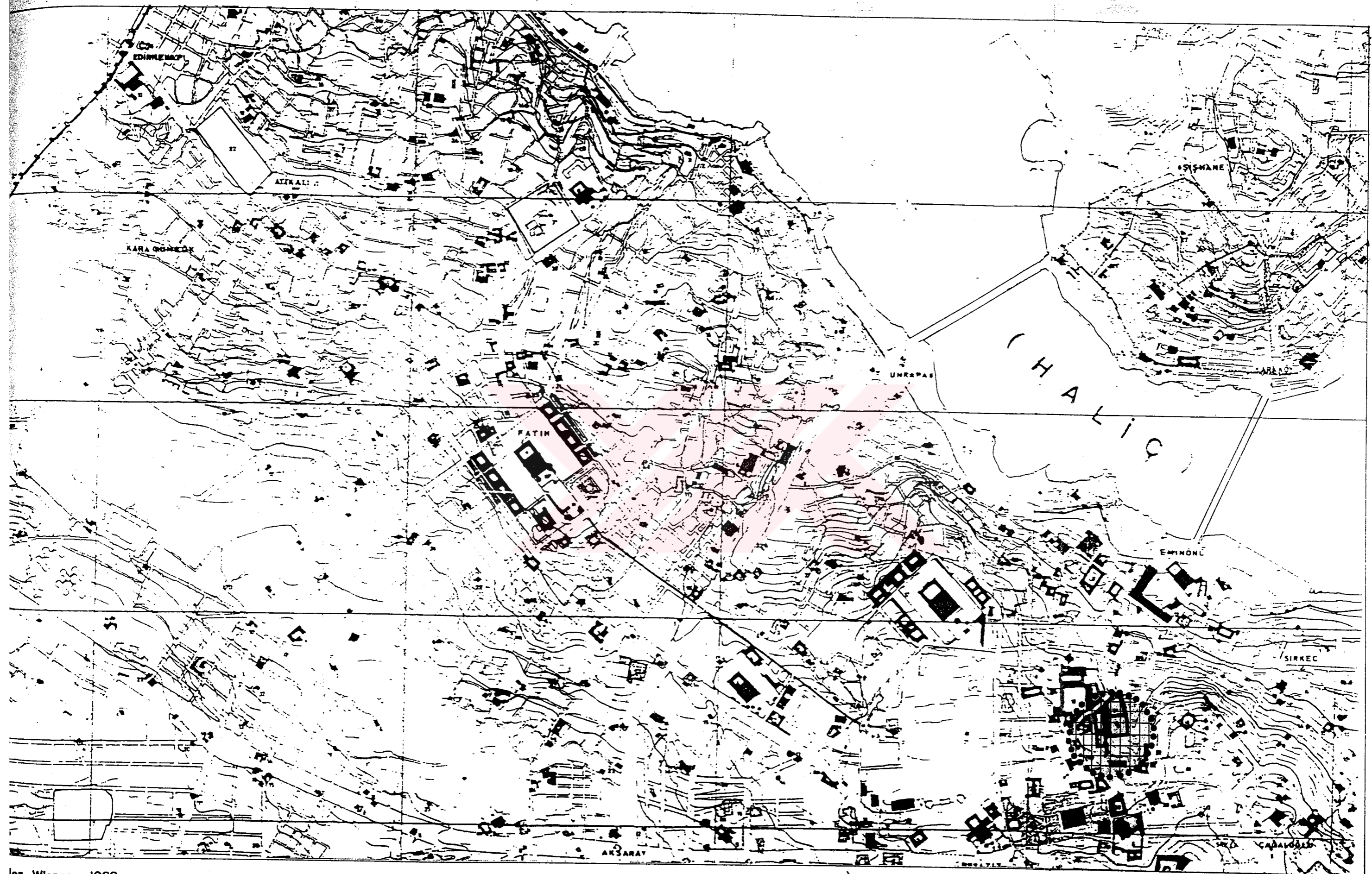
FİZİKSEL YAPISI

Tarihi ve doğal zenginliklerin ikisini de bünyesinde toplayan İstanbul'un bu özellikleri açısından bir dünya şehri olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak İstanbul'un bu değeri , çevre yerleşmelerinden değil , daha ziyade Tarihi Yarımada'dan gelmektedir.

Eminönü , bu tarihi hazinenin doğuş yeri , en eski yerleşim bölgesidir. Tarihi ve turistik önemi yanında ilçenin ana karakteri , İstanbul'un iş ve ticaret merkezlerinden biri olmasıdır. Konumu ve tarihi eserleriyle de İstanbul'un silüeti üzerindeki etkisi ise çok büyüleyicidir.

Bugün Silivri ile Gebze arasında uzanan on milyonluk İstanbul metropoliten alanının merkezinde yer alan Tarihi Yarımada , bu konumun getirdiği kentsel yığılma , aşırı ulaşım ve yapısal bozulma sebepleri ile karşı karşıyadır.

Tüm bu olumsuz gelişmelere karşın Tarihi Yarımada'nın önemine ilişkin bilinçlenme başlamış ve etkin olarak sürdürülmektedir. Burada bulunması zorunlu olmayan , toptan ticaret , depolama , imalat ve matbaalar gibi fonksiyonların yarımada dışına çıkarılması , Haliç ve Marmara kıyılarının temizlenmesi bu bilinçlenmenin uygulamaları olarak yansımaktadır.

ler Wiener - 1922

N 10000

KENTSEL FONKSİYONLAR

1990 yılı geçici sonuçlarına göre Eminönü'nün nüfusu 83230 olmuştur. Eminönü'nün alanı ise 432 hektar olup ortalama yoğunluk 176 kişi /ha'dır. Yerleşik nüfusun , diğer bir deyimle gece nüfusunun azlığına karşın , ilçe , yaklaşık 2 milyon olarak tahmin edilen gündüz nüfusunun ağır baskısı altındadır(Özdeş 1991:s.1).

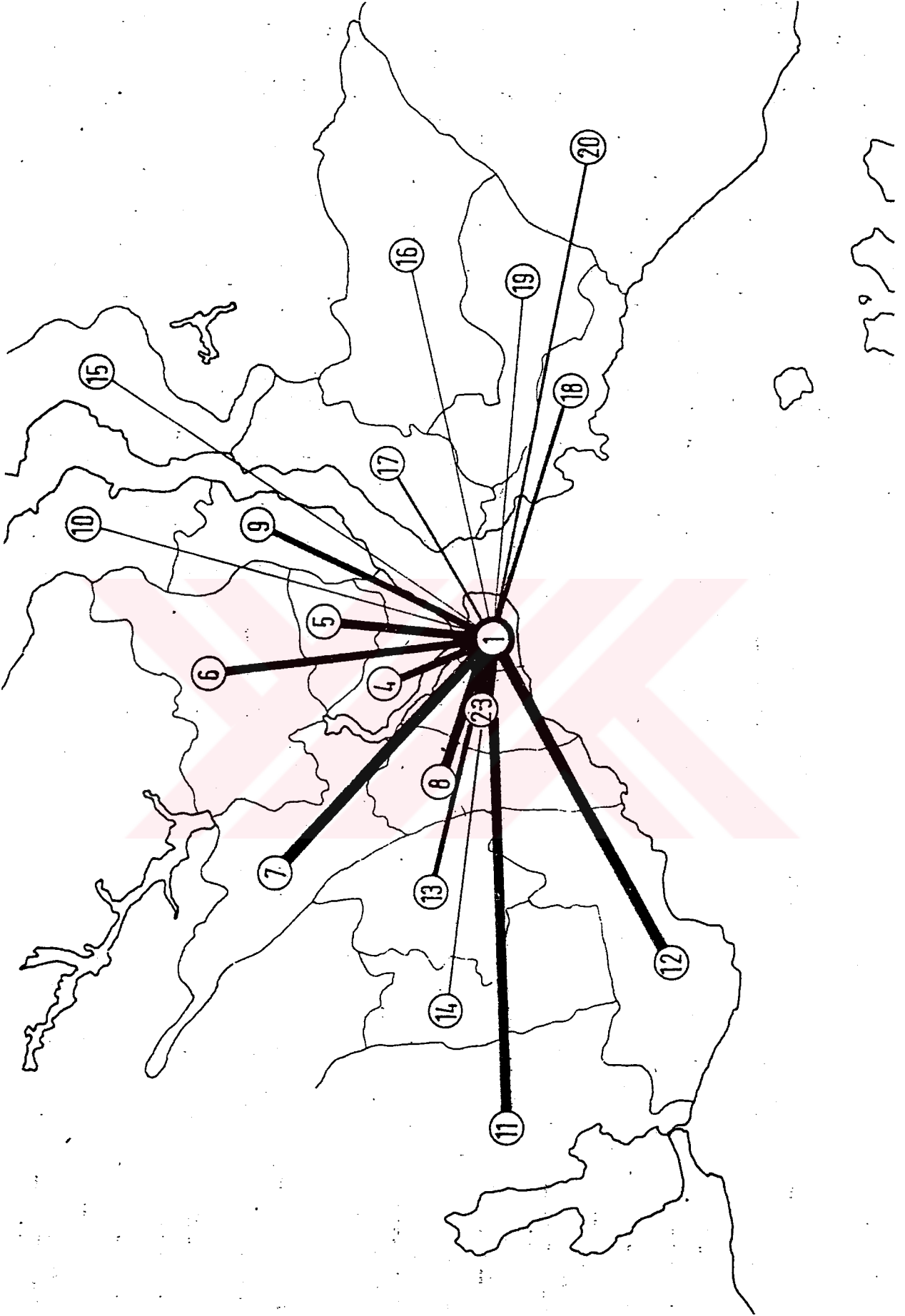
Yerleşik nüfusa karşın 3.5 istihdam endeksi ile İstanbul'un en yoğun istihdam bölgesi olan Eminönü'nün imalat , küçük sanayi , depolama vb. fonksiyonları barındırma gereği yoktur.Bunlar bölgeden ayrıldıkça , bu işyerlerinin çektiği trafik de azalacak , ulaşım sorunlarının çözümü de kolaylaşacaktır.

Ayrıca istenmeyen fonksiyonlardan boşalacak alanların belirli kesimlerinin hanlar bölgesi gibi tarihi yapıların kültür , rekreasyon , turizm ve ticaret fonksiyonlarına başarı ile uyarlanma olanağı vardır.

ULAŞIM SİSTEMİ

Eminönü , İstanbul metropolitan alanının merkezinde ve bu alanın bir bölümünü oluşturmaktadır.Ulaşım sisteminin yeterli olmadığı çok açıktır. Bu yetersizliğe rağmen Eminönü' nün yoğun gelişme baskısı altında ezilmesi önlenememiştir. İstanbul' un diğer alanlarına ulaşmak için çoğu zaman zorunlu geçilen bir alan konumundadır. Ayrıca bölgeden tamamen ayrılmamış olan küçük sanayi , imalat , depolama , toptan ticaret gibi fonksiyonlar nedeniyle Eminönü ile diğer alanlar arasındaki ulaşım haritada görüldüğü gibi aşırı derecede yoğundur(R-6).

Eminönü sınırlı turistik alanlar dışında belirgin bir yaya ulaşım ağına sahip değildir. Taşıt ulaşımının yoğunluğu , düzensizliği ve karmaşıklığı nedeniyle yaya hareketi yeterince gelişmemiştir. Yaya mekanları olması gereken önemli yapı çevreleri , meydanlar ve dar sokaklar otomobillerin istilası altındadır. Otomobillerin zehirli gazları insanların doğal çevresini olduğu gibi tarihi

Resim 6- Eminönü İlçesinde Çıkan Trafik Akımlarının Diğer Sektörlere Dağılımı.

eserlerin yapı malzemesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Yol dışı otoparklarının çok sınırlı olması bu sorunları daha da artırmaktadır.

GÖRSEL YAPI

Eminönü , Fatih ile birlikte İstanbul'a erişilmez silüeti kazandıran yerdir. Sarayburnu kesiminde Topkapı Sarayı , Aysofya , Sultanahmet Cami ve bu alandan başlayarak Beyazıt , Süleymaniye , Şehzade Camileriyle devam ederek , Edirnekapi' ya kadar sıralanan tepeler ve bu tepelerle bütünleşen ihtişamlı kubbeler ve çok sayıda minareler ünlü mimar Le Corbusier' nin not defterine çizdiği kroki yanına şu cümleyi yazmıştır : "Plancılar , dikkat silüet..." (Özdeş 1991:s.2).

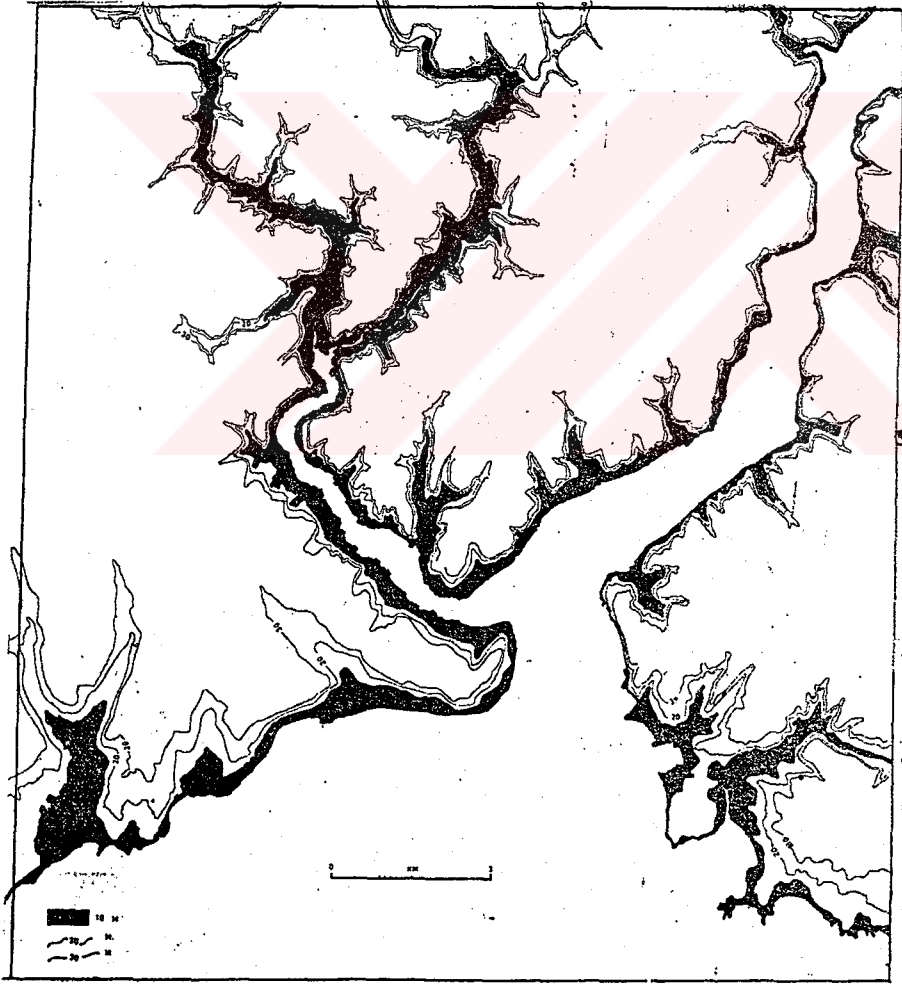
Genel olarak tarihi yarımadanın bu arada Eminönü' nün karşı karşıya bulunduğu kentsel yığılma bu eşsiz silüeti olumsuz yönde etkileyen bir yapılaşmayı da birlikte getirmiştir. 40 rakımının üstündeki yapılaşmanın üç katı aşmamasına ilişkin çok yıllar önce yapılmış olan öneri belirli ölçüde uygulanmış ise de sonraları yapılan değişiklikler ve kaçak yapılar nedeniyle , bu görkemli silüet giderek bozulmuştur.

Tüm bu olumsuz yığılma ve yapılaşmaya karşın silüeti oluşturan doğal ve tarihi değerlerin , tek tek olduğu kadar , bir bütün olarak değerlendirilmesi olanakları tamamen yitirilmiş değildir.

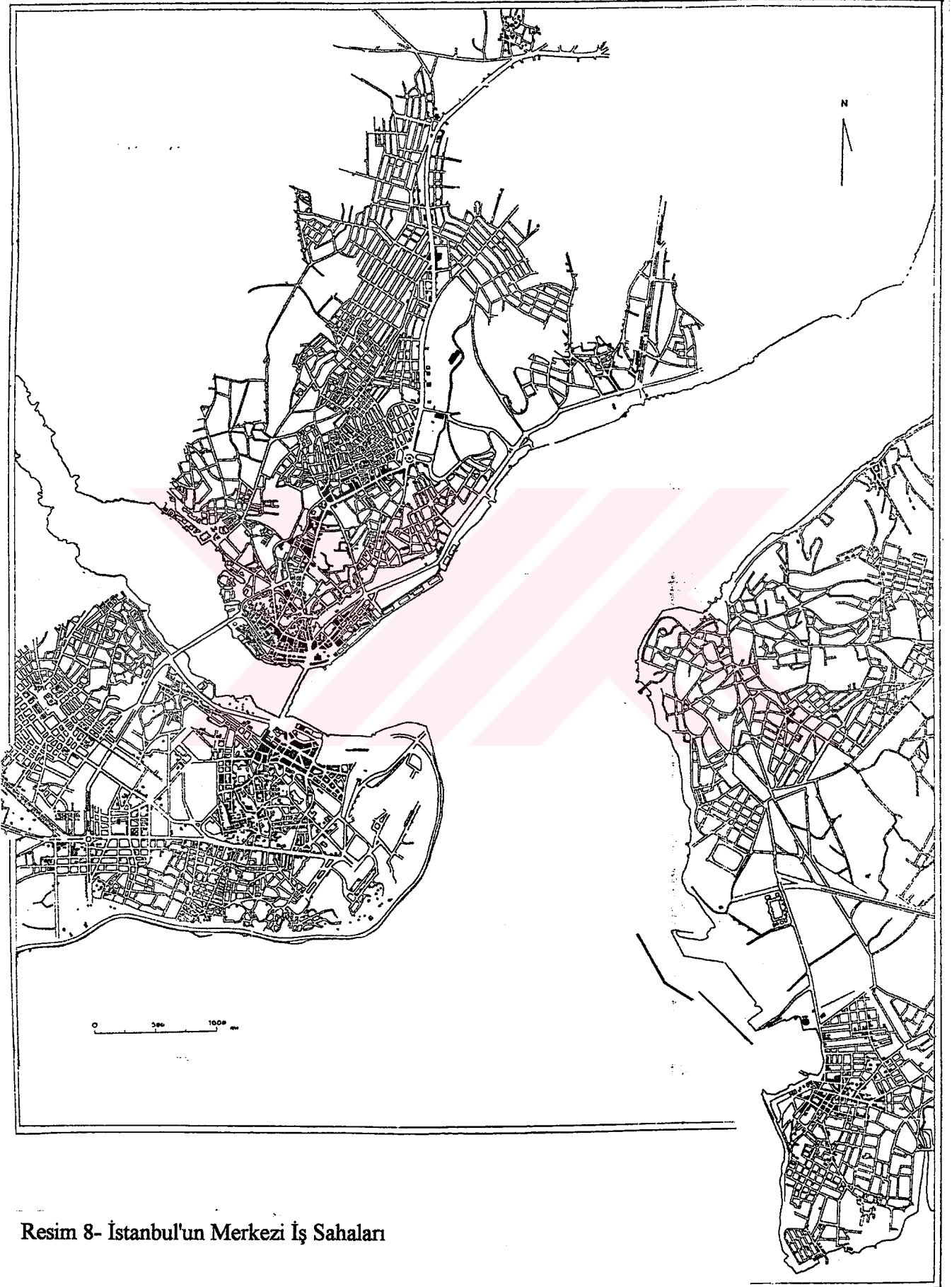
2.2. HANLAR BÖLGESİNİN FİZİKSEL YAPISI

Deniz seviyesinde olan düz arazi Eminönü'nde çok daha geniş saha kaplamaktadır. Bu sahanın büyük bir kısmı meydan , caim ve depolar arasında paylaşılmış olmasına rağmen merkezi iş faaliyetleri burada gelişmiştir. Eminönü'nde boydan boya yükselen dik yamaç yoktur. Burada aksine arazi , özellikle başlangıçta tatlı meyille yükselmektedir. Bu topografik özellik sayesinde ticaret alanlarının geriye , karaya doğru devamı mümkün olmuştur. Böylece Ankara Cad. , Mahmut Paşa , Rıza Paşa gibi yokuşlar merkezi iş sahaları haline

gelmişlerdir. Bu gelişmede tarihi faktörlerinde çok önemli yeri vardır (Tümertekin 1996:s.30).

Resim 7- Yükselti Kademeleri

Resim 8- İstanbul'un Merkezi İş Sahaları

İş sahalarının dikkati çeken özelliklerinden biri de az katlı yapıların çoğunlukta oluşudur. Diğer özellikte yapıların çok eski olmasıdır. Çok katlı işhanları 1900'li yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır (Tümertekin 1996:s.31).

Eminönü merkezi iş faaliyetleri açısından da en zengin alandır. Her çeşit malın satıldığı yerdir. Ticari faaliyetlerin kendi aralarında gruplandıkları gözlenmektedir. Örn : Giyim eşyası Mahmut Paşa , Bakırcılar , Sultanhamam , oteller Sirkeci v.b.

Bu bölge ikamet alanlarından uzak kalmış olmasıyla da bir özellik taşımaktadır. Merkezi ticaret alanlarındaki dış görünüm değişimi iki şekilde incelenebilir.

Dikey gelişim ve gelişim kıyıya yakın yerlerde , alt katlarda olan ticari faaliyetler , üst katlara da çıkmış olarak bulunmaktadır.

Yatay değişim ve gelişme ticari alanların gelişmesi anlamına gelir. Konut alanlarının yerlerini terk etmesiyle oluşan değişimdir. Eminönü'nün güneyinde gözlenir.

Bazı ticari faaliyetlerin yeni yerlere taşınması (matbaacılar , oteller , bankalar) ve bunlardan boşalan yerler iç yapı değişimini başlatmıştır. Bu değişim günümüzde ticari hareketin merkezi olma ihtiyacının olmamasından kaynaklanmaktadır (Tümertekin 1996:s.32).

Hanlar Bölgesinin gerek güncel canlılığının tanımlanması gerekse bölgeye yönelik iyileştirme çalışmalarının yapılabilmesi için bölgenin tamamından soyutlanmak imkansızdır. Çünkü bu bölge kendi içinde , alan , satan küçük bir evren olmakla birlikte İstanbul dışındaki yerleşimlerle ticari ilişkileri olan bir yapıya sahiptir.

2.3. HANLAR BÖLGESİNİN GÜNCEL YAPISI

2.3.1. İŞLEVSEL YAPI

İşlevsel açıdan alışverişin yapıldığı ve dışarıdan ithal edilen mallar ile ticari işlemlerin gerçekleştirildiği mekanlardır. Aynı zamanda turistlerin ilgisini çeken ticari faaliyetleri barındırmaktadır. Toptan ve perakende alışverişin yapıldığı mekanlar olmakla birlikte özellikle hanlarda imalat ve depolamaya yönelik işlevler içermektedir. Bunların yanısıra ortak ihtiyaçların karşılandığı , wc, lokanta , kahvehane , büfe vb. birimler de hanlar içerisinde yer almaktadır.

Hanlar bölgesinde az sayıda birden fazla hücreyi işgal eden atkinlikler gözlemlenmektedir. Bunlar büyüklük açısından parçalanmış olan mevcut yapıyı zedeleyebilecek bir işlevsel bozulmayı başlatmışlardır. Hanların özellikle avluya bakan mekanlarında ya da üst katlarda yer alan imalata yönelik faaliyetler işlevsel dengeyi etkileyecek düzeye ulaşmamasına karşılık yapılar üzerinde olumsuzluklara yol açmaktadır (Bkz. İşlevsel Analiz).

2.3.2. SOSYAL YAPI

Gün boyunca çok hareketli olan Hanlar Bölgesi akşamları ve geceleri boş kalmaktadır. Yerli kullanıcılara göre , sosyal ayrılmışlık ve yakın çevrede konutların bulunmayışı nedeniyle , kendi içerisinde çalışan , alan , satan bir alan oluşmuştur. Yoğun bir şekildeki turist akınına karşılık , dar ve orta gelirli kesime hitap eden ticari yapı , yerel halkı bölgeye çekmeye devam etmektedir.

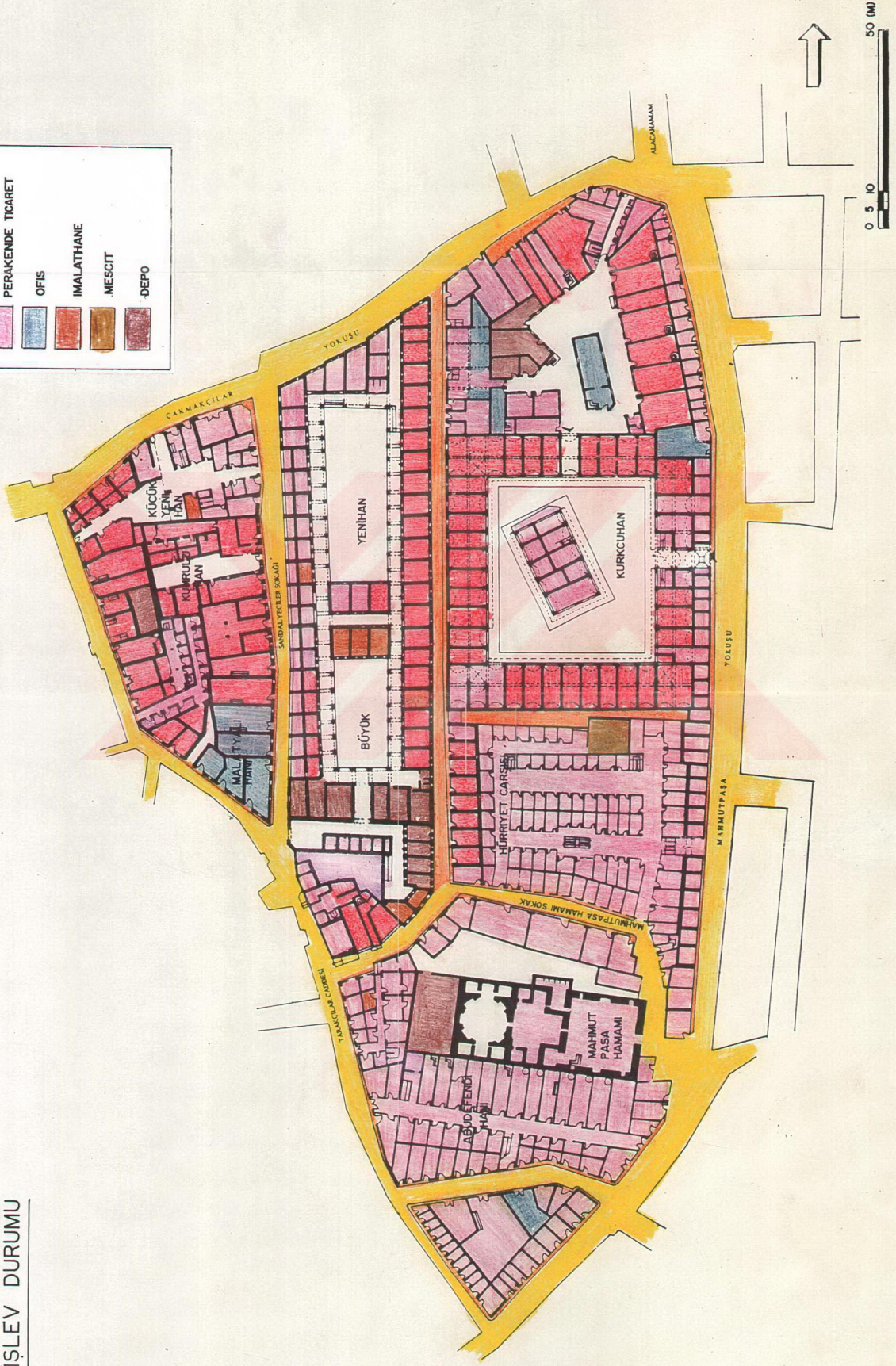
2.3.3. MÜLKİYET DURUMU

Hanlarda çok parçaya bölünmüş ve küçük dükkan sahipliğinden oluşan bir mülkiyet sistemi vardır. Bu sistem içinde bir takım örgütsel ilişkiler kurulmuştur. Her hanın bir odabaşılık sistemi mevcut olmakla birlikte , bu sistem gerekli koruma ve alt yapı sorunlarını ele almaktan uzaktır .

MAHMUTPAŞA'DA
ALT BÖLGE ANALİZİ

İŞLEV DURUMU

	TOPTAN TİCARET
	PERAKENDE TİCARET
	OFİS
	İMALATHANE
	MESCİT
	DEPO

Hanlardaki mülkiyetin değişme derecesini belirlemek kolay olmamakla birlikte , değişimlerin şahıslardan şahıslara geçtiğini anlayabiliriz (Bkz. Mülkiyet Analizi). Parçalanmış mülkiyet sistemi beraberinde alt yapıda sorunları getirmektedir.

2.3.4. MİMARİ YAPI

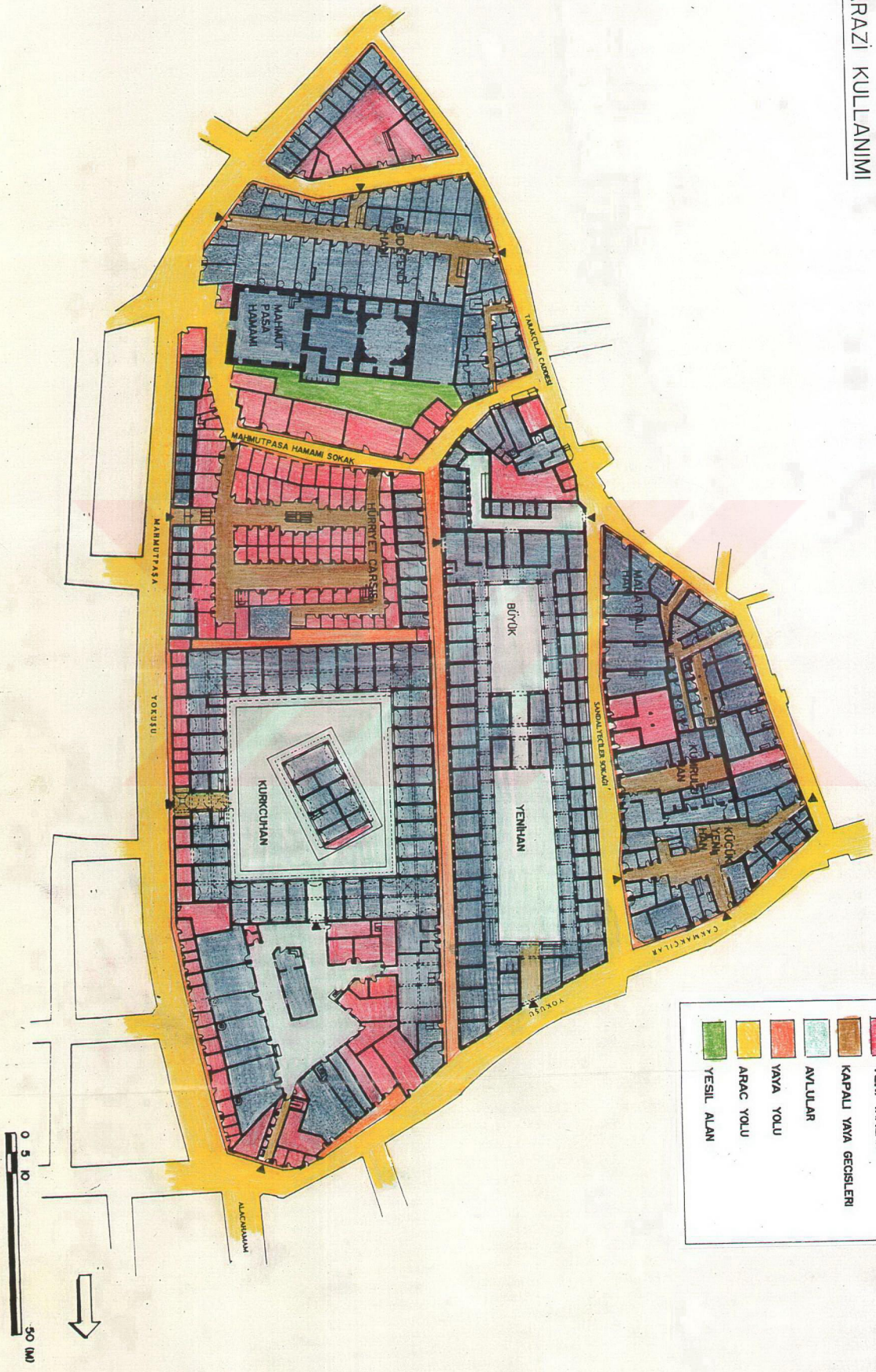
Hanlar Bölgesi çarşı kompleksinin ayrılmaz bir bölümüdür ve onun yaşamsal bir parçasını oluşturmaktadır. Bu ilişki içersinde çalışanlar , satıcılar ve yerli müşteriler ortamın birer parçasını oluşturmaktadır. Şu an oldukça iyi örgütlenmiş ve kendisini modern ticaret sistemlerinin saldırısından koruyabilen bir denge söz konusudur. Buna neden olarak , kişiler arasındaki grup ilişkileri ve aynı zamanda bölgenin içine girmenin fiziksel güçlükleri gösterilebilir. Bu durum bölgenin içten canlılığını oluşturmaktadır.

Hanların olanaklarının elverdiğinden daha fazla etkinlikte kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin avlu veya revaklar farklı kullanımlar için işgal edilmektedir. Elverişli yüksekliklere sahip hanlarda kullanılabilen kat sayılarının artırıldığı göze çarpmaktadır. İlk bakışta bölgedeki aşırı kullanım bir tarihsel süreklilik olarak algılanabilir. Ancak bugün bu aşırı kullanımın modern malzemelerle sabitleştirildiği görülmektedir.

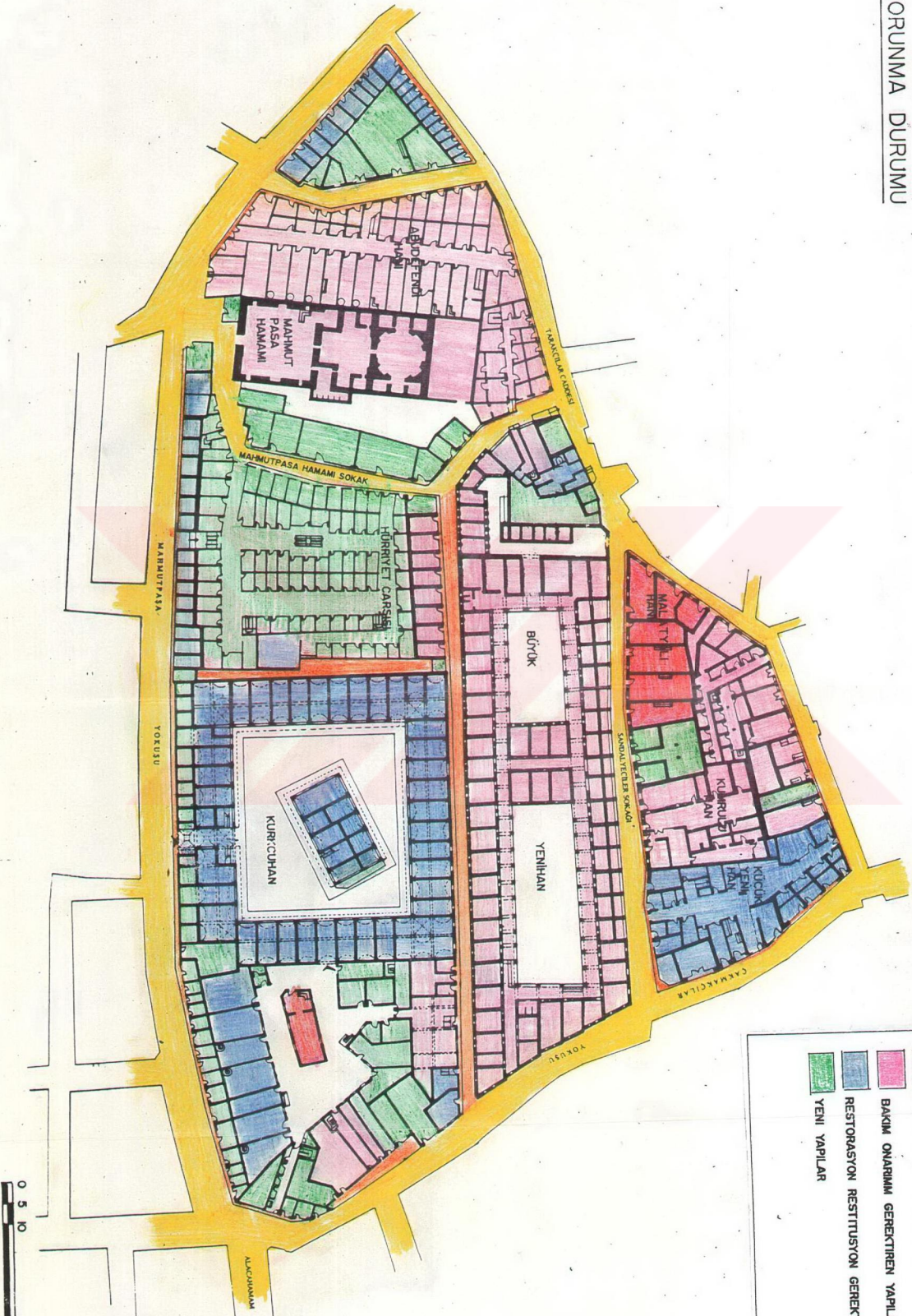
Hanlar bölgesinde görünürdeki bozulmaların yüzeysel olduğu söylenebilir. Taş ve tuğladan yapılmış hanlar genelde sağlam durumdadır. Ayrıca parçalanmış mülkiyet sistemi de hücreler arasındaki duvarların korunmasını şimdilik sağlamıştır. Buna karşılık aynı mülkiyetteki hücrelerin duvarlarının da yıkılmış olduğu kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sokaklar açısından, aşırı kalabalık ve satış yerlerinin sağlamaştırılması nedeniyle ortaya çıkan bozulmaların da yüzeysel olduğu söylenebilir. Bunların yanında yer yer bozulmaya uğramış hanlar da vardır. Ancak hanlar çok büyük yapısal sorunlar çıkarmayacak niteliktedir.

MAHMUTPASADA
ALT BÖLGE ANALIZI
ARAZI KULLANIMI

MAHMUTPASADA
ALT BÖLGE ANALIZI
KORUNMA DURUMU

	MI DURUMDA OLAN YAPILAR
	BAGIM ONARIMI GEREKTIREN YAPILAR
	RESTORASYON RESTITUSYON GEREKTIREN YAPILAR
	YENI YAPILAR

MAHMUTPASADA
ALT BÖLGE ANALIZI

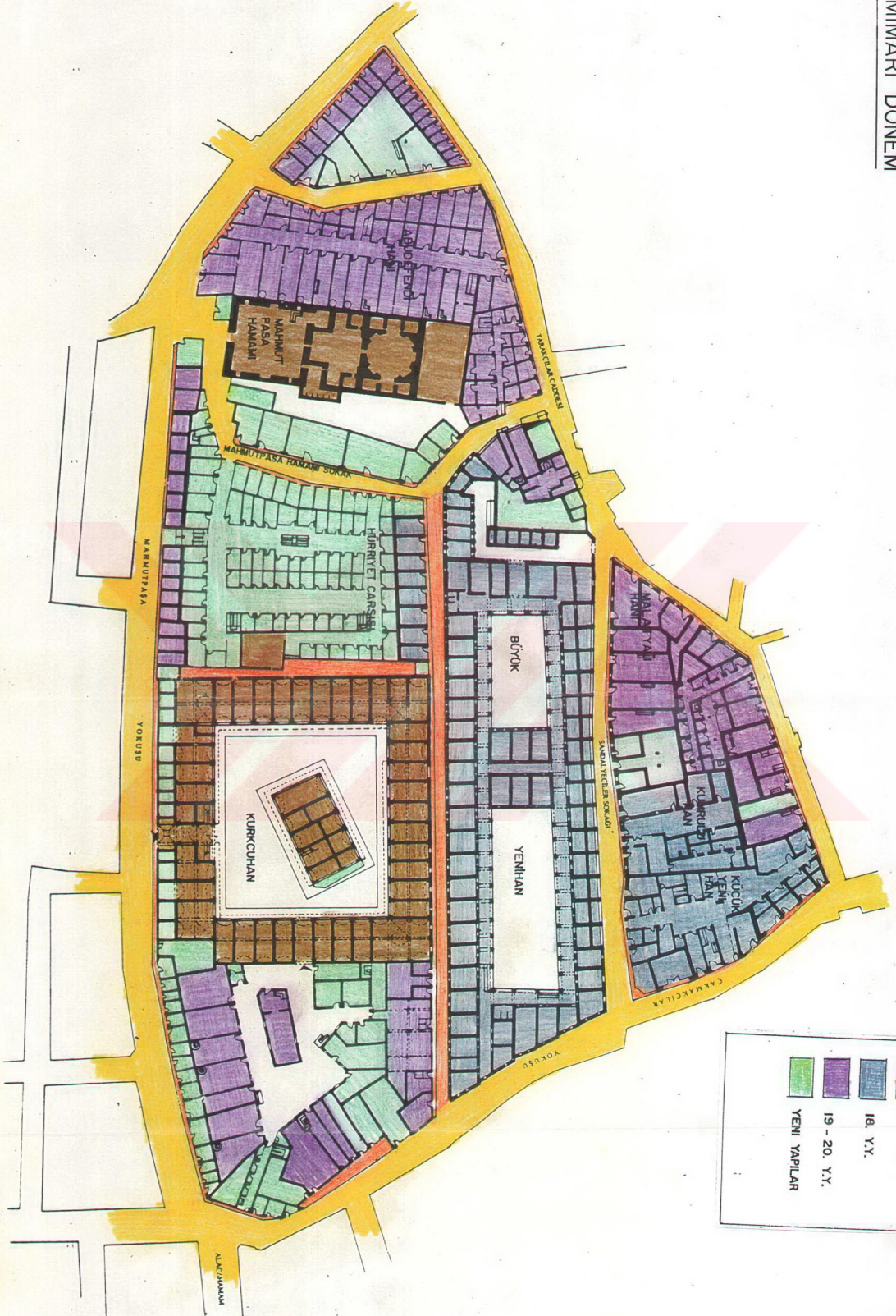
KAT ADETLERİ

KAT ADETLERİ ANALIZI

	1-2 KAT
	3-4 KAT
	5+ KAT

MAHMUTPAŞA'DA
ALT BÖLGE ANALİZİ
MİMARİ DÖNEM

	15. Y.Y.
	18. Y.Y.
	19 - 20. Y.Y.
	YENİ YAPILAR

MAHMUTPASA'DA ALT BOLGE ANALIZI

- KAT ILAVESI YAPILMIS K.G.Y.
- SACAK ILAVELERİ MEVCUT
- VİTRİN AMAÇLI UYGUNSUZ YAPI ELEMANLARI
- SIVADA ÇATLAKLAR MEVCUT

ABUD EFENDİ HANI

TARAKCILAR CAD. — TARAKCILAR HANI SK. — MAHMUTPASA YOKUSU

- BAKIM ONARIMI GEREKTİREN UYUMLU YAPILAR

MAHMUTPASA YOKUSU — TARAKCILAR HANI SK. — TARAKCILAR CAD.

- KAT ILAVESI YAPILMIS K.G.Y.
- SACAK ILAVELERİ MEVCUT
- VİTRİN AMAÇLI UYGUNSUZ YAPI ELEMANLARI

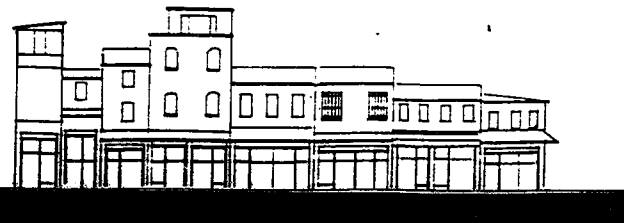
- KAT ILAVESI YAPILMIS K.G.Y.
- VİTRİN AMAÇLI UYGUNSUZ YAPI ELEMANLARI
- SIVADA BOZULMALAR MEVCUT

ABUD EFENDİ HANI

MAHMUTPASA HAMAMI SK. — TARAKCILAR CAD.

- CEPHE DÜZENLERİ BOZULMUŞ K.G.Y.

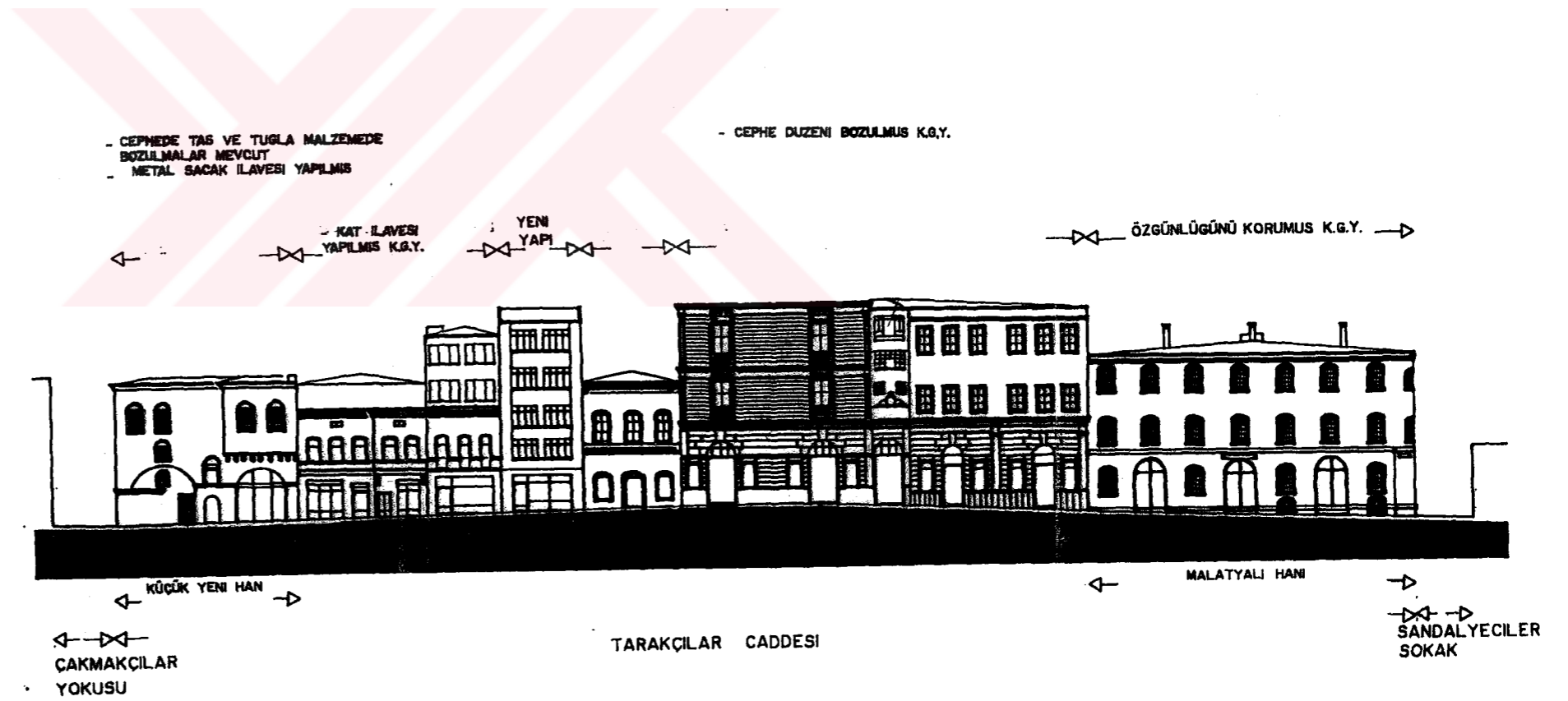
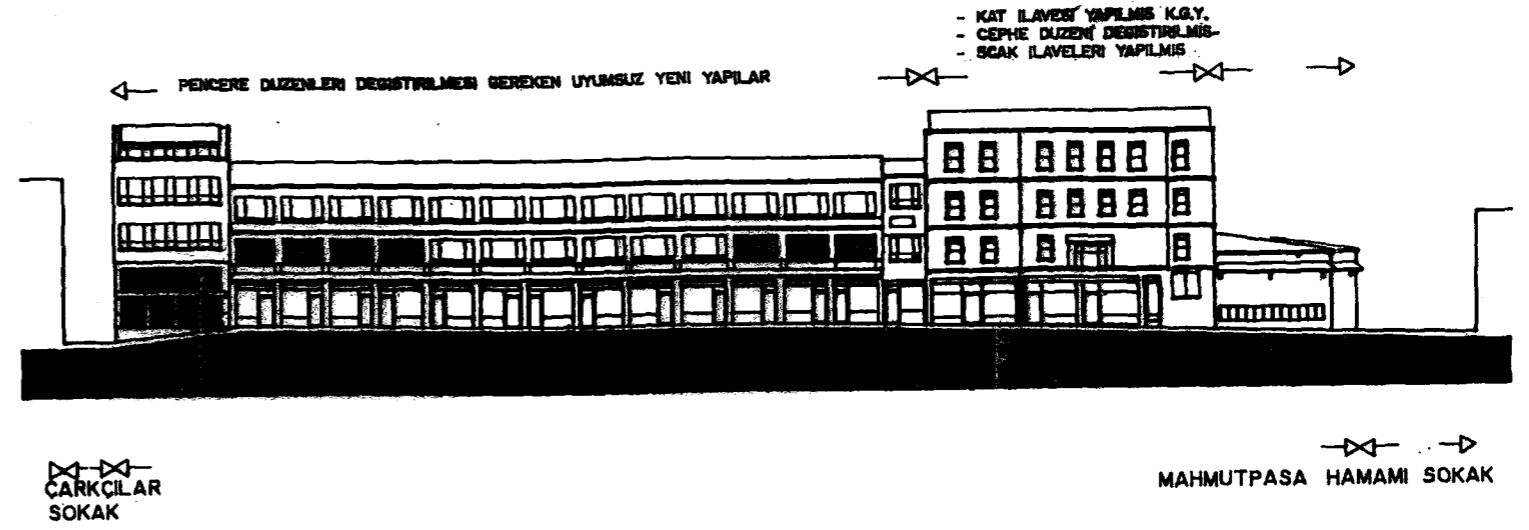

MAHMUTPASA YOKUSU

ÖLÇEK: 1/500

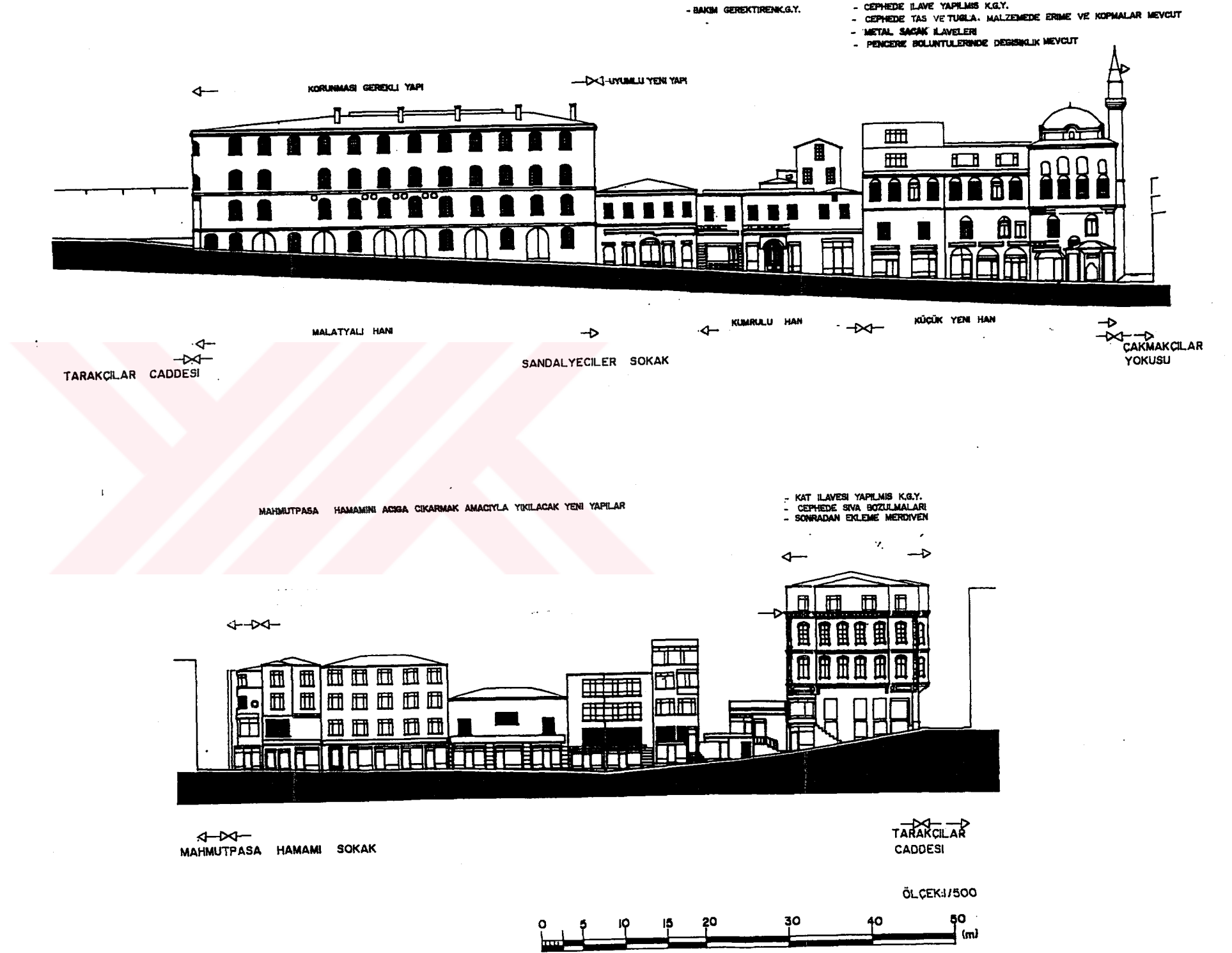
IUTPAŞA'DA ALT BÖLGE ANALİZİ

ÖLÇEK: 1/500

MAHMUTPAŞA'DA ALT BÖLGE ANALİZİ

2.3.5. ULAŞIM SORUNU

Bölge içerisinde çevresel trafik sorunları görülmektedir. Sokaklar araçlar için her zaman küçük kalsalar da , bölgenin ulaşım gereksinimleri bir şekilde giderilmektedir. Yoğun bir yaya ulaşımı söz konusudur. Asıl sorun yaya ve araç trafiğinin çakıştığı yollarda yaşanmaktadır. Taşıt ulaşımının yoğunluğu, düzensizliği ve karmaşıklığı nedeniyle yaya hareketi yeterince gelişmemiştir. Yaya mekanları olması gereken önemli yapı çevreleri, meydanlar ve dar sokaklar ve özellikle hanların avluları araçların istilası altındadır. Bölgedeki yol dışı otoparkların çok sınırlı olması bu sorunları her geçen gün arttırmaktadır.

2.4. BÖLGESEL PLANLAMA İLKELERİ

Bölgenin teknik sorunları çok büyük boyutlu olmamakla birlikte, Hanlar Bölgesinin tamamını içine alan çalışmalar yapılmadan bu sorunlara çözüm getirmenin eksik kalacağı kanısındayım. Bu tez kapsamında ele almış olduğum Mahmutpaşa alt bölgesinde yapılan koruma amaçlı plan çalışması , sınırlı olmakla beraber Hanlar Bölgesinin sorunlarına yaklaşımı ve çözüm getirmeyi hedeflemiş bir model çalışma olarak değerlendirilmelidir.

Hanlar bölgesinin fiziksel sorunlarına çözüm aramadan önce dikkati çekilmesi gereken bir önemli konu ise bölgenin güncel ve tarihi değerinin ortaya çıkarılması gereğidir. Çünkü bölgenin fiziki olarak iyileştirilmesi sonucunda devam etmesi gereken koruma bilinci ancak ve ancak bölgede yaşayan ve yaşayacak olan insanların bu güncel ve tarihi kimliği algılayabilmesiyle daha da anlaşılacak ve duyarlılıkları artacaktır. Bu belirlemeden sonra bölgede yapılacak planlamaların temel hedeflerinin bu noktada yoğunlaşması gerekmektedir.

Bu genel çerçeveden yola çıkarak bölgede oluşturulacak planlama ilkeleri şu başlıklar altında değerlendirilmelidir.

1. Bölgenin, özellikle tarihsel geçmişinin ve bugünkü kimliğinin ortaya konduğu bir müze-sergileme ve araştırma alanı oluşturulmalıdır.

2. Bölgeye gelen yerli ve yabancı turistlerin bölgeyi daha kolay ve bilinçli algılamalarını ve yönlendirilmelerini, bunların dışında yabancı turistlere hizmet verecek turizm danışma birimleri oluşturulmalıdır.

3. Yayaların ilgisini istediğimiz noktalara çekmek için düzenlemeler yapılmalıdır. Gezi yollarının, kaldırımların ve hanların avlularının bu temel amaç doğrultusunda ele alınması gerekmektedir.

4. Bölgeye ismini veren ve bu bölgenin simgesi durumundaki Mahmutpaşa Hamamı çevresinin uyumsuz yapılardan arındırılması, hem bu yapının daha kolay algılanmasını, hem de elde edilen alanın yeşil alan olarak değerlendirilmesi ile bölge için yok denecek olan kentsel nefes alma mekanı yaratılmış olacaktır.

5. İşlevsel açıdan ele alındığında düzensiz ve aşırı yüklenmelerle karşı karşıya kalan hanlardaki bu ticari işlevler hafifletilerek bölgenin güncel canlılığı daha sağlıklı hale getirilmelidir.

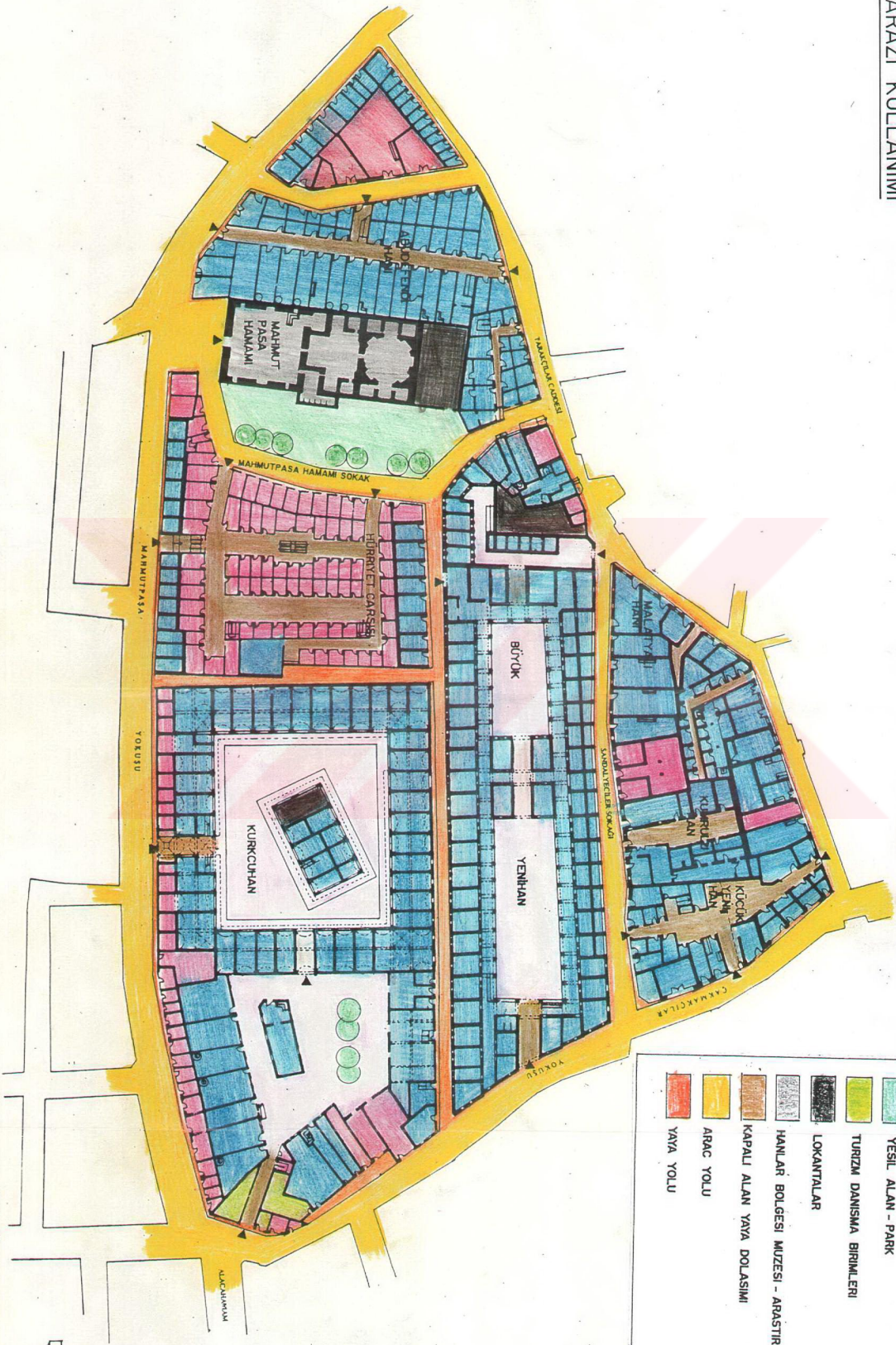
6. Hanlardaki ticari birimlerin çağa ayak uydurma çabalarının hatalı uygulamaları olarak ortaya çıkan , cephelerdeki kapı , pencere , vitrin , reklam tabelası gibi malzemelerin yaratmış olduğu çirkinliğin giderilmesi , bu bölge için yapılacak bir makyaj olarak ele alınmalıdır. bu iyileştirme çalışmasının çok büyük finansman sorunu yaratmayacağı bir gerçektir. Bu sorun belediyenin düzenlemesi ve denetiminde mülk sahiplerine sorumluluk verilerek giderilebilir.

7. Alt yapıya yönelik çalışmalar bölgenin tümünde belirli bir kararlılık içerisinde yürütüldüğü zaman bu tarihi yapı ve sokaklar rahat nefes alacak duruma getirilebilir. Elektrik ve telefon hatlarının yapıların cephelerinden arındırılması bile bu sorunu hafifletecek bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

2.4.1. İŞLEVSEL YAPI

Hanlar Bölgesinde ilk göze çarpan aşırı kullanım olmaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında iyileştirme olarak mevcut ticari işlevlerin yoğunluğu azaltılıp bölgenin canlılığı ortaya konmalıdır.

MAHMUTPASADA
KORUMA AMAÇLI UYGULAMA PLANI
ARAZİ KULLANIMI

	KORUNMASI GEREKLİ YAPILAR
	YENİ YAPILAR
	YEŞİL ALAN - PARK
	TURİZM DANISMA BİRLİKLERİ
	LOKANTALAR
	HANLAR BÖLGESİ MÜZESİ - ARAŞTIRMA OFİSİ
	KAPALI ALAN YAYA DOLAŞIMI
	ARAC YOLU
	YAYA YOLU

0 5 10
50 (M)
↑

Ancak Bu genel anlamda ele alınmamalıdır. Gerekirse yapı ölçeğinde incelenip öneri getirilmelidir. Ayrıca kullanılmayan mekanlar tespit edilip,

aşırı kullanım dağıtılabılır. Atölye ve imalathanelerin bölge dışına çıkarılması gerekmektedir. Bölgedeki toptan satış birimleri aynı meslek gruplarının organizasyonu ile bölge dışına çıkartılmalı, ancak tanıtım amaçlı kullanılacak toptan satış birimlerine izin verilmelidir. Böylece aşırı araç trafiğine de çözüm sağlanabilir

2.4.2. SOSYAL YAPI

Hanlar Bölgesi'nde bütüncül bir yapı söz konusudur. Ticaret ağı birbiri ile ilişkili birimlerden kuruludur. Bu yüzden sosyal örgütlenmeye dayalı cansızlaştırma yürütülmelidir.

2.4.3. MÜLKİYET DURUMU

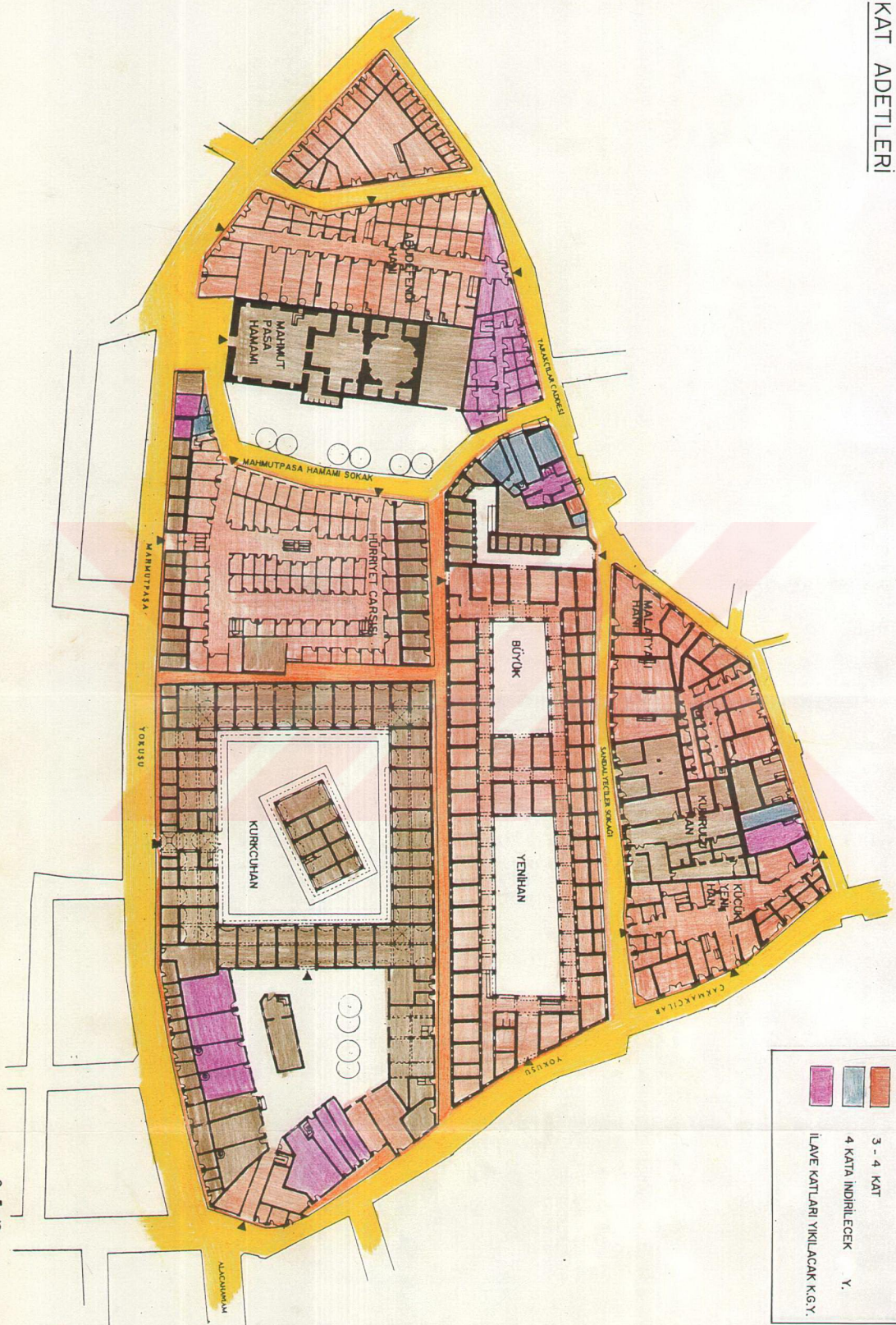
Mülkiyetin çoğunluğu şahıslara ait olmakla birlikte, hanlarda odabaşılığı sistemi mevcuttur. Hanlarla ilgili her türlü aktiviteye karar veren bir yapıya sahiptir. Bu odabaşılık sisteminde yer alan kişilerin hanların korunmasına yönelik girişimlerinin olmadığı görülmektedir. Bu kişilerin hanlara yapılan müdahaleler konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Birden fazla yanyana birimin mülkiyetine sahip kişilerin, işlevsel kolaylık sağladığı için bu birimleri ayıran duvarları yok etme girişimleri daha iyi denetlenmelidir.

2.4.4. MİMARİ YAPI

Bölgenin tümüne yönelik iyileştirme çabaları, kentin geneline ve özellikle Tarihi Yarımada'yı içeren koruma amaçlı planlamalar sonrasında ele alınmalıdır. Bu aşama 1/500 ölçekli koruma planları ile tartışılıp çözüm yolları aranmalıdır. Tek yapı ölçeğine yukarıda belirtilen aşamalardan sonra yapı sokak ilişkisi içinde ulaşılmalıdır. Her yapının kendine özgü problemleri ve çözüm yolları ise yapıların boyutlarına göre

MAHMUTPASADA
KORUMA AMAÇLI UYGULAMA PLANI
KAT ADETLERİ

KAT ADETLERİ	
	1 - 2 KAT
	3 - 4 KAT
	4 KATA İNDİRİLECEK Y.
	İLAVE KATLARI YIKILACAK K.G.Y.

0 5 10 50 (m)

1/100 veya 1/50 rölöve-restitüsyon ve restorasyon projeleri sonucunda ortaya konmalıdır.

2.4.5. ULAŞIM

Bu bölgeye yansıyacak trafik sorunu kent düzeyinde çözülmeli ve bölge yoğun trafikten uzak tutulmalıdır. Mekan sahiplerinin otopark sorunları uygun alanlar yaratılarak , çevreye uyumlu az katlı otopark yapılarıyla çözülebilir. Ancak bu alanlar silüeti bozmayacak alanlarda seçilmelidir. Bizim ele aldığımız bu bölgede otopark yapılabilecek alan mevcut değildir. Bu ihtiyaç daha üst ölçeklerde ifade edilen ve uygulanacak alanlarda giderilmelidir. Bölgeye hizmet edecek olan temizlik araçları (05.00-06.00) saatleri arasında trafiğe çıkarken, mekan sahipleri ise (06.30-09.00) (18.00-20.00) saatleri arasında trafiğe çıkabileceklerdir. Bölgeye mal giriş çıkış ihtiyacı ise (20.30-04.30) saatleri arasında yapılacaktır. Ambulans ve itfaiye gibi araçların günün her saatinde bölgeye girebileceği düşünülerek yaya ve araç trafiği düzenlenmelidir.

Yaya sirkülasyonu ise bölgenin tarihsel kimliğini algılamayı kolaylaştıran yönlendirme levhaları ve kentsel mobilyalar ile (oturma-aydınlatma-çöp kutuları) desteklenmelidir.

Bu bölümde elde ettiğimiz bütün tesbitler sonucu dile getirdiğimiz çözüm önerileri uygulanabilecek ölçekte önerilerdir. Bu bölgede yapılacak daha başka ve daha detaylı çalışmalar ışığında Hanlar Bölgesi “Güncel ve Tarihi Kimliğini” daha da artırarak var edilebilir.

Bölgedeki mülk sahiplerinin ve işletmecilerini genelde maddi açıdan varlıklı oldukları bilinmektedir. Bu unsur göz önüne alınarak, Hükümet ve Belediyelerin altyapı desteği ile bu koruma planı finanse edilebilir.

Bölge için düşünülen sosyal ve mimari planlamaların bu bölgede oluşturulacak bir planlama bürosunun bünyesinde, üniversitelerin ve sivil toplum örgütlerinin

desteği ile yürütülmesi önerilmektedir. Bu planlamaların uygulama süresi ise iki yıl olarak öngörülmektedir.

2.5. KORUMA AMAÇLI UYGULAMA PLANI GENEL NOTLARI

1. Uygulama planı Eminönü ilçesinin tümüne ait olan genel notlar ile birlikte geçerlidir.

2. Plan dahilinde yeşil alan olarak kullanılacak parseller ve üzerindeki yapılar belediye tarafından kamulaştırılacaktır.

3. Yeşil alan olarak kamulaştırılan bu alanlar turizm amaçlı kullanılırken işletme düzeni belediye tarafından girişimcilere kiralanacaktır. Bu alanların mülkiyeti hiçbir koşulda şahıslara devredilemez.

4. Bölgenin tarihi kimliğinin açığa çıkartılması amacıyla hanlar içerisinde yer alan yeni yapılar kamulaştırılarak yıkılacaktır. Yıkılan yapılardan elde edilen alanlar avlulara dahil edilip yayalara yönelik değerlendirilecektir.

5. Hanların zemin katları perakende ve toptan satış birimleri, üst katlar ise ofisler için düzenlenecektir.

6. Planda gösterilen ve turizm amaçlı kullanılacak fonksiyonlar başka amaçla kullanılamaz.

7. Planda belirtilen ve korunması gerekli yapılardaki ilave katlar kamulaştırılarak yıkılacaktır.

8. Planda belirtilen yeni yapılarda kat yüksekliği dört katı aşan yapılardaki fazla katlar kamulaştırılarak yıkılacaktır.

9. Plandaki yeni yapıların yıkılıp yeniden yapılması durumunda bina ölçüleri değerştirilemez, yükseklik mevcut gabariyi geçemez.

10. Planda gösterilen anıt eserler aynen korunacaktır. Bu eserlere yapılacak her nevi inşaa müdahaleden önce 1/50 ölçekli , tekniğe uygun tam rölövelerinin ve onarım projesinin Kültür Bakanlığı' nın ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu' nca tasdik edilmesi zorunludur.

11. Korunması gerekli yapıların bitişiğindeki parsellerde , tescilli binaların gabarisini ve mimarisini olumsuz etkileyen yapılaşmaların ortaya çıkmasını önlemek için , eski eserlerin koruma alanı olarak değerlendirilerek , bu parsellerde inşaat izni verilmeden önce (kontür , gabari olarak) kuruldan karar alınması gerekmektedir.

12. Plan alanında yapılacak uygulamalarda bir bodrum kat yapılabilir ve bu katın yapılabilmesi halinde parselde ilgisince elle (makine kullanmaksızın) yapılacak bodrum ve temel kazısında İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü denetiminin sağlanmasına , korunacak nitelikte kalıntıya rastlanmaması durumunda anılan müze müdürlüğünden verilecek rapor doğrultusunda inşaaata belediyesince izin verilebileceğine , korunması gerekli nitelikte bir kalıntıya rastlanması durumunda tüm bilgi ve belgelerin (fotoğraf rölöve vb.) ilgisince hazırlatarak Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü kanalı ile karar alınmak üzere kurula iletilmesine , taşınabilir eser çıkması durumunda müzeye naklinin ilgisince sağlanmasına , kurulca karar alınıncaya kadar sözkonusu parselde çıkan kalıntılara hiçbir zarar verilmeden korunmasında gerekli titizliğin gösterilmesine ve kurulca alınacak karara göre uygulama yapılmasına dikkat edilmelidir.

13. Planda açıklanmayan hususlar için Büyük Şehir Belediyesi İmar Yönetmeliği hükümleri uygulanacaktır.

14. Planda gösterilen yeni yapılarla ilgili yeniden inşaa ve onarım çalışmaları ilgisince hazırlanacak projelerle birlikte kurul kararı alınarak uygulamaya geçilecektir.

2.6. KORUMA AMAÇLI UYGULAMA PLANI ÖZEL NOTLARI

1. Planda belirtilen alanda yeni binaların yeniden inşaatı durumunda cephe uzunluğu ve derinliği mevcut yapı ölçülerine göre düzenlenecektir.

2. Koruma alanı içinde talep edilecek tevhid ve ifrazla ilgili konularda gerekli dökümanlar ile K.T.V.K. Kuruluna başvurularak özel karar alınması zorunludur.

3. Alan içindeki mevcut ağaçlar muhafaza edilecektir.

4. Çok meyilli yollarda yüksek kattan irtifa alınmak suretiyle yapılacak yapıların bodrum katlarının sokak seviyesinden 1.00 m'den fazla çıkması halinde yapı kademeli olarak yapılacaktır.

5. Yeniden inşaa veya onarım amaçlı hazırlanan projelerle ilgili , kapı, pencere malzemesi ve boyutları , cephe kaplama malzemesi , renk vb. detay çözümleri K.T.V.K. Kurulunca onaylanan projeler doğrultusunda uygulanabilir.

6. Yaya yolları , ortaya doğru meyilli olmak üzere, taşla kaplanacak , asfalt kullanılmayacaktır. Gerekli ve uygun alanları tamamen yayalaştırılacaktır. Bu yollarda geleneksel kent mobilyaları kullanılacaktır.

7. Yeni binalarda teras çatı yapılamaz.Çatı örtüsü kiremit olacak ve eğimi %33'ü geçmeyecektir. Dar ve uzun parsellerdeki yapılarda çatı kısa yönden kırılarak oluşturulurken , parapet içinde gizli çatı olarak yapılabilir. Parapet içinde gizli çatı olarak yapılabilir.parapet yüksekliği 0.90 m'yi geçemez.

III.BÖLÜM

BÜYÜK YENİ HAN

3.1. YAPININ BUGÜNKÜ DURUMU

3.1.1. ESERİN MİMARİ VE TARİHLENDİRİLMESİ

Eser kitabesizdir. Ancak kayıtlı olduğu kaynaklardan eserin 1964 yılında, Laleli ve ikinci defa Fatih Camilerini yaptıran III. Mustafa tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır (Güran 1978:s.113). Bir 18 yy. ikinci yarısı eseri olan Büyük Yeni Han gerek Mamboury tarafından İstanbul Haritasında gerekse Gurlitt tarafından Die Baukunsts Konstantinopels de yanlış olarak bir 17. yy. eseri olarak gösterilmiştir (Güran 1978:s. 114).

Eserin mimarı bilinmemekle beraber III. Mustafa devrinin, mimari alanda en önemli ismi Mehmet Tahir Ağa'dır. Hatta söz konusu devrin mimarisine hemen hemen tümüyle Mehmet Tahir Ağa'nın egemen olduğu iddia edilebilir. Kaynaklarda anlaşıldığı üzere kendisi 1760 yılında Hassa Mimar Baş veki, 1761 yılında ise, kesin olarak Hassa Mimar Baş'dır. 1967'nin sonlarında kısa bir süre görevinden uzaklaştırılan Mehmet Tahir, 1769'dan III. Mustafa devrinin sonuna kadar Hassa Mimar Baş olarak karşımıza çıkmaktadır (Özer 1995:s.60).

Mehmet Tahir Ağa'nın hayatına ait belgeler incelendiğinde, kendisinin bu dönemdeki tüm yapı faaliyetlerinde kesin yetkili bir kişi olduğu görülmektedir (Erdoğan 1954:s.157).

Bu nedenle Mehmet Tahir Ağa'nın III. Mustafa devrinin tam yapılarını biçimlendiren kişi olarak Büyük Yeni Han'ın yapımında da büyük etkisi olduğu düşünülebilir.

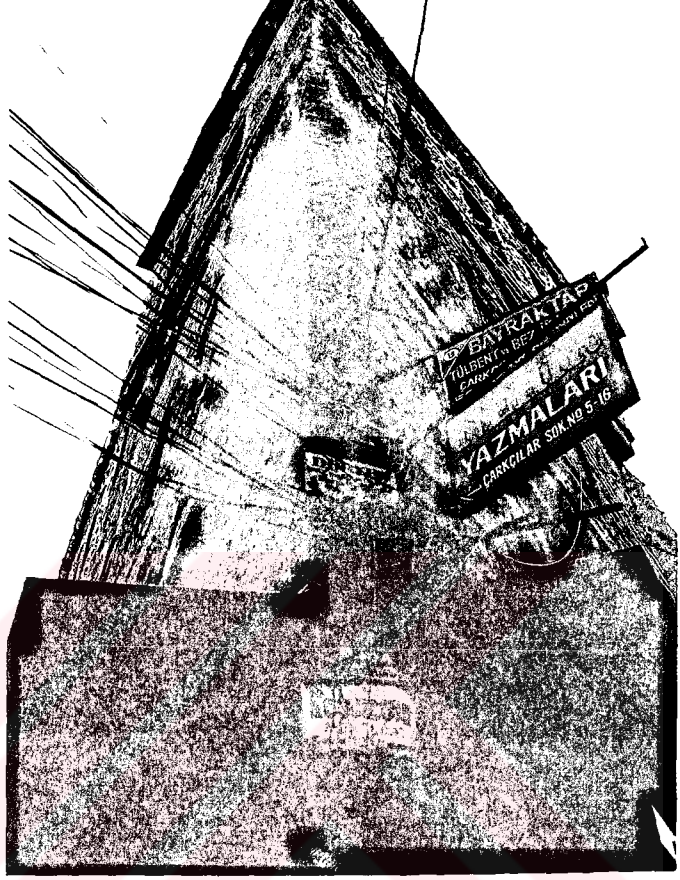
3.1.2. MİMARİ ÖZELLİKLER

3.1.2.1. CEPHE ÖZELLİKLERİ

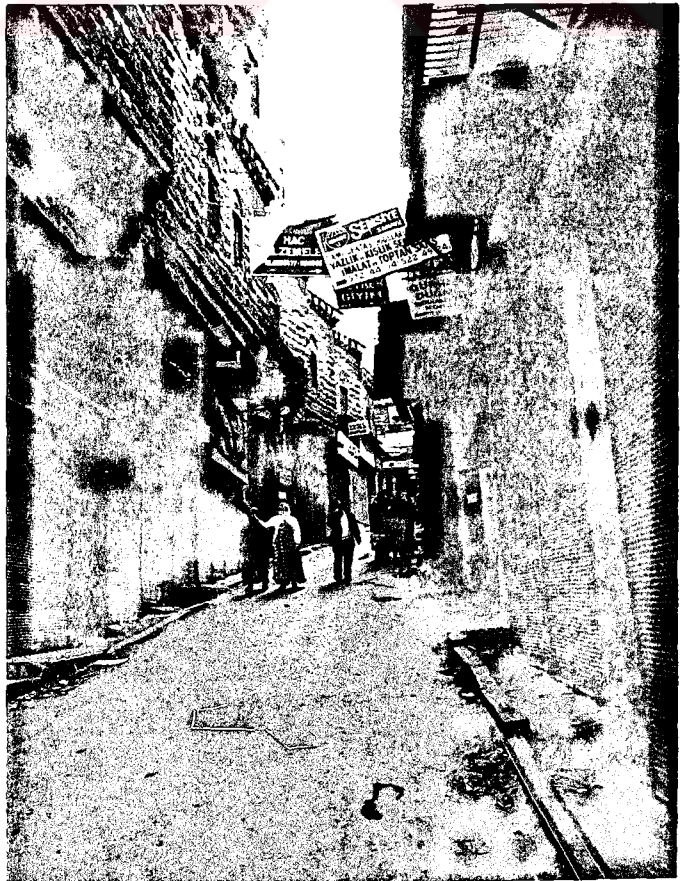
Han'ın asıl girişinin bulunduğu Çakmakçılar Yokuşu cephesi, eserin en gösterişli ve en itinalı işçiliğe sahip cephesidir. İstanbul'un arsa durumuna uymak zorunda kalması sebebiyle bu cephe yolun kırıklığına uymuştur. Cephenin ilk katı kesme taştan yapılırken, yapının köşelerinde bütün katlarda yine kesme taş kullanılmıştır. (Resim 9) Üst katları ise iki sıra tuğla ve bir sıra kesme taştan inşa edilmiştir. Giriş cephesinde planın kırıklığını düzeltmek amacıyla taş konsollar üzerine oturan çıkmalardan faydalanılmıştır. Gerek cephenin oluşu, gerek 5 çıkıntının varlığı cephedeki yatay etkinin kaybolmasına sebep olmuştur ve daha ziyade düşey bir hat hakimiyetinin ortaya çıktığı bir cephe ifadesi meydana getirmiştir (Resim 10). Giriş, cephenin yaklaşık ortasında yer alır (Resim 29-30). Sadece yuvarlak bir taş kemere sahip açıklık şeklindedir. Üst kısmına çıkma geldiğinden ayrıca bu bindirmelik düşünülmemiştir. Girişin sağında 4 solunda ise 3 dükkan bulunur ve hepsi yuvarlak taş kemerlidir. Çıkmalar hem 1. hem 2. katta uygulanırken 1. katta yolun eğimine uyularak aynı hatta devam etmektedir. Dikdörtgen taş hatıl ve söveli pencereler üstte sivri taş kemerli ve sağır alınlıklı bir kısma sahiptirler.

Yapının Sandalyeciler Sokağına bakan cephesi ise taş evlerinin yoğunluğu ve üst kat pencere alanlarındaki bezemelerle dikkati çekmektedir (Resim 13-48). Bu bezemelerin değişik ticaret gruplarını ifade eden semboller olduğu yorumlanabilir (Resim 49-50-51-52-53-54-55-56-57). Her ikamet hacminin iki tane penceresi bulunur, ancak bu cephede Çakmakçılar Yokuşu tarafında ilk beş aksın 1. katta tek penceresi bulunur. Bu akstan sonrası eğimden dolayı 2. kat kullanılan birimlere rastlar ve her birimde iki pencere vardır. Yolun eğiminden dolayı 2. kat girişi bu cephede yer alır ve asıl giriş kapısına göre daha sade

bir yapısı vardır. Kesme taştan uygulanan bu giriş yapının ana kitlesinden bir istinat duvarı ile ayrılmıştır (Resim 14-32). İki avlulu olan yapı

Resim 9

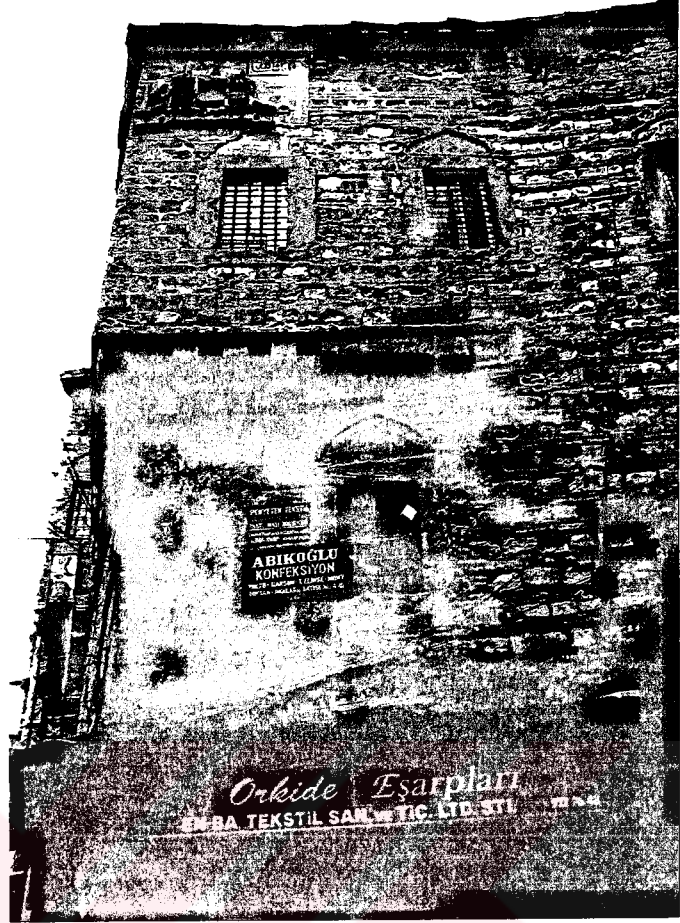
Resim 10

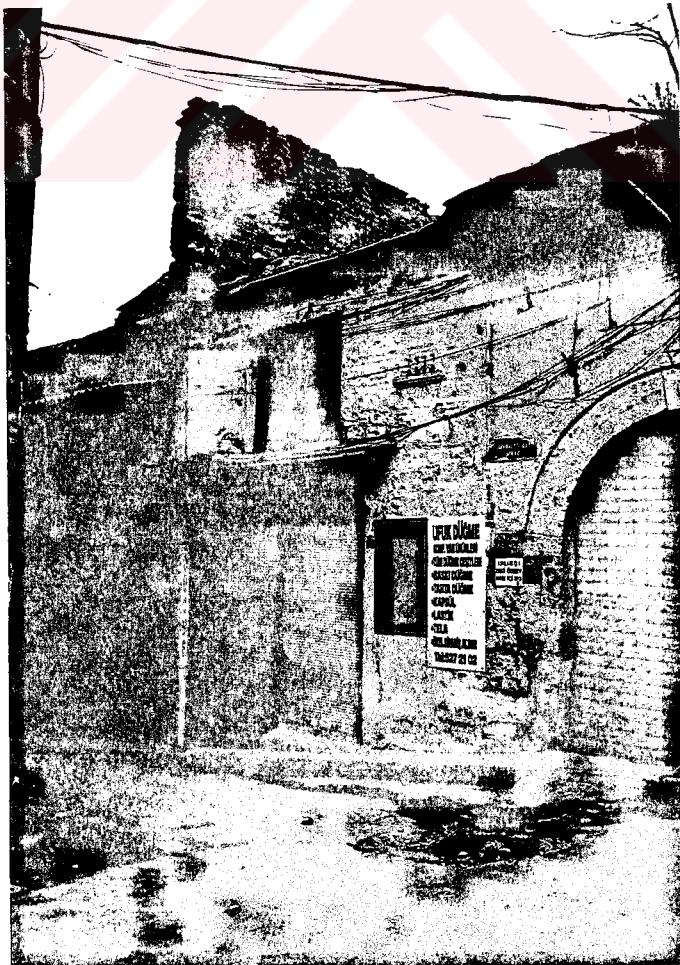
Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16

bu girişin etrafındaki yapıların sınırlanmasıyla bir üçüncü avluya açılır. Yapının bu cephesi 20 dükkandan oluşur ve yuvarlak taş kemerlidir.

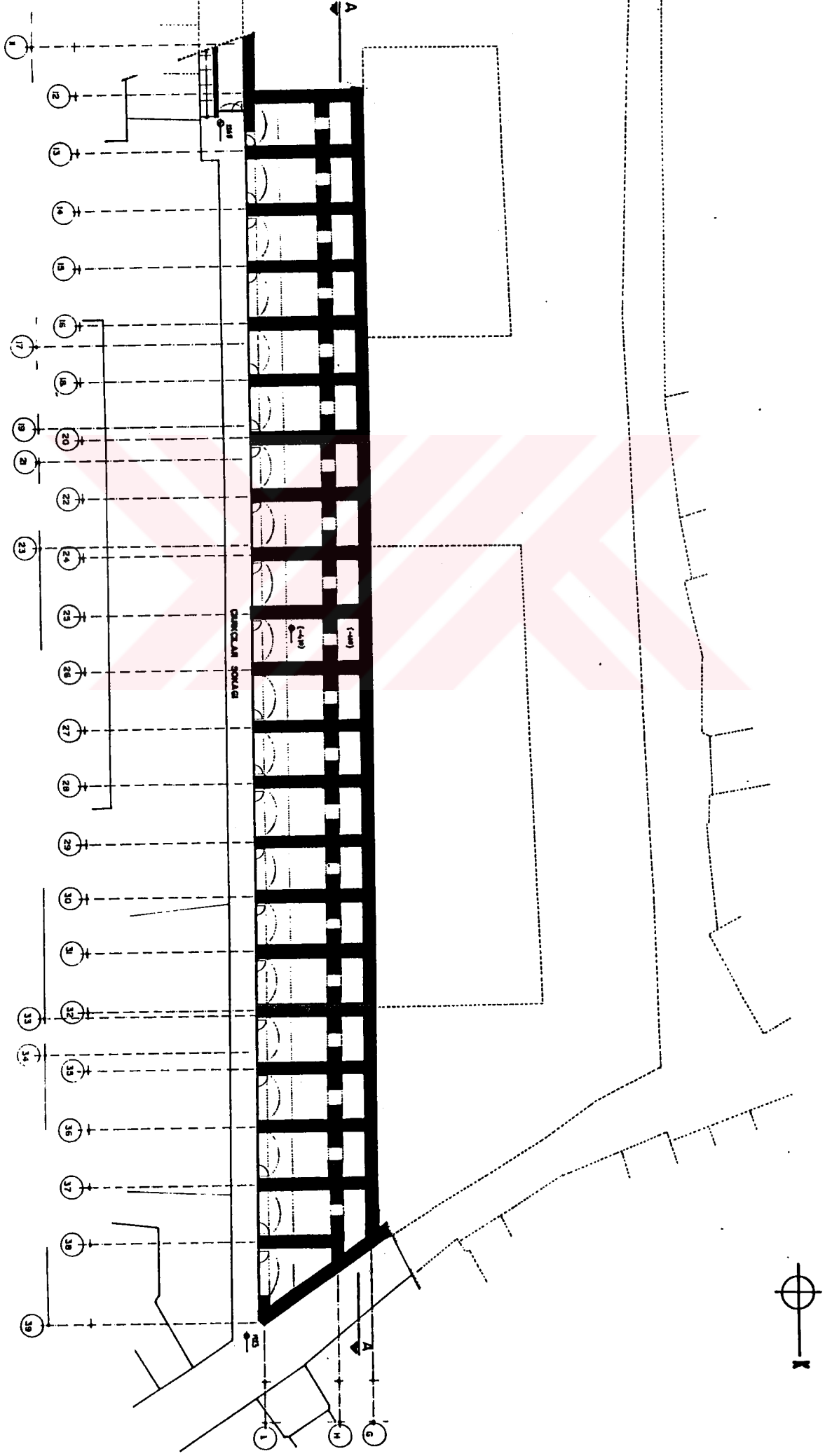
Han'ın Çarkçılar cephesinde ise yapı yol katından 4. Kata ulaşır. Zemin'in altında 21 adet dükkan bu cepheye karakter verir. Bu kat tamamen kesme taştan uygulanıp üst katlar yine tuğla ve taş'tan uygulanmıştır. Her birime iki pencere isabet eder. Cephenin Mahmut Paşa Hamamı Sokağı tarafından 1. Kat seviyesinden bir girişi bulunur. Bu giriş şu anki yapısıyla gösterişsizdir ve sonradan yapıldığı düşünülmektedir (Resim 31).

Han'ın üçüncü avlu kısmını sınırlayan dükkanlar 2 katlı olup mimari düzen açısından yapının genelinden farklıdır. Duvar örgü sistemi değişmezken saçak silmesi pencere düzeni ve çatı örtüsüyle farklılık gösterir. Bu farklılık ve yapının bu bölümde striktürel açıdan ayrılması hanın bu kısmının aynı dönemlerde sonradan yapıldığını düşündürmektedir (Resim 15).

Han'ın genelinde cephedeki fonksiyonel çalışmalardan ötürü çok zengin bir cephe görüntüsüne sahiptir. 3 katlı oluşu, iki katlı çıkmalar, taş silmeler, girişin çok sade olmasına rağmen cepheye muhteşem bir görüntü vermektedir. Osmanlı devri hanları mimarisinin ve özellikle İstanbul hanlarının ortak özelliği olan süslemeden kaçınan sade fakat fonksiyonel bir mimari tarzıyla elde edilen olgunluk ve ahenk bu eserde önemle belirmektedir.

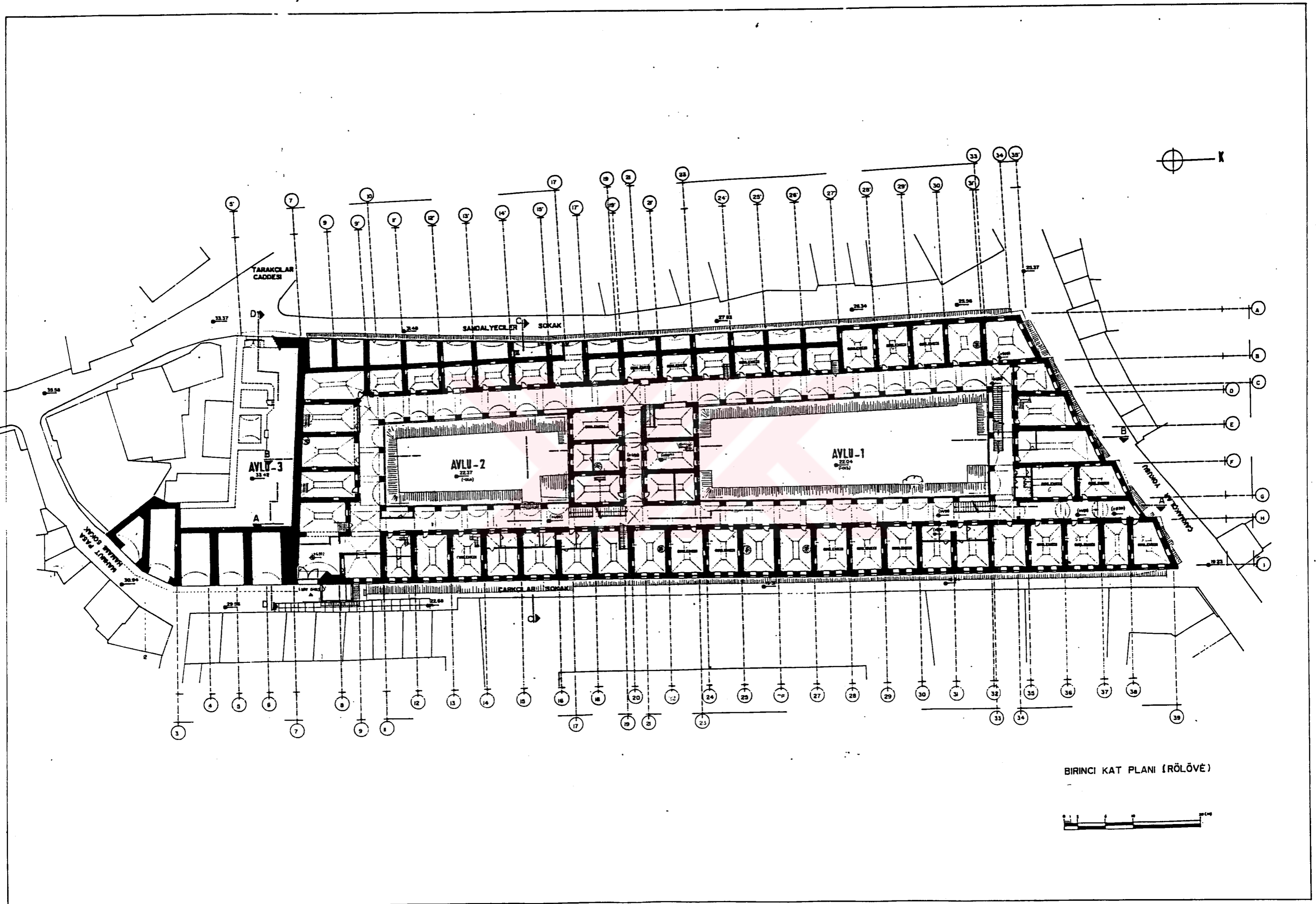
3.1.2.2. PLAN ÖZELLİKLERİ

Büyük Yeni Han, İstanbul'un arsa durumuna uymak zorunda kalması nedeniyle değişik bir plan anlayışı gösterir. Planı uzun ve dikdörtgen şekillidir. Dış cephesi zemin katlarda yolun kırıklığına uymuştur. İki uzun avlusu, ortada binanın yan bölümlerini birleştiren bir kolla ayrılmaktadır. Avlunun uzunluğu birinci avluda 42 ikinci avluda 25 metreyi bulmaktadır. Genişlikleri ise en geniş kısımda 15 en dar kısımda ise 12 metredir (Resim 17-18).

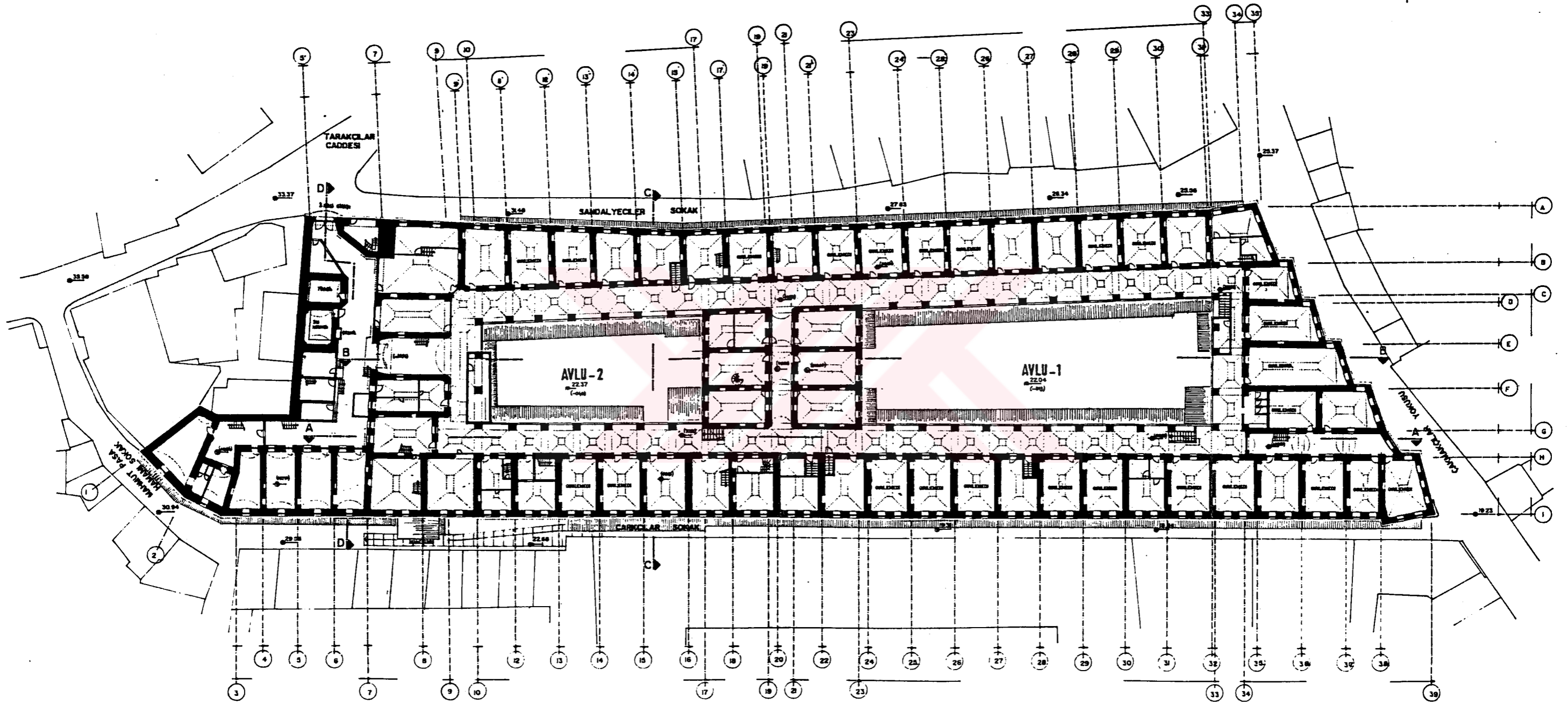
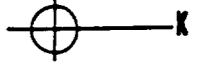
BODRUM KAT PLANI (RÖLÖVE)

BİRİNCİ KAT PLANI (RÖLÖVE)

IKINCI KAT PLANI (ROLOVE)

Resim 17- Birinci Avlu

Resim 18- İkinci Avlu

Resim 19

Resim 20

Oldukça eğimli bir arazide inşa edilmiş olması nedeniyle esas girişin karşısına isabet eden Tarakçılar sokağı yapının üçüncü katına karşılık gelir ve burada İstanbul hanlarında sık görülmeyen ikinci bir giriş bulunur. Ancak bu tali giriş olup, esas girişiyle karşılaştırılmaz. Yapıya, şu an mevcut olan üçüncü bir kapı çarkçılar sokağında ikinci katta açılmıştır. İlk haliyle genel tuvaletler olarak düşünülen mekanlar bozularak bu giriş açılmıştır. Bölgede ve yapıda artan yoğunluğa karşı bu girişin açıldığı düşünülebilir.

Yapı Çarkçılar Sokağın'da bodrum kata ait 21 dükkanla açılır. Dükkanlar iki bölümden oluşmaktadır ve açıklıklar tonozla geçilmiştir. Yapının Çakmakçılar yokuşunda esas girişi binanın yaklaşık ortasında yer alır ve solunda üç, sağında dört dükkanla zemin kat seviyesinde sokağa açılır. Giriş sade yuvarlak bir taş kemerle oluşturulmuş ve avluya tonozlu bir mekanla birleşmektedir. Girişin üstüne çıkma isabet ettiği için ayrıca bir bindirmelik düşünülmemiştir. Çıkmalar zemin kat üstünde hem 1. Hem 2. katta uygulanmıştır. Ancak parselin eğriliğine uyarak testere dişi şeklinde çıkmalar oluştururken, yolun eğimine de uyularak kırık hatlarda düşüklükler yaparlar.

Han'ın zemin katında 11 tanesi dışardan kullanılan 60 adet dükkan bulunmaktadır. Ancak bu dükkanlar revakların da birleştirilmesiyle büyütülerek kullanılmaktadırlar. Ayrıca ikinci avlu sonunda bir tuvalet birimi ve sarnıç olduğu tahmin edilen girilemeyen bir birim bulunmaktadır. Yapı birinci kata ana girişin iki tarafından ve ana bölümün sol tarafındaki merdivenle 1. kata bağlanmaktadır. Merdivenler çelik putreller üzerine taş basamaklardan oluşmuştur (Resim 19-20). Zemin katın her odasında bir ocak ve bir dolap nişi mevcuttur. Ancak bu ocak ve nişlerin bir bölümü kapatılmıştır.

Birinci kat zemin kata göre giriş cephesinin üzerinde taş konsollarla çıkma yapmaktadır (Resim 11-12). Zemin kattan gelen merdivenler yine bu kattan 2. Kat'a ulaşmaktadır. Bu katta 15 tanesi Sandalyeciler Sokağından kullanılmak üzere 71 adet dükkan birimi vardır. Çarkçılar Sokağına açılan

Resim 21- İkinci Avluda İlave Bölüm

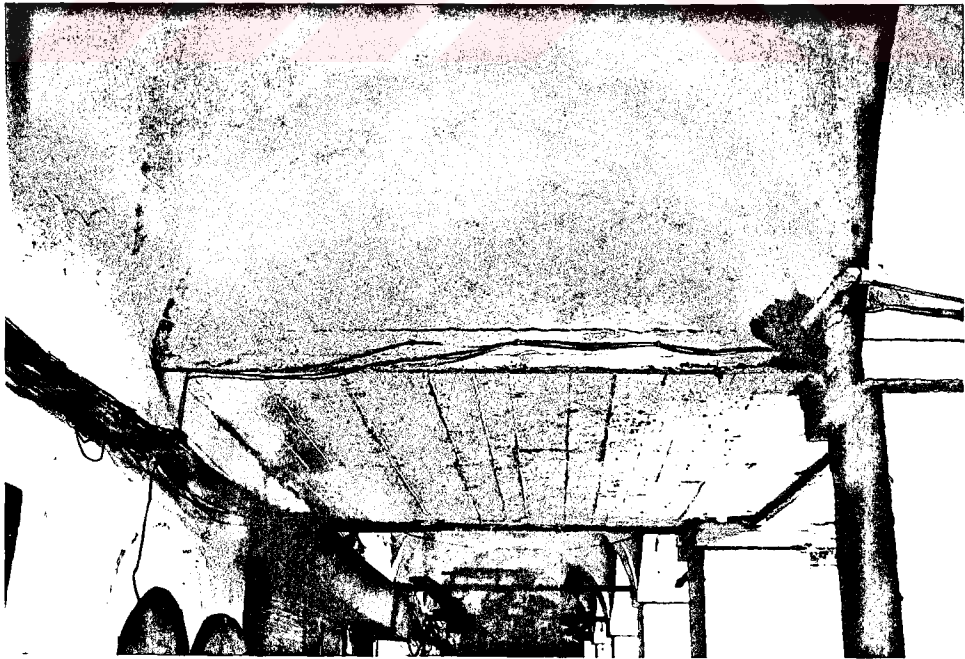

Resim 22

Resim 23

Resim 24

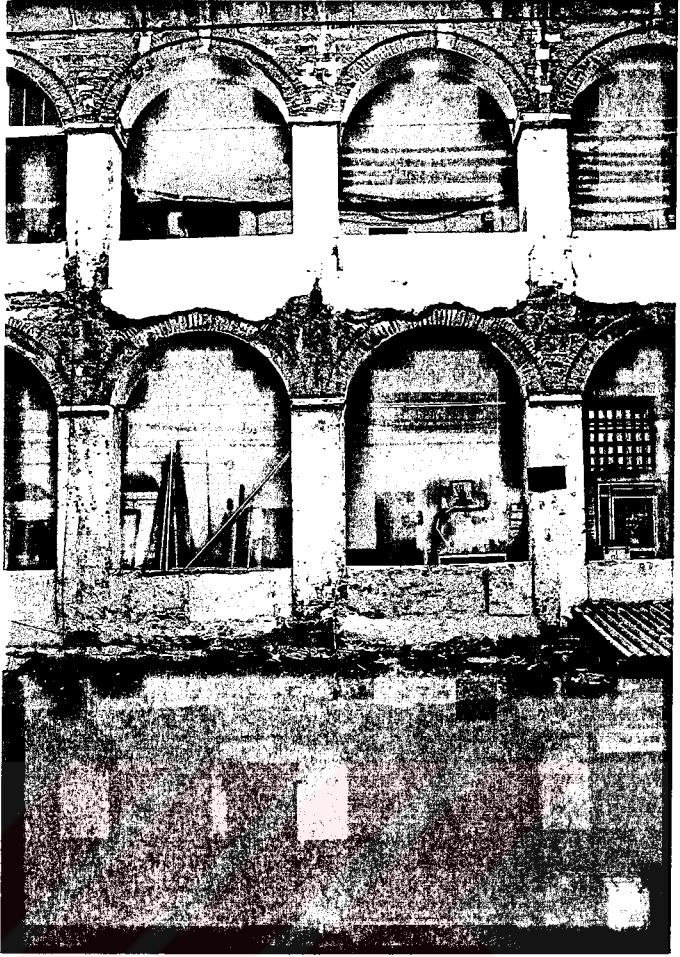
çıkış bu katta 2. Avlunun sol tarafında yer almaktadır. Bu çıkışın orjinal tuvalet biriminin yıkılmasıyla oluşturulduğu tahmin edilmektedir. Bu katta ki odalarda bir ocak ve 2 dolap nişi mevcuttur. Ancak bazı dükkan birimlerinde bu ocak ve dolap nişleri kapatılırken birimlerin birlikte kullanılması için açılan boşluklar mevcuttur. Kat yüksekliğinin fazla olması nedeniyle bazı birimlere asma katlar ilave edilmiştir (Resim 24).

Hanın 2. katında ise toplam 64 dükkan birimi yer almaktadır. Bu birimlerin 6 tanesi sonradan yapıldığı düşünülen 3 avlu kısmında yer almaktadır. Yapının Sandayeciler Sokağına çıkışı bu kattan yapılmaktadır. Yine dükkanların bölünmesi ve asma katlar ilave edilmesi bu katta'da görülmemektedir. 3. Avluda da yer alan türbe ve çeşme şu an dükkan ve tuvalet grubu bulunmaktadır (Resim 23). Odalar da bir ocak ve 2 dolap nişi bulunmaktadır. Ancak bu nişlerin büyük bölümü kapatılmış durumdadır.

Han'ın revak kemerleri, tuğladan ve yuvarlak formludur. Payeleri ise taş ve kare kesitlidir (Resim 25-26). Avlu cephelerinde taş ve tuğla hatıllı duvar örgüsü mevcuttur. Örtü sistemi tuğladan olup revaklarda ve birimlerde aynalı tonoz şeklindedir. Yalnız birinci kat ve zemin kat revaklarının bir bölümü beşik tonozla geçilmiştir.

Revaklara bakan odaların bir kapısı ve bir penceresi vardır. Esas dış cephede ise her odanın iki penceresi bulunur. Oda kapı ve pencerenin bazılarının yenilendiği tespit edilmiştir.

Orjinal çatı örtüsü kurşun kaplamadır (Resim28). Ancak çatıdan bir çok fener açılmıştır. Yapının büyük bir kısmında kurşun kaplama mevcutken diğer bölümlerde ziftli uygulamalar vb. görülür. Kaplama özellikle iç ve dış saçak uçlarında yıpranmıştır. Dış cephede toz silme uygulanmış iken içeride tuğla üstü sıva uygulaması mevcuttur.

Resim 25

Resim 26
BirinciAvluda İlave Bölümler

Resim 27
İkinci Avluda İlave Bölümler

Resim 28

3.1.2.3. TAŞIYICI SİSTEM

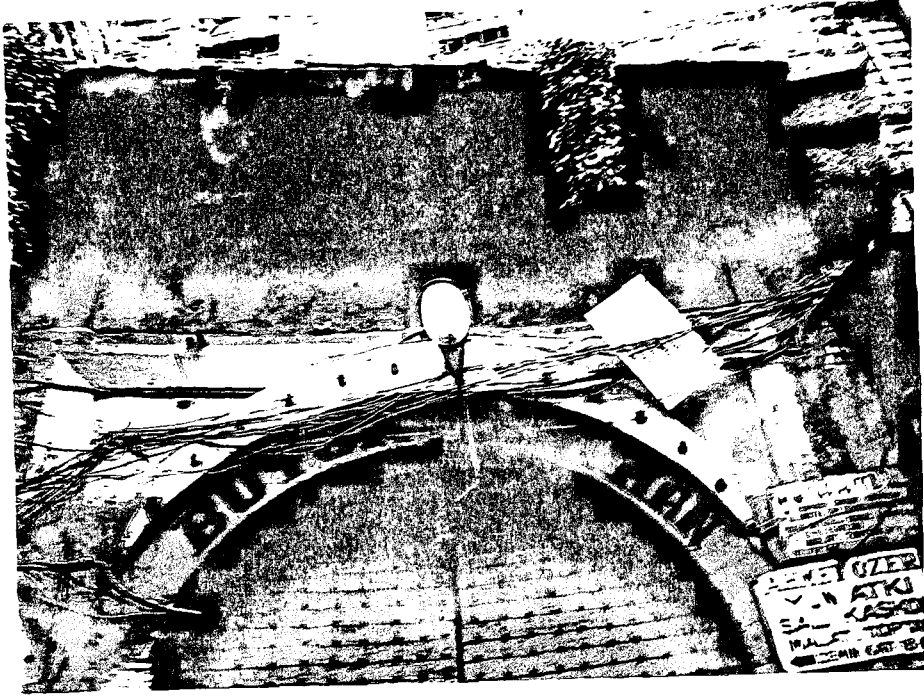
Başlangıcından itibaren Türk Han mimarisinde tercih edilmiş olan örtü sistemi tonoz ve kubbe, İstanbul Hanlarında da aynen uygulanmıştır. Büyük Yeni Han'ında bütün odaları dar aynalı tonozla örtülmüştür. Taşıyıcı beden duvarları ön cephede kesme taş, diğer cephelerde almaşık örgü kaplamalı moloz taş duvardır. Revaklar beşik ve aynalı tonozlu, ayaklar kesme taş, kemerleri tuğladan ve yuvarlak kemerlidir.

3.1.2.4 MİMARİ ELEMANLAR

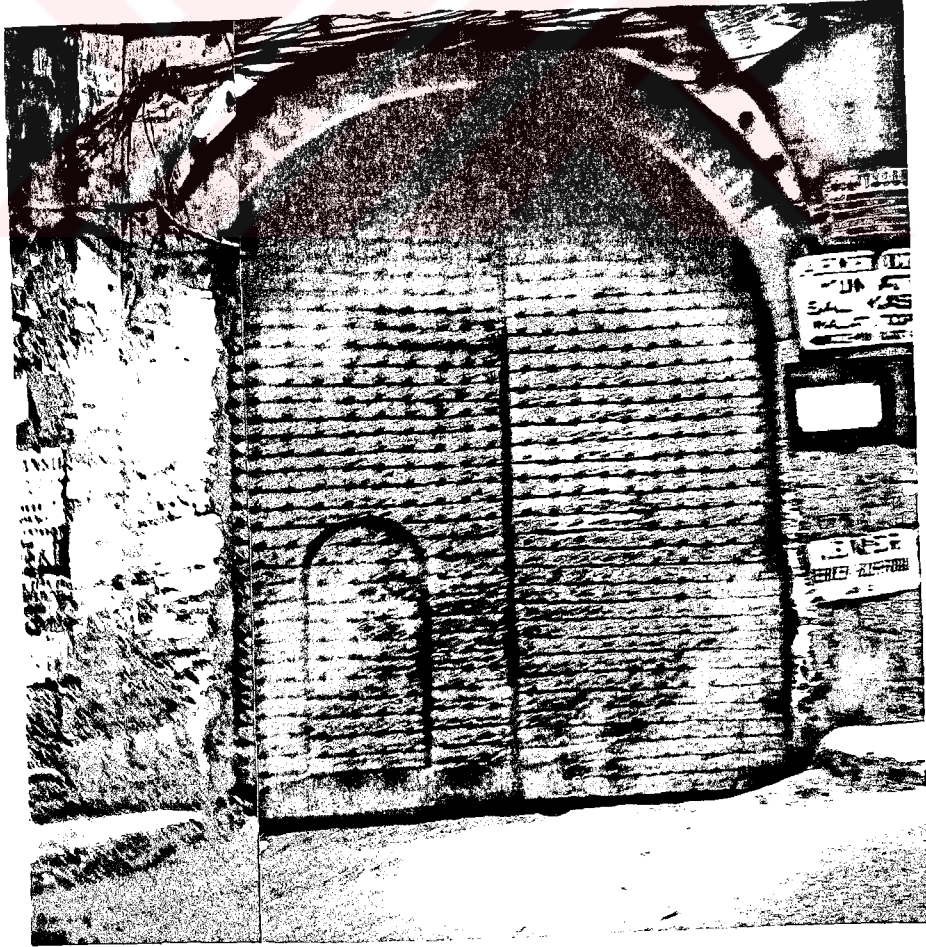
3.1.2.4.1 KAPILAR

Bir 18. yy yapısı olan Büyük Yeni Hanı'nda giriş kapıları yuvarlak taş kemerli ve demirden yapılmıştır. Asıl girişin olduğu Çakmakçılar yokuşundaki kapıda diğer hanlarda olduğu gibi ayrıca bir bindirmelik düşünülmemiştir. (Resim:28-30) Hana üç ayrı kattan da giriş bulunmaktadır. Üçüncü katta önce sokaktan, daha sonra avludan, bir giriş bulunmaktadır. (Resim:32) İkinci kat girişi ise, yine yuvarlak taş kemerli olup kapı saçtan yapıdır (Resim:31).

Hanın oda kapıları iki türüdür. Birincisi kesme küfeki taştan olup yuvarlak kemerlidir. Söve takımı kemer kalınlığında düzeyde de devam etmektedir. Kapı kanadı demirden yapılmıştır. İkinci örnekte ise, yine kesme taştan söve takımı dönmektedir. Kapı üstü düz bir lentoyla geçilirken lento, üstü tuğla kemer arası sabit pencere olarak bırakılmış ve demir parmaklıkla süslenmiştir. (Resim 33-34) Tüm kapılarda tam bir benzerlik yoktur.

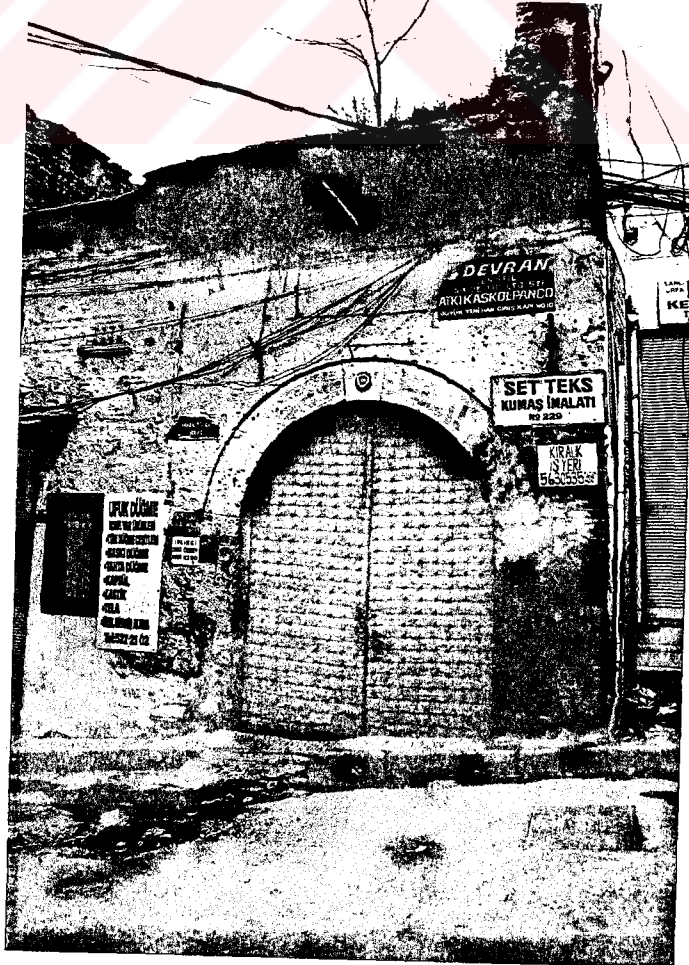
Resim 29

Resim 30- Çakmakçılar Yokuşu Girişi

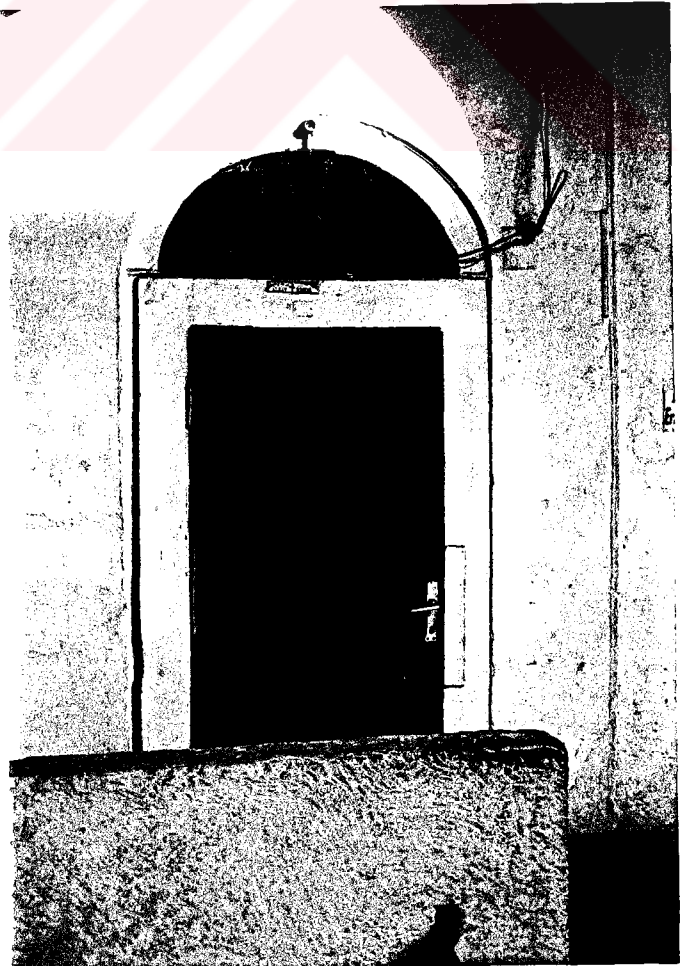
Resim 31
Çarkçılar Sokağı Girişi

Resim 32
Sandalyeciler Sokağı Girişi

Resim 33

Resim 34

3.1.2.4.2 PENCERELER

Tüm İstanbul hanlarında pencereler taş lento veya kemerli ve sövelidir. Klasik devir özelliklerinin tekrar edilerek uyandığı 18.yy'da da han yapılarının pencerelerinde bir değişiklik görülmez (Resim:35).

Genel olarak bu dönem hanlarında pencereler lentolu veya direk olarak hem üstbaşlık hem de taşıyıcı vazifesi gören taş kemerlidir.

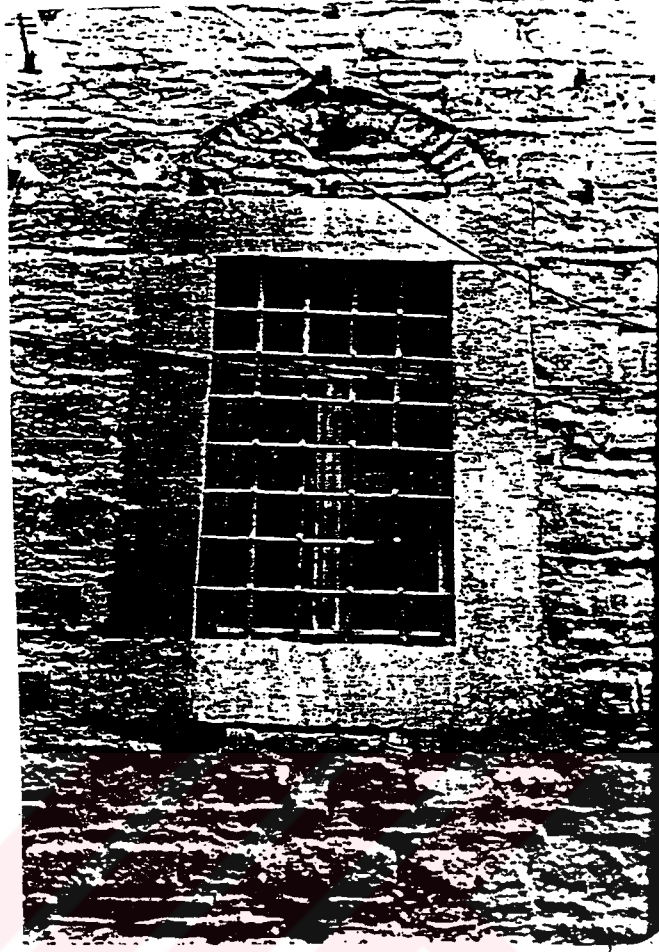
Büyük Yeni Han'da da bu özelliklere uygun olarak kesme taş lento ve söveli sivri kemerli pencereler görülür (Resim:36). Pencere üstü aynalar sıvalıdır. Avluya bakan pencereler ise genelde taş lento ve sövelidir. Ancak bazılarında söve takımından sonra tuğla kemerli sabit bölüm bulunmaktadır (Resim:37).

Pencerelerde Çakmakçılar ve Sandalyeciler Sokağında lokma parmaklık bulunmasına rağmen içeride ise geçmeli parmaklık bulunmaktadır.

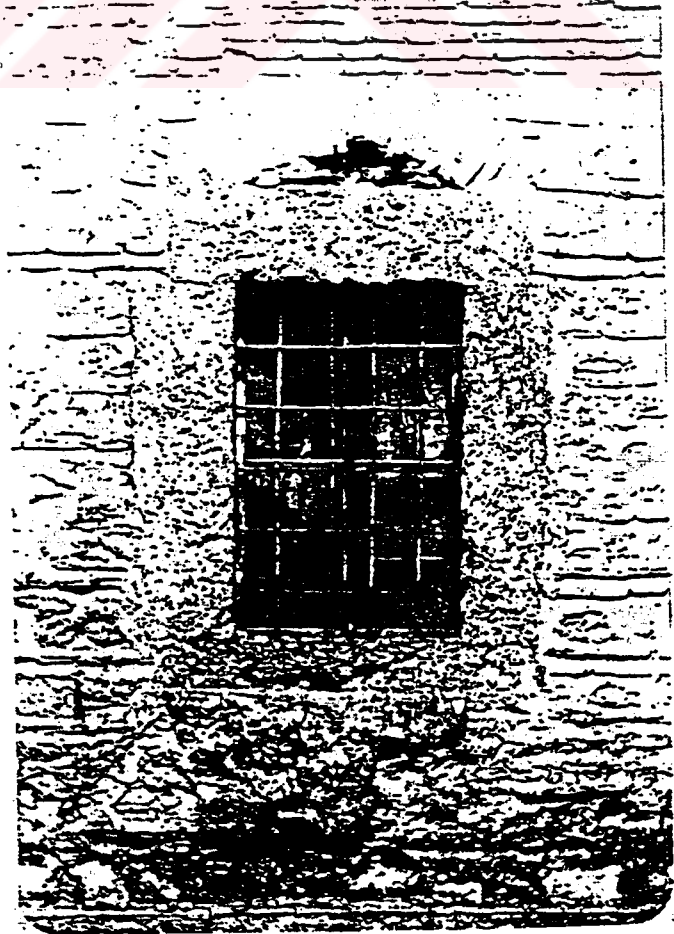
3.1.2.4.3. OCAKLAR

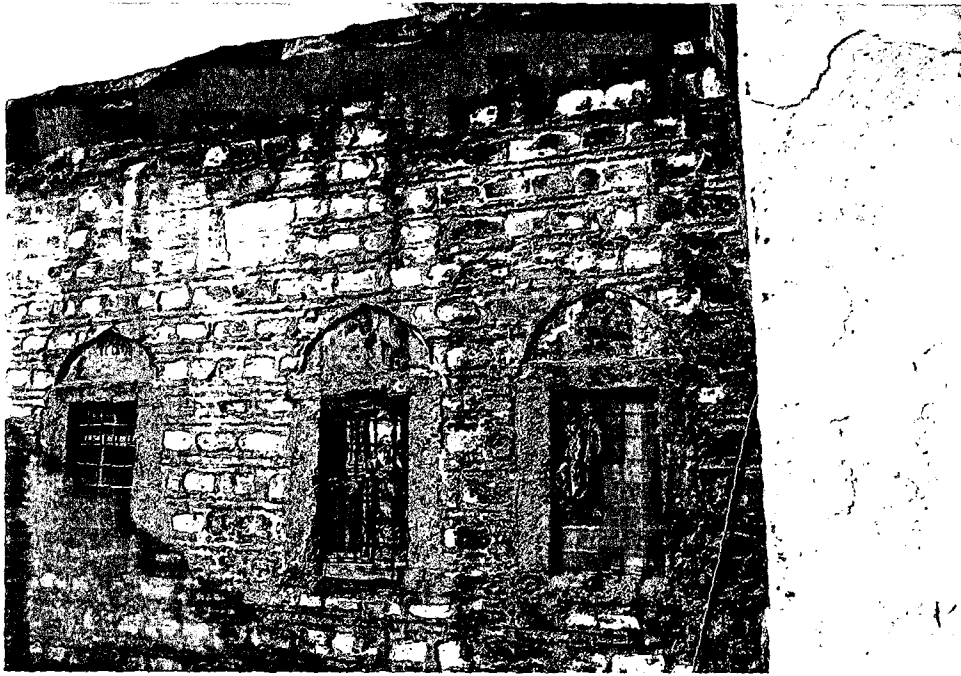
İstanbul hanlarında odaların farklı amaçlarla kullanımı neticesinde ocaklar büyük oranda tahrip olmuş ve pekçoğu hallerini kaybetmiştir. Ancak bununla beraber diğer medrese vb. yapılarda ve 18 yy.'dan önce inşaa edilmiş bazı han arasta vb. ticaret yapılarından kalan örnekler bu konuda yeterli bilgi vermektedir. Özellikle hanlara göre daha iyi korunmuş ve az tahrip olmuş medreselerin büyük bir bölümünde özgün ocaklar bu konuda önemli kaynak oluşturmaktadır (Resim 38).

Büyük Yeni Han'ın ocakları özellikle odaların imalata yönelik kullanımından ve başka fonksiyon kazandırılmak istediğinden dolayı büyük

Resim 35- Hasan Paşa Hanı ve Taşhan Sokak Pencereleeri

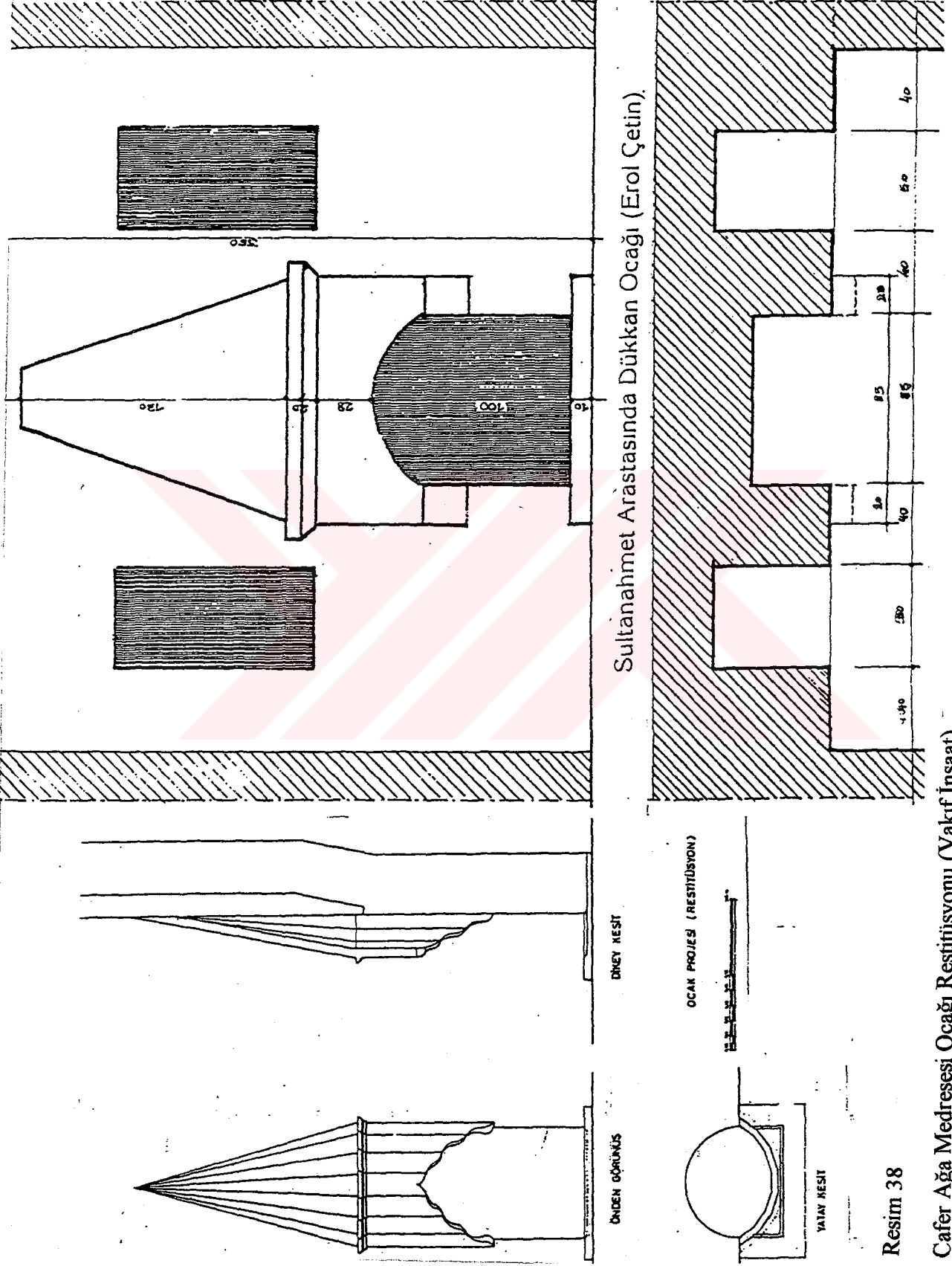

Resim 36

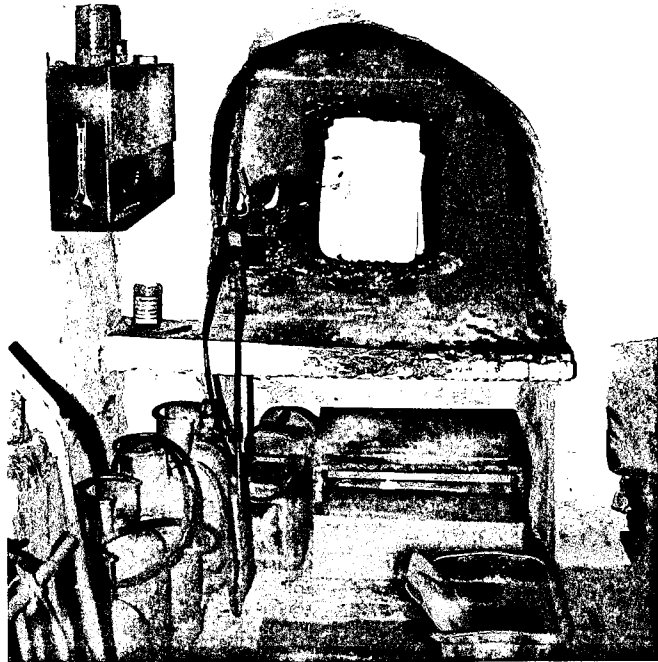

Resim 37

Resim 39

Resim 40

oranda tahrip olmuş durumdadır (Resim 39-40). Ocakların özgün durumlarıyla ilgili bilgi verebilecek bir örnek yapıda kalmamıştır.

3.1.2.4.4. BACALAR

İçinde ikamet edilen medrese, han, sıbyen mektebi, kervansaray gibi yapıların odalarında ısınma amacıyla duvar içinde inşaa edilen ocakların, baca kesitleri genellikle kare, daire ve sekiz köşelidir. Ayrıca mutfaklar için koku bacaları yapılmıştır.

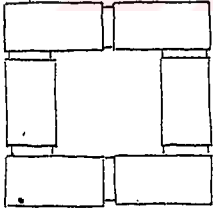
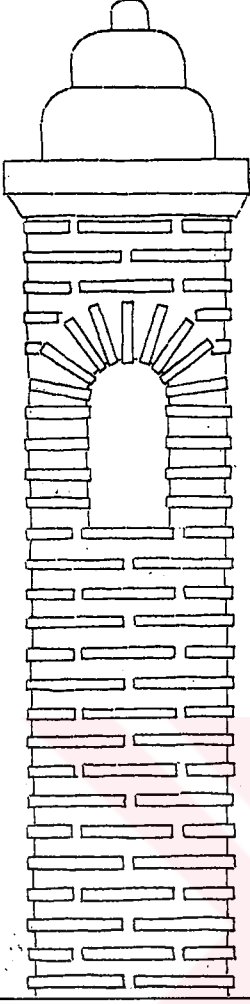
Türk yapıcılığında baca özellikle çatıdan yukarıda kalan kısım ile mimari bir eleman olarak ait olduğu yapının mimarisi ile bütünleşecek bir tarz da ele alınmıştır.

Baca malzemesi olarak tuğla veya kesmetaş ve bağlayıcı malzeme olarak horosan harcı ve madeni kenetlerin kullanıldığı bilinmektedir. Bitiş elemanı, yine tarz veya tuğladan üzeri çıplak veya kurşun kaplanmış çeşitli formlarda genellikle piramit şeklinde, bazen küresel külahlardır.

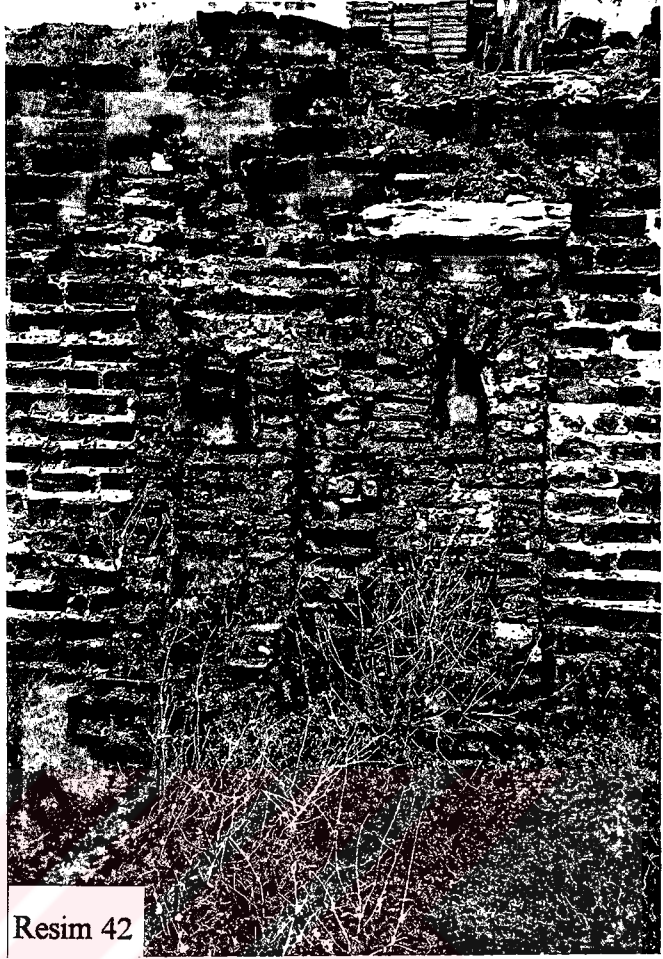
Büyük Yeni Han da ise günümüze ulaşmış örneklere göre baca kesitlerinin tuğladan ve kare kesitli olduğu görülmektedir. Külahı ise taştandır (Resim 41-42-43).

3.1.2.4.5. DOLAP NIŞLERİ

Medreseler, hanlar ve diğer kagir yapılarda odaların duvar kalınlıklarından yararlanılarak elde edilen ve içlerine eşya konulan yerden hafif yüksekçe olan üzerleri kemerli veya ahşap lentolu girintilerdir. Özellikle medrese ve han gibi pek çok odalardan meydana gelen yapılardan karakteristik

Resim 41
Büyük Yeni Han Baca Restitüsyonu

Resim 42

Resim 43

bir elemandır. Genellikle odaların içi sıvalı olduğundan bu nişler de sıvalıdır. Planda odanın kapı ve pencere boşlukları ile ocak dışında kalan duvarlarında en az bir tane olmak üzere düzenlenmişlerdir (Resim 44).

Gerek han ve gerekse medreselerin odaları gündüz ve gece ikamet edilecek şekilde düşünüldüğünden donanımları aynıdır ve mimari ve inşai olarak aralarında bir fark yoktur. Ancak içlerinde ikamet edilmeyen hanlarda bazen bu dolaplara yer verilmiştir (Resim 45).

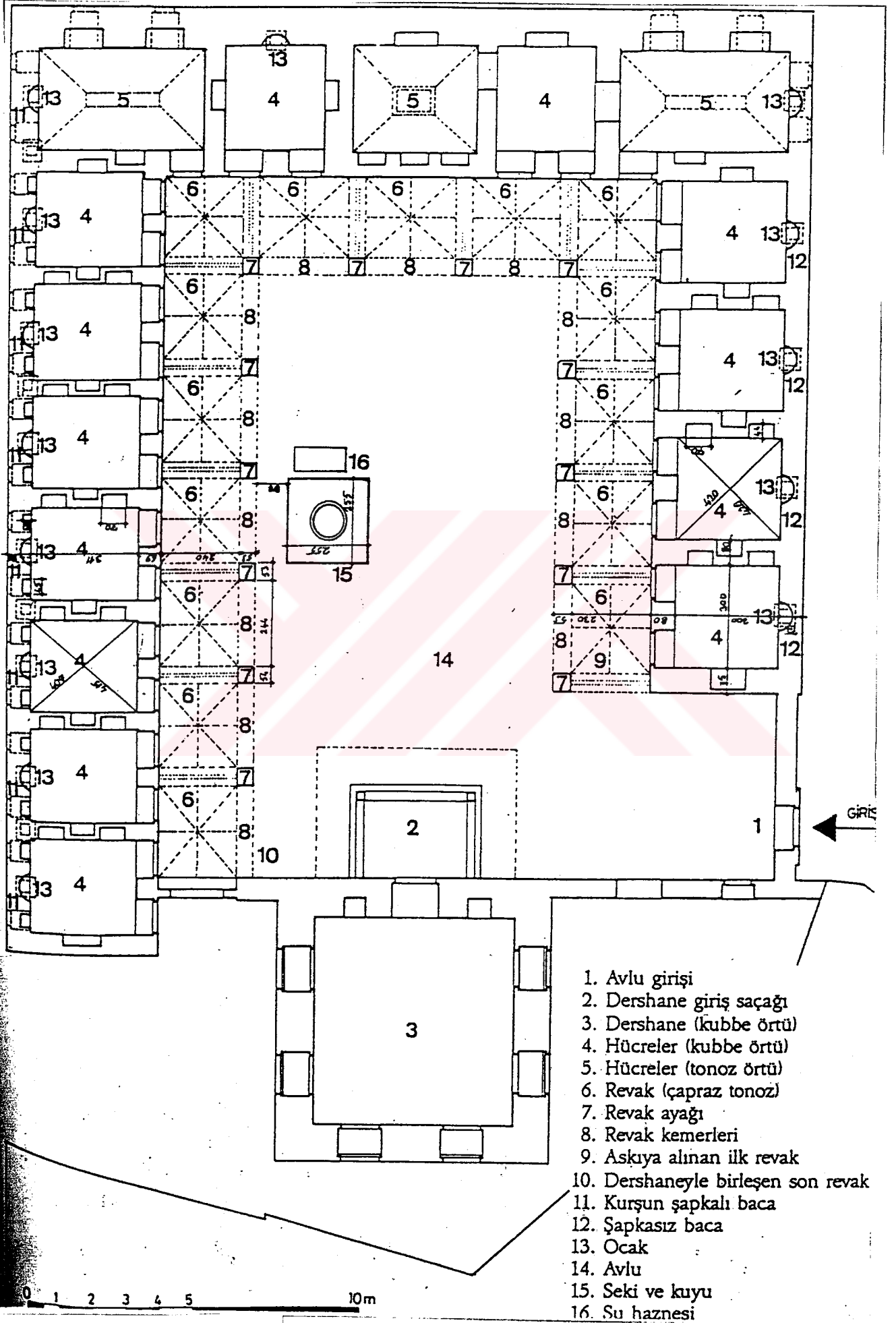
Büyük Yeni Han da kullanım amacına uygun olarak gerek zemin kat gerekse üst kat odalarının tamamı dolaplıdır (Röleve Prj.). Bu dolaplar genellikle odaların ortak duvarlarında düzenlenmiştir ve basık kemerlidir (Resim 39).

3.1.2.4.6. ÇEŞME

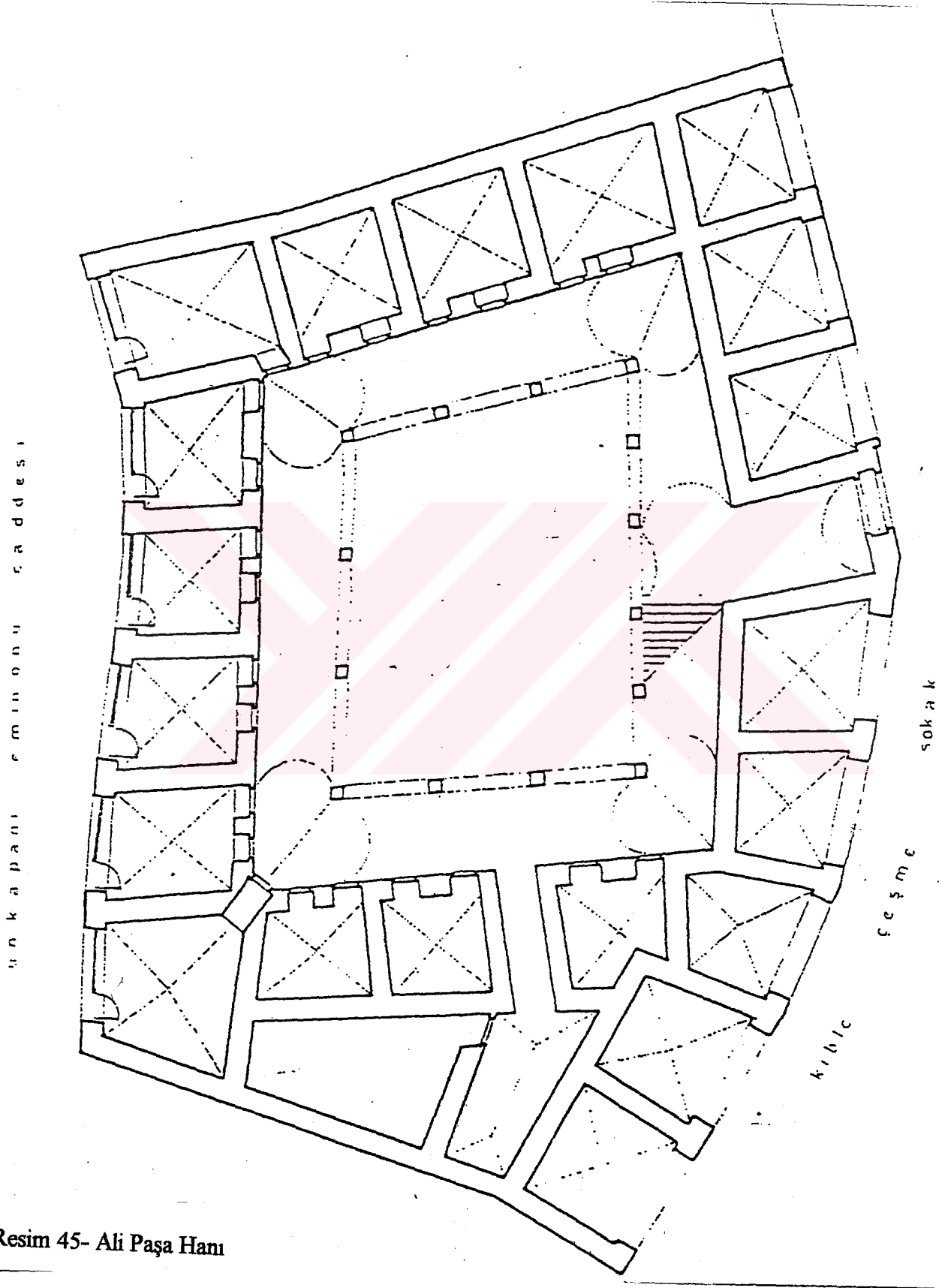
Büyük Yeni Han da yapının 2. katında Sandalyeciler Sokağından girilen üçüncü avlusunda bulunan çeşme çok gösterişli değildir. Yapının üçüncü avlusunu oluşturan bölümle beraber sonradan yapılmıştır. Çeşme kesme taştan ve sivri kemerlidir (Resim 46). Çeşmenin haznesini oluşturan mekan günümüzde lokanta olarak kullanılmakta ve çeşme işlevini sürdürmemektedir (Resim 22).

3.1.2.4.7. BEZEME

Türk Han Mimari sanatının genel gelişmesi içinde, süsleme başlangıçtan İstanbul Hanlarına gelinceye kadar değişik safhalar göstermiştir. Bezeme, ilk Türk Hanlarından itibaren özellikle cephede ve portallerde çok önem kazanır. Özellikle Anadolu Selçuklu eserinde bezeme, Türk Han Mimarisi'nin en gelişmiş dönemini yaşamıştır.

Resim 44- Cafer Ağa Medresesi

Resim 45- Ali Paşa Hanı

Osmanlı Devri Han mimarisinde zengin üsleme anlayışı, yerini hacim ve proporsiyon dengesiyle oluşan bir estetiğe terkeder. Bezemeler önemli ölçüde azalır. Yeni bir anlayışla cepheye hakim portal görünüşü terkedilmiş ve cephe bir bütün olarak ele alınmıştır. Taşın yanında tuğlanın da önem kazanmasıyla cephe tanziminde özellikle İstanbul Hanlarında tamamen hakim olan bir anlayış ortaya çıkmıştır. İlk eserlerdeki tuğla motifler ve ince taş süslemelerden ziyade sadelik yapıya hakim olmuştur. Cephede tuğla hem yapı hem de süsleme malzemesi olarak kapı ve pencere kemerlerinde, alınlıklarda değişik şekillerde kullanılarak sade bir anlayış takip edilmiştir. Saçaklarda oluşturulan tuğladan kirpi saçaklarla taş saçaklar yanında daha zengin ve hareketli bir görünüş elde edilmiştir. Kuşevleri de cepheye ayrı bir güzellik katar.

Büyük Yeni Han da İstanbul Hanlarının genel özelliklerini taşıyan bir 18 yy. yapısı olarak genelde sadedir. Almaşık duvar örgüsü, kapı ve pencerelerdeki tuğla kemerleri, taş konsollar, kuş evleri ve Sandalyeciler Sokağında yer alan pencere aynalarındaki motifler yapının bezeme özellikleri arasındadır.

Yapıdaki kuş evleri özellikle Sandalyeciler Sokağında çok yoğun ve gelişmiş olarak karşımıza çıkmaktadır (Resim 13-48). Pencere aynalarındaki motiflerin ise bazı meslek guruplarını sembolize ettiği sanılmaktadır. (Resim 44-50-51-52-53-54-55-56-57).

3.1.3. YAPISAL ANALİZ

3.1.3.1. MALZEME

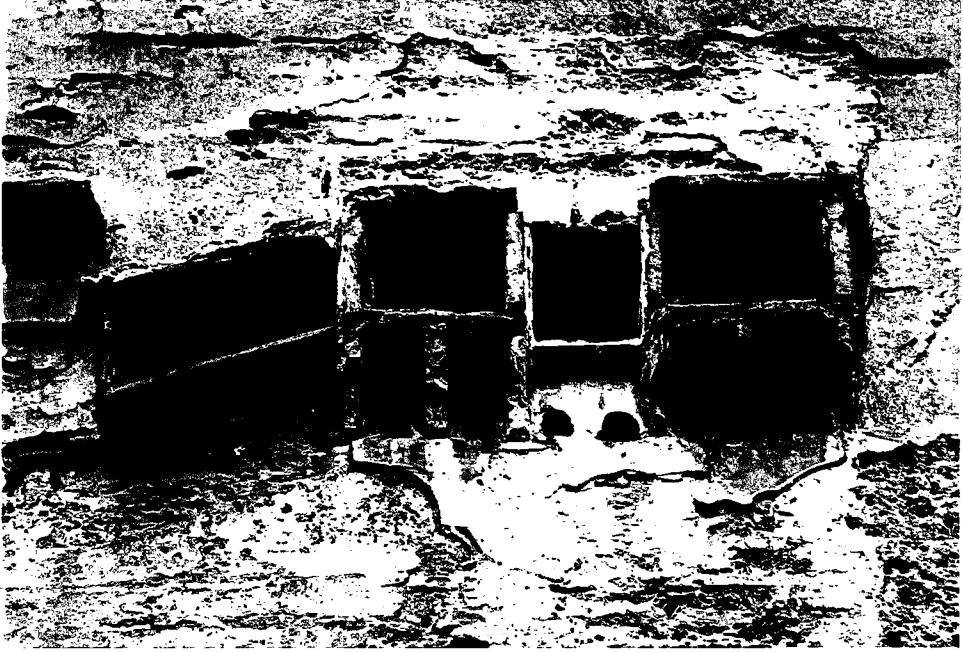
Büyük Yeni Han, malzeme ve yapı tekniği bakımından döneminin bütün özelliklerini taşımaktadır. Dış cephede iki sıra tuğla, bir sıra kesme taş ve derzsiz kesme taş olan duvar işçiliği gayet özenlidir (Resim 9). Kapı ve pencere söveleri küfeki taşındandır. Taş işçiliğinin iyi örneğini bu yapıda

Resim 46

Resim 47

Resim 48- Kuş Evi

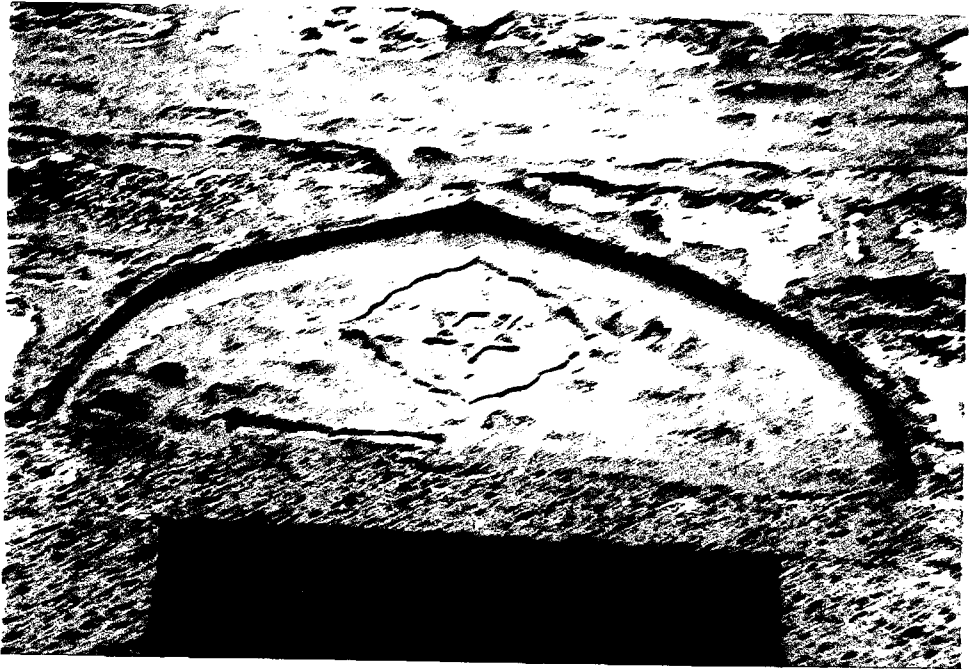
Resim 49

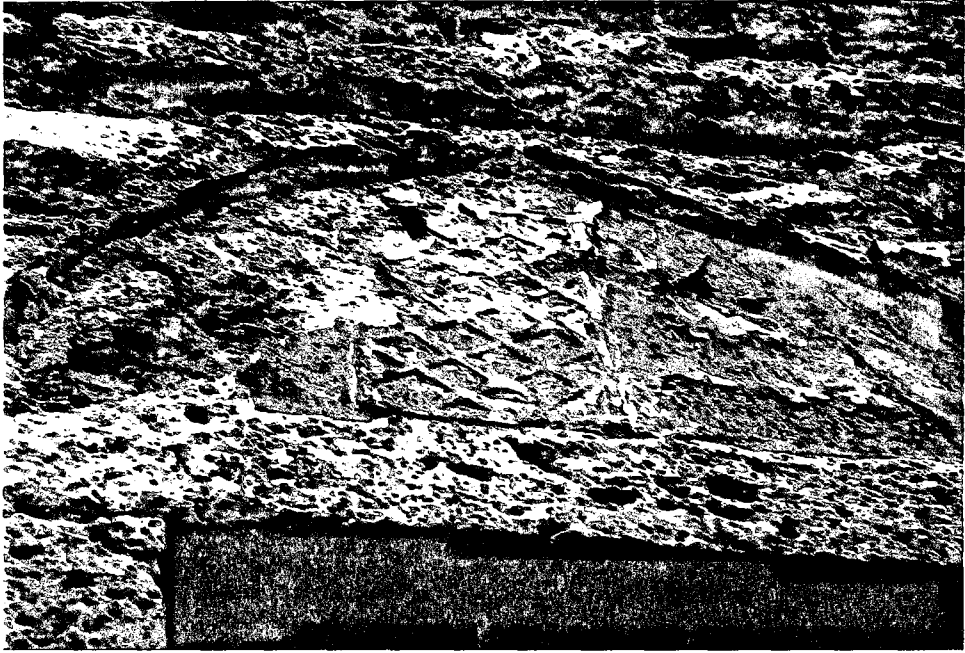

Resim 50

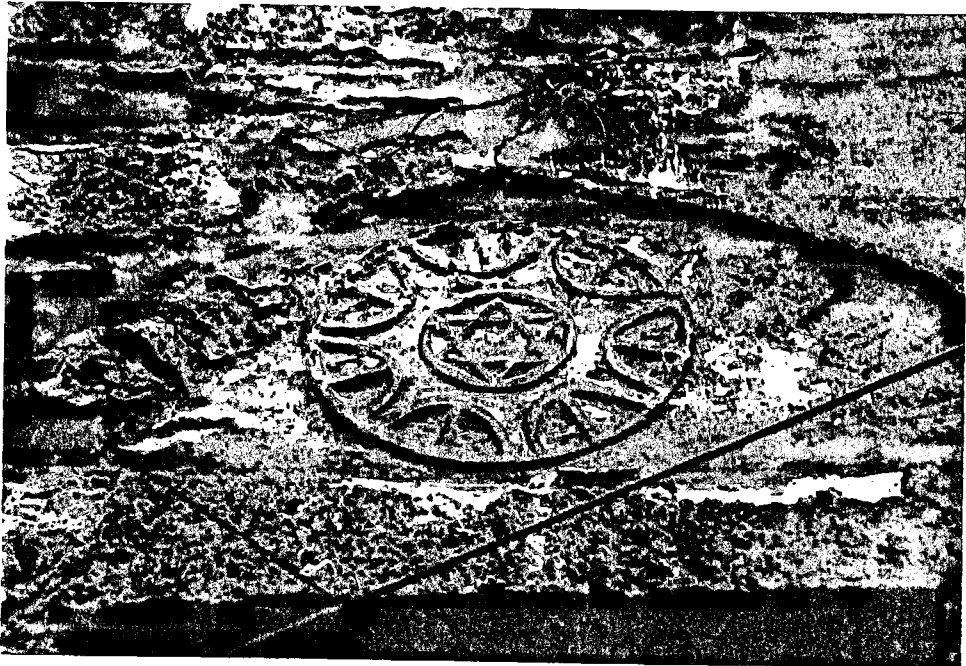
Resim 51

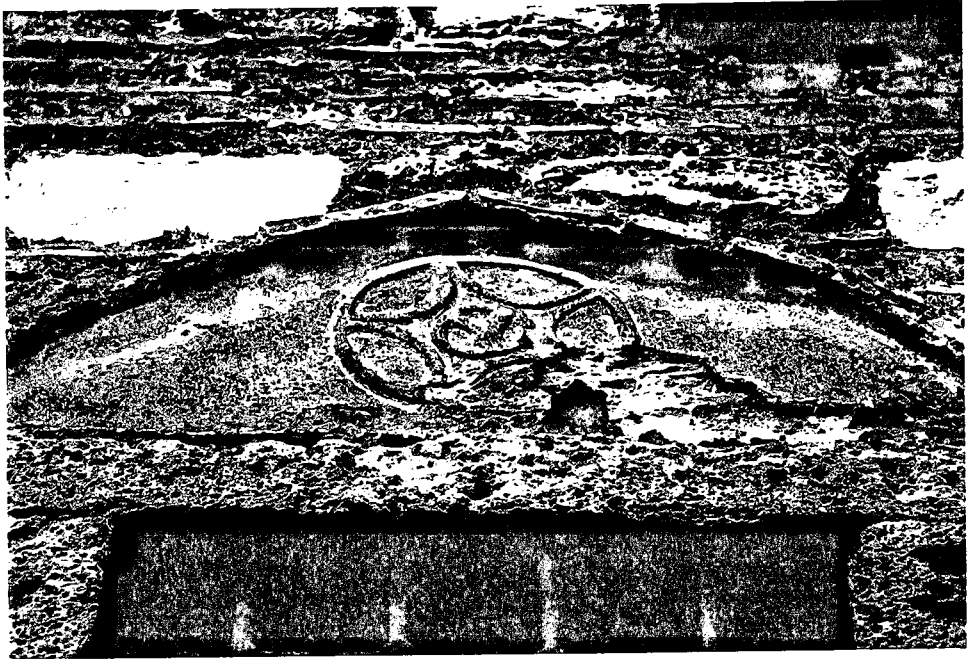

Resim 52

Resim 53

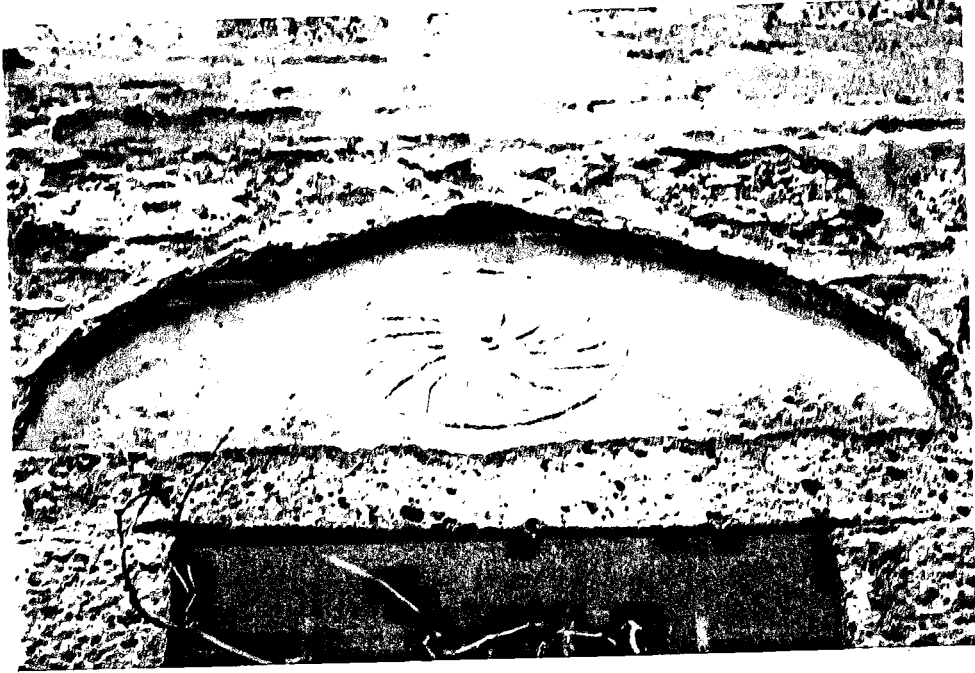

Resim 54

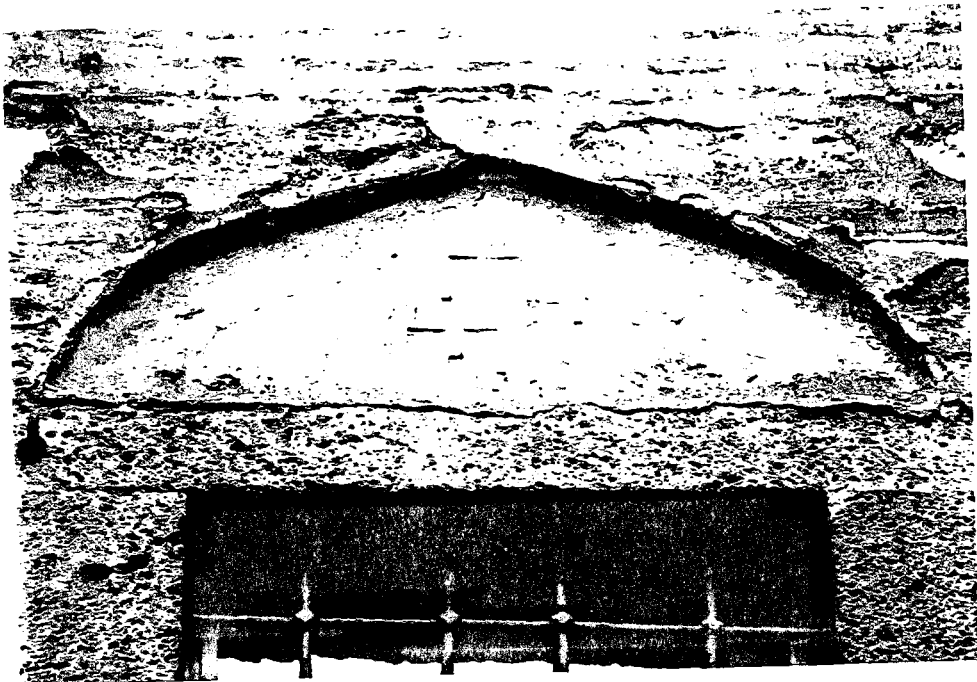
Resim 55

Resim 56

Resim 57

özellikle konsollarda görebiliriz. Bunun dışında revak peyelerinde de düzenli taş işçiliği göze çarpmaktadır.

TAŞ

Dönemin tam yapılarında olduğu gibi Büyük Yeni Han'da da küfeki taşı kullanılmıştır. Yapı da taş, dış cephe kaplama malzemesi olarak, almaşık duvar örneğinde konsollarda, pencere ve kapı sövelerinde, revak parapetlerinde kenetle birleştirilerek, revak sütunlarında ve döşeme kaplamasında ve dış cephe saçak silmesinde kullanılmıştır.

TUĞLA

Yapıda taşın yanında en çok kullanılan malzeme tuğladır ve 3x26x13 3x26x20 boyutundadır. Tuğla malzeme, iç ve dış duvarlarda, kapı, pencere, baca, revak kemerlerinde ve tonozlarda kullanılmıştır.

MADEN

Yapıda madeni inşaat malzemesi olarak demir, kemer ve toroz gergilerinde (5x7 cm kesitinde), pencere parmaklıklarında, kapı kanatlarında merdiveni taşıyan kirişlerde, taş parapetlerin birleştirilmesinde kullanılmıştır.

Çatıda ise örtü malzemesi olarak kurşun kullanılmıştır.

HARÇLAR VE SIVALAR

Yapıda dönemin özelliklerini göre bağlayıcı olarak kullanılan malzeme "horosan" harcıdır. Ancak dış etkilere açık olan bazı bölümlerde her an bağlayıcı malzeme özelliği mukavemetini yitirmiştir.

3.2. III. MUSTAFA DÖNEMİ MİMARİ ANLAYIŞI VE BÜYÜK YENİ HAN'IN BU DÖNEM İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Osmanlı dini ve sivil mimarisinde görülen ilginç atılımlarla dolu dönem III. Mustafa Devri olarak görülür. Batıdan etkilenen ve direkt alıntılarla ortaya çıkan 19.yy. eklektisizmine gelmeden önceki ilginç atılımlarla dolu bir dönemdir. Bu atılımları özellikle III. Mustafa devrinin ilk onbir yılının, ekonomik yönden çok parlak oluşuna bağlamak gerekir. 1575'de III. Mustafa, yirmibeş yıllık istikrarlı, I. Mahmut ile iki yıl on ay gibi kısa bir dönemde ülkeyi fazla sarsmamış III. Osman devrinin mirasçısı olarak tahta geçmiştir. Aynı zamanda izlediği ciddi vergi takibatı sonucu iyi durumda bir ülkeyi yönetmektedir (Uzunçarşılı 1982:s.429). Bu dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik bakımından son parlak dönemidir. 1768'de başlayan Rus Savaşı'nın getirdiği ekonomik sıkıntılar, III. Mustafa'nın (1774) ölümünden sonraki dönemde açığa çıkmıştır.

Bu zenginlik III. Mustafa'yı bazı atılımlara yöneltmiştir. Bu atılımlar arasında bu günkü Yüksek Denizcilik Okulu ile İstanbul Teknik Üniversitesi'nin başlangıcı sayılan mühendishanenin kurulmuş olması gösterilmelidir. Aynı zamanda pek çok cami, kale, kışla vb. gibi eserler yapılmış, büyük imarçı padişahlardan birisi haline gelmiştir (Özer 1995:s.59).

III. Mustafa Dönemi mimarisi yaratıcılık bakımından da ön plana çıkmaktadır. Osmanlı Mimarisinde 18. yy.'ın başlarından itibaren öne çıkan, Batı'dan kopya etmeden, yaratıcı bir şekilde esinlenme eğilimi, bu devirde doruk noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde Batı'daki Barok ve Rokoko akımlarından esinlenerek Osmanlı'ya özgü yeni bir anlayışı getirme çabalarını görmekteyiz. Ancak bu çaba hiç bir zaman Batı'dan direkt form aktarması yolunu seçmemiştir (Özer 1995:s.60). Üsküdar Yeni Valide Camisi'ndeki (1710) kuş evleri gibi cephe süslemeleriyle başlayan bu yenilik arayışları, Hakimoğlu Ali Paşa Camisi'nde (1738) yeni sütun başlığı denemeleriyle geliştirilmiş ve Nuriösmaniye Camii'nde (1748-1755) cephe ile plana yaygın kılınmış

hareketlilikle devam ettirilmiş olduğu görülür. Mimari alandaki bu denemeler ve alışmış kalıplardan kurtulma çabaları III. Mustafa devri mimarisinin yoğun yapı faaliyetlerin genel üslup anlayışı olmuştur.

III. Mustafa devrinin, mimari alanda en belirgin ismi Mehmet Tahir Ağa'dır. III. Mustafa devrinde üç dönem Hassa Mimarlarının başı olan Mehmet Tahir Ağa bu devrin mimarisinde etkin olduğu söylenebilir.

III. Mustafa devri dinsel mimarisinin ilk anıtsal örneği 1757 - 1761 tarihlerinde yapılan Üsküdar Ayazma Camisi'dir. 18. yy.'dan itibaren Osmanlı mimarisinde görülen Barok ve Rokoko stillerinin, kopya edilmeden esinlenme eğiliminin bu camide devam ettiğini görebiliriz. Cephede yer alan yarım sütunların özgün bakışlarını ne Klasik Osmanlı ne de Batı mimarisine bağlayabiliriz. Bu döneme ait önemli dini yapılar olarak Kuleli camisi (1759 - 1763) ve Fatih Camisi'ni (1767 - 1771) gösterebiliriz.

Laleli Camisi'nde Batıdan kopye etmeden esinlenen özgün bir tasarım anlayışı hakimdir. Cami avlusu bugün küçülmüş olsada vaziyet planındaki ilginç asimetrik anlayış belirgindir. Girişlerin yanlara alınması ve avlunun altındaki karmaşık mekanları yeni deneme anlayışının bir sonucudur. Osmanlı mimarisinin sivri kemer anlayışının yerini, tümüyle yuvarlak kemerlerin olduğunu görürüz. Valutlü sütun başlıklarının Batı'daki İyon nizamıyla hiç ilgisi yoktur. Bunlar tamamen bu devrin özgün tasarımlarıdır. Yine bu devre özgü tasarım anlayışının caminin yanındaki III. Mustafa Türbesinde cephenin hareketli tutum ve kuş evleri ile sürdürüldüğünü görebiliriz. Bu türbedeki akantas yapraklarıyla süslü sütun başlıkları da Batı da benzeri olmayan tasarımlardır.

III. Mustafa döneminde gerçekleştirilen ve Büyükdere Kara Kethüda Kadıköy İskele camileri için döneme ait fikir yürütmek zordur. Çünkü bu yapılar 20. yy.'da yapılan yanlış restorasyonlardan dolayı özgünlüklerini tamamen yitirmişlerdir (Özer 1995:s.61).

Bu devrin mimarisinin bir başka özelliğide çok değişik fonksiyonlar içeren sivil nitelikli yapılarıdır. 1962 yılında devrin ünlü sadrazamı Ragıp Paşa için yan yana yapılmış olan kitaplık, sübyan mektebi ve türbenin de hem eski

hem de yeni mimari anlayışa uyduğunu görmekteyiz. Özellikle, sübyan mektebinde Klasik Osmanlı mimarisine daha yakın bir tutum izlenmiş olduğu görülmektedir.

İstanbul'da askeri amaçlı han olarak yapılmış olan Taşhan, Laleli Camisi Vakfına aittir (Güran, 1978:s.138). İki avlulu ve rampa ile inilen ahırlardan meydana gelen bu han iki katlı olarak inşa edilmiştir. Taşhan çok zengin ve sürprizli olmaktan kurtulmaktadır. Devrin yaratıcı tutumu askeri amaçlı bir yapısını dahi son derece ilginç bir mimari esere dönüştürülebilmektedir.

III. Mustafa devrinde gerçekleştirilmiş olan Büyük Yeni Han gerek boyutları ile gerekse cephe zenginlikleri ile İstanbul'un önde gelen mimari örneklerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 18. yy.'ın üç katlı ahırsız han geleneğini sürdüren bu yapı 42x15 m ve 25x12 m boyutlarında iki avlu etrafında gelişmiştir. Özellikle cephe çıkmaları ve arsanın durumuna uygunluğu, yuvarlak kemerleri ve kuş evi detaylarıyla bu devrin yaratıcı tasarım anlayışının çarpıcı bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük Yeni Han'ın karşısında yer alan Küçük Yeni Han'da, tek avlulu ve üç katlı olarak inşa edilmiş ve bünyesindeki mescidi ile irasyonel plan anlayışıyla tasarlanmış bir yapı olarak bu devrin bir örneğidir.

III. Mustafa devrinin günümüze gelen bazı yapılarını incelediğimizde büyük bir yaratıcılıkta karşılaşmaktadır. Bu yaratıcılık özgün sütun başlıkları denemelerinden, tek defaya özgü irasyonel plan şemalarına kadar yaygın kılınmıştır. Ancak bu anlayış sonraki padişah I. Abdulhamit döneminde devam etmemiştir. Çünkü bu dönemde Batı'dan hem yoğun sanatçı akımın hemde direkt form alıntıları gündeme gelmiştir. Sonuç olarak III. Mustafa döneminin her türlü esinlenmeye açık ancak, direkt form anlayışından yararlanmayan tutumunu, çağımız mimarisi içinde örnek bir davranış haline getirmektedir.

3.3 YAPININ YIPRANMA SEBEPLERİ

Korunması gereken yapılardaki bozulmalar çok değişik nedenlere bağlı olabilir. Bu bozulmaları genel olarak “YAPININ BÜNYESİNE BAğLI ETKENLER” ve “DIŞ ETKENLER” gibi iki baŐlık altında ele alabiliriz. Genelde bir yapıda bu iki baŐlık altında bir çok etkenin varlığı gözlenebilir.

Büyük Yeni Han’ın özgün kimliğini yaşatabilmek için uygulanacak koruma tekniklerini belirlerken, bozulma nedenlerini Şu Şekilde inceleyebiliriz.

3.3.1. DOğAL AFETLER

3.3.1.1. DEPREMLER

İstanbul’un birinci derecede deprem kuŐaęında yer alan bir yerleşim merkezi olması yapıların depremler karşısında çok büyük etkiler altında kaldığı gözden kaçırılmamalıdır. GeçmiŐte bir çok büyük deprem gören kentte bir çok yapının yok olduğunu veya büyük ölçüde tahribata uğradığını biliyoruz. Özellikle kagir yapıların restorasyon öncesi doğal bir afet olan depremler karşısında görmüŐ olduğu bozulmaların tespiti ve alınacak önlemler büyük önem taşımaktadır.

3.3.1.2. YANGINLAR, ANİ TUTUŞMALAR

İstanbul kenti ahşap konut yerleŐmelerinin çokluğu nedeniyle tarihte çok büyük yangınlarla karşı, karşıya gelmiş ve bir çok yapı bu yangınlarda yok olmuştur. Bu yangınlara karşı merkezi ticaret alanları vb. sosyal amaçlı yapıların kagir yapılar olarak inşaa edildiğini biliyoruz. Büyük Yeni Han’ın tarihinde çok etkili bir yangın olmamıŐtır. Ancak küçük çapta yangınlar ve özellikle yapıda hala fonksiyonunu sürdüren ve yaşayan insanlardan 50 - 60 yıl öncesine tarihlileybildiğimiz bildiğimiz gümüŐ iŐletmecilięinin, zaman zaman

mekan ölçeğinde de kalsa ani tutuşmalarla yapıyı karşı karşıya bıraktığını bilmekteyiz.

3.3.2. DOĞAL ETKENLER

3.3.2.1. KONUMUNA BAĞLI ETKENLER

Büyük Yeni Han'ın doğuya bakan Çarkçılar Sokağı cephesinin rüzgar etkisiyle çok fazla aşındığını görmekteyiz. Yapının diğer cephelerindeki malzemelerin daha az bozulması diğer cephelerin karşılarında yer alan yapılardan daha yüksekte olmadığını da düşünürsek Çarkçılar Sokağı cephesinin rüzgarın etkisiyle daha fazla bozulmaya uğradığını tanımlayabiliriz.

3.3.2.2. HAVA VE HAVANIN KİRLENMESİ

Şimşeklerle havada hidroklorik asit oluşması veya havakirliliğine bağlı olarak bazı gazların sülfirik asit oluşturması; asitlerin yüzey gereçlerinde çatlama, patlama ve çözülmelere neden olması.

3.3.2.3. SU

Yağmur, kar, don veya zemin suları: Su emme veya kılcallıkla duvarın bünyesinde biriken suların don veya ısı farklarında çatlama - patlamalara neden olması yanında kimyasal reaksiyonlar oluşturarak yapı öğelerini tahrip etmesi sözkonusudur.

Nem: Yapılar için en önemli hasar nedenlerinden biridir. Havadaki nem oranının ani olarak artması sonucu oluşan yoğunlaşmalar iç yüzeylerde ıslaklıklar, leke ve sıva - boya kabarmaları yaratır. Ayrıca nemli ve sıcak bir ortam bazı kurt, böcek ve mantarların üremesine yardımcı olarak biyolojik bozukluklara yol açar.

3.3.2.4. HAYVANSAL PARAZİTLER

Değişik türlerdeki kurtlar, böcekler, kemiriciler, karıncalar vb. zararlılar özellikle ahşapta küçük delikler açarak kesitleri zayıflatır.

Büyük Yeni Han'ın merdiven korkuluklarında ahşap malzemede kurtlanmadan oluşan boşluklar gözlenmektedir.

3.3.2.5. BİTKİSEL ZARARLILAR

Yapıların yüzeyinde algler, likenler, yosunlar, mantarlar veya kökleriyle duvara tahrip eden çok büyük ağaçlar bulunabilir. (Resim 58-59-60) Likenler organik asitler çıkarıp renk değişimi ve yıpranmalara neden olur.

3.3.3. İNSANA BAĞLI NEDENLER

İnsanın çevresine ve yapıya vermiş olduğu zararlar şu şekilde sıralanabilir.

- Trafikle ilgili vibrasyon (Resim 61)
- Özgün yapıya ekler (Resim 62-63)
- Bilinçsizce yapılan kötü onarımlar
- Yapının bir kısmının yıkılması ve sonra statik dengeyi bozacak şekilde yeniden, yapılması
- Çağdaş tesisat donanımı getirmek amacıyla yapılan değişiklikler (Resim 64)
- İhmal - bakımsızlık

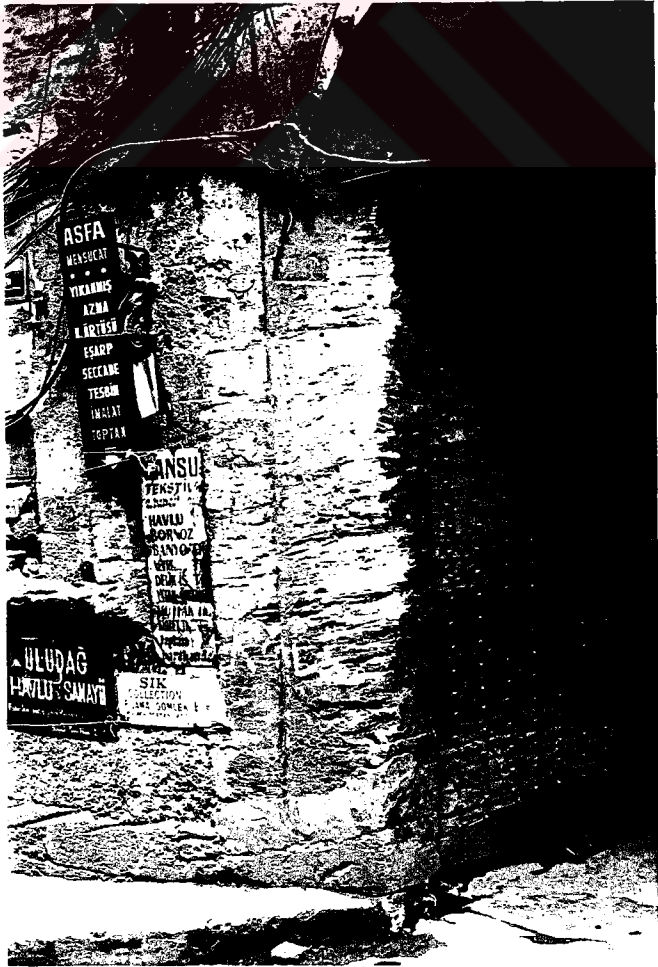
Resim 58
Bitkisel Zararluların Oluşturduğu Tahribat

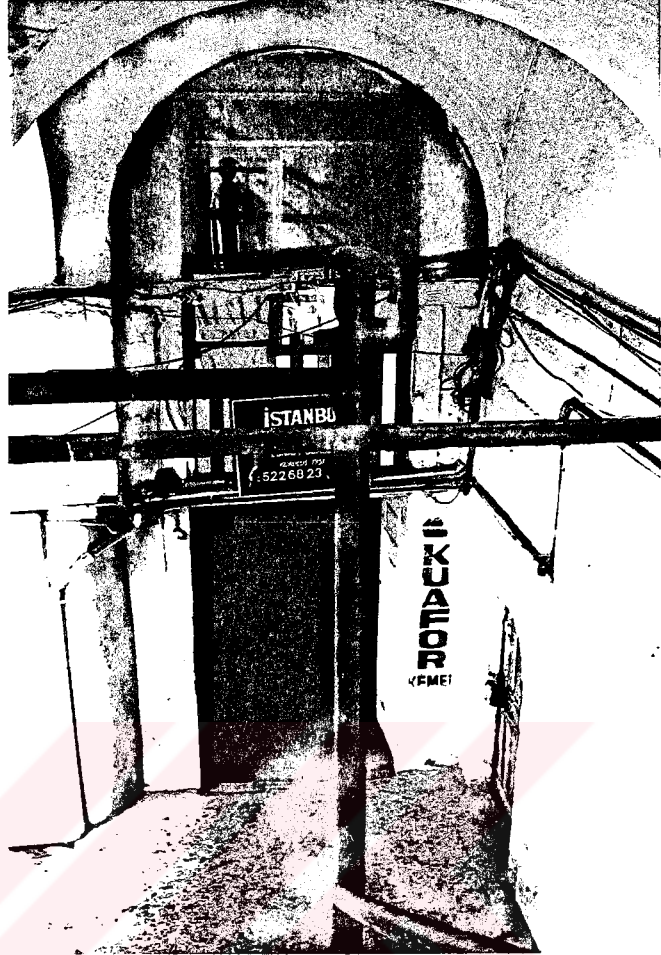
Resim 59- Yosunlaşma

Resim 60

Resim 61

Resim 62

Resim 63

- Endüstri artıklarıyla kirli hava
- Yapının tasarım, uygulama, kullanım ve onarımındaki yanlışlar.

3.3.4. TASARIM VE UYGULAMAYA BAĞLI NEDENLER

3.3.4.1. MALZEMEYE BAĞLI NEDENLER

- Malzemenin fiziksel, kimyasal ve mekanik özelliklerine bağlı bozulmalar
- Niteliğinin kötü olması
- Yanlış seçim
- Farklı fiziksel ve kimyasal özellikleri olan gereçlerin birarada kullanılması

(bakır - kurşun, aliminyum - çinko, kumtaşı - kireçtaşı vb.)

3.3.4.1.1. TAŞ

Dönemin tüm yapılarında olduğu gibi Büyük Yeni Han da taş ana malzemeyi oluşturmaktadır.

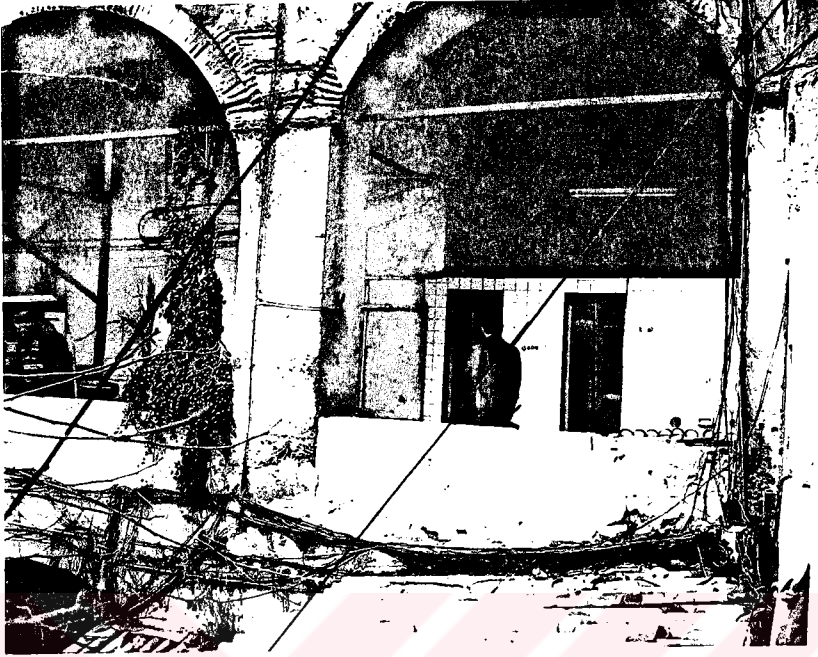
Büyük Yeni Han da taş:

Zemin kat duvarlarında, konsollarda, kapı - pencere söve takımlarında , parapetlerde, cephede almasıık duvar içinde, revak sütunlarında, baca şapkalarında ve döşeme kaplamalarında kullanılmıştır.

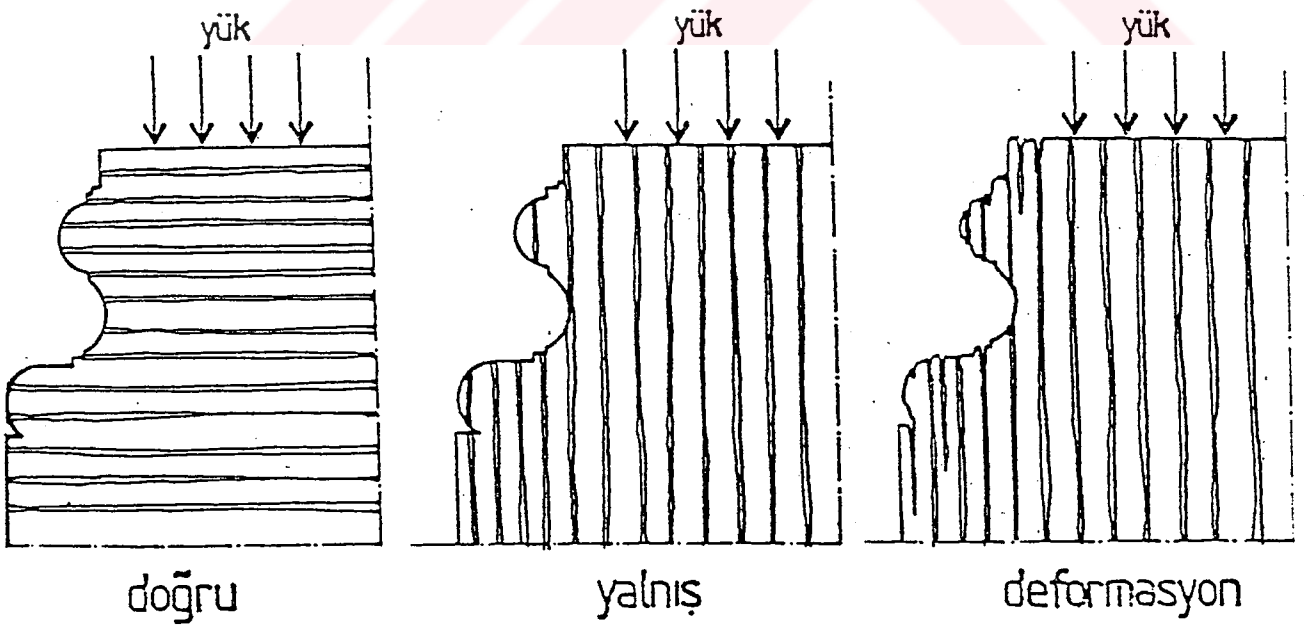
Genel olarak yapıda konstrüktif ve strüktürel taş malzemede görülen tahribat ve bozulmanın şekilleri ve sebepleri şunlardır:

- Hatalı Uygulama;

Muhtemelen taş malzemede gözlenen bozulmaların sebepleri arasında, taşın seçimi, işlenmesi ve hatalı kullanımında yer almaktadır. Eski eserlerde taşıma kolaylığı göz önünde bulundurularak yakındaki ocaklardan çok kaliteli

Resim 64

Resim 65
Taşın Tabakalaşma Durumuna Göre Kullanımı

olmayan taşın kullanımı, yapıdaki tahribatın iç ve dış tesirlerin altında artmasına sebep olacağı muhakkaktır. Taşların ocaktan çıkartılırken zedelenmesi ve kılcal çatlakların oluşması tabakalaşmaya uygun kullanılmaması tahribatın büyümesini arttıran faktörlerdir (Resim 65).

- Erime;

Yapıda kullanılan taşlarda “erime” şeklinde görülen bozulmalar mevcuttur. Genellikle içerisinde karbonat, klorürsülfat bileşimi mineral içeren taşlarda, agresif maddeler içeren su, gevşek dokulu bu tür taşları zamanla eritmekte ve büyük boşluklar meydana getirebilmektedir. Bu şekildeki tahribat yapının dış cephesindeki taşlarda yoğun olarak gözlenmektedir (Resim 66-67).

-Oyulma;

Tabakalaşma düzlemine paralel bir dizilme gösteren boşluklar (Resim 68-69) taşlarda, bağlayıcı çimentonun ayrışması, kum ve çakılların düşmesi veya küçük boyutlu porların donma-çözülme, yeniden kristalleşme, bakteri ve bozulmanın diğer bir sonucudur (Resim 72). Rüzgarın da etkisiyle bu tahribatın daha da artacağı kaçınılmazdır.

- Kabuklanma;

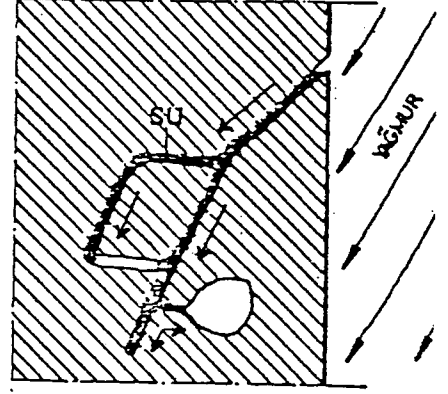
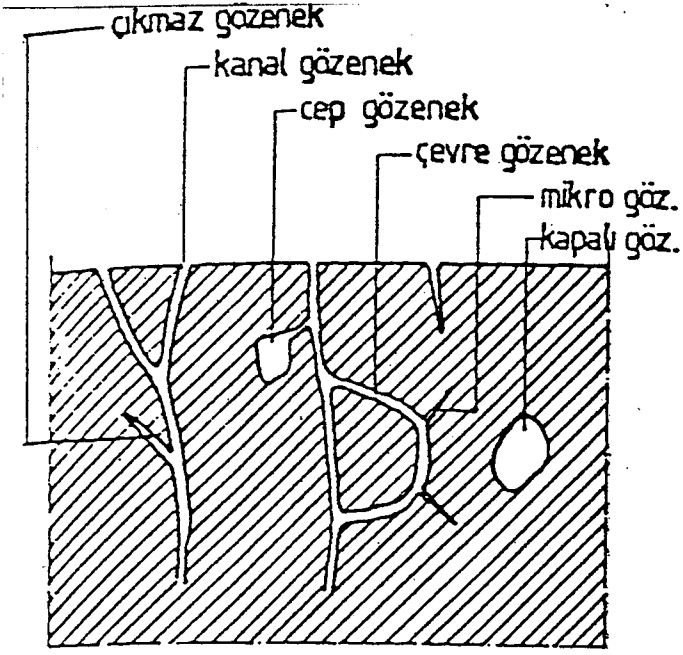
Asit içeren maddelerin, yağmur sularının yardımıyla taşın dış tabakasının küçük - büyük plaklar halinde kopmasına neden olması sonucu yapıda kabuklanma şeklinde bir bozulmanın meydana geldiği görülmektedir (Resim 70-71). Bu kabuklaşmadan sonra kolezyonun artması ile kumlaşmalarda meydana gelmeye başlamıştır (Resim 73).

Resim 66

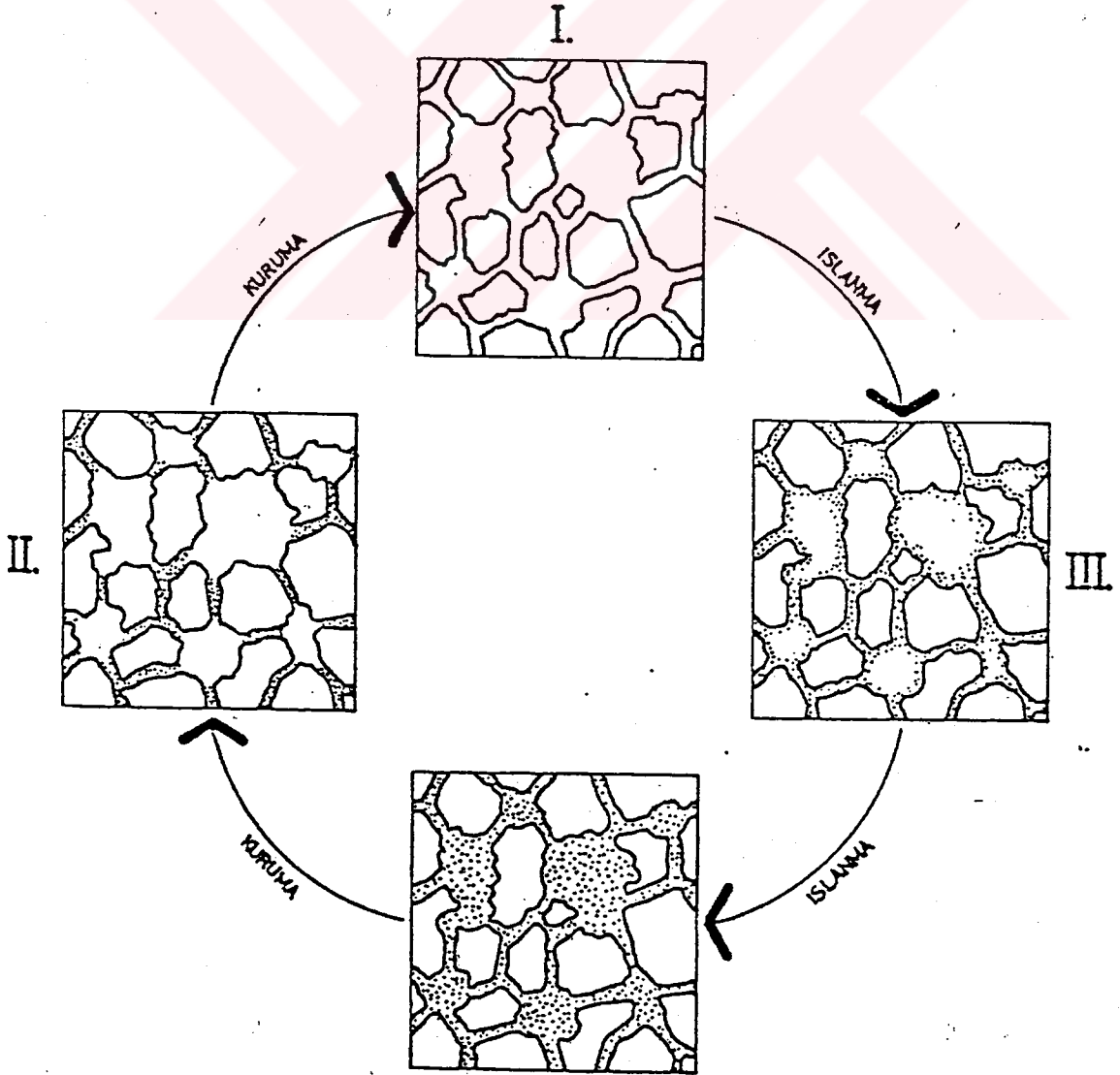

Resim 67

Resim 68
Taslardaki Boşluk Türleri
(Torraca)

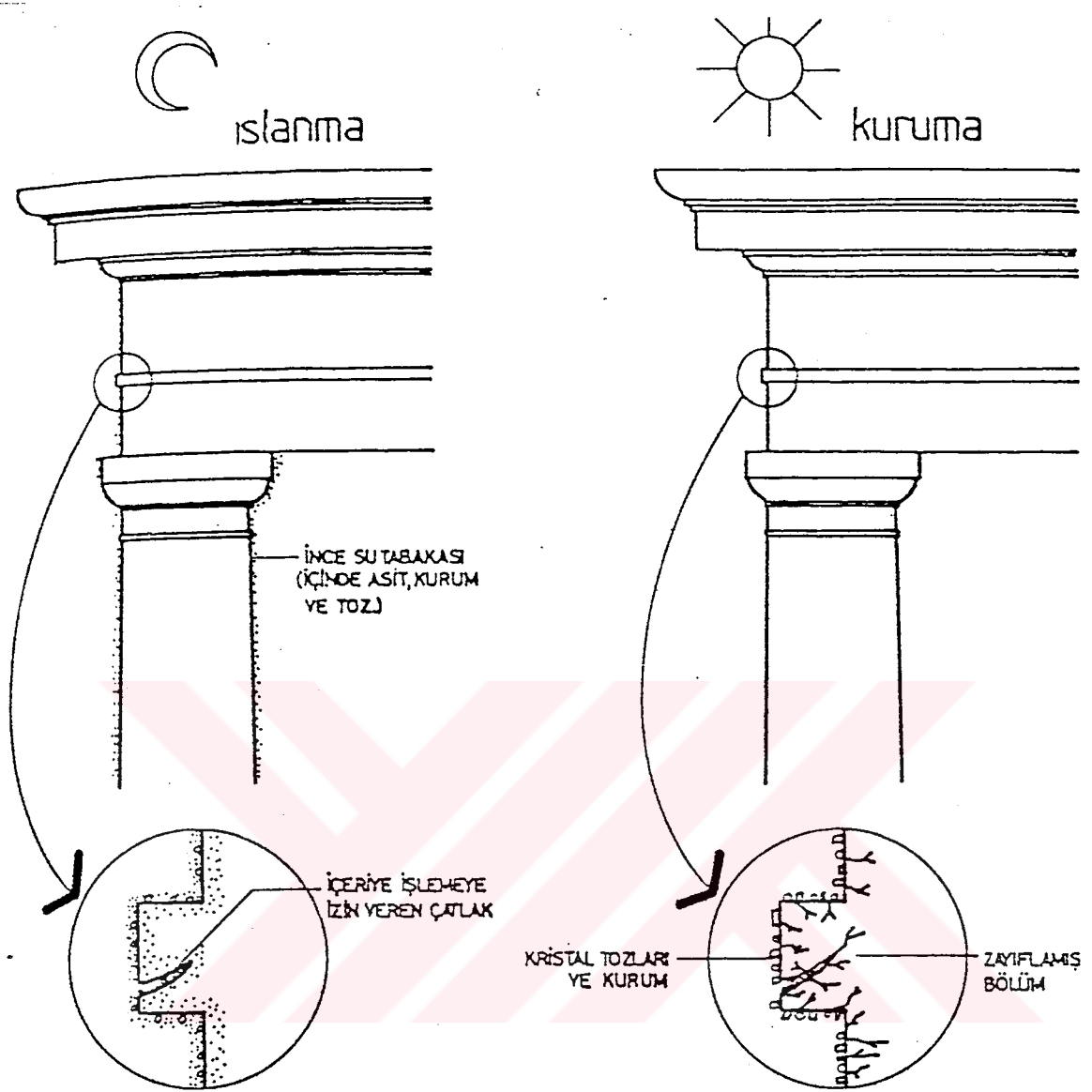
Boşlukların
Su İle Dolması

Resim 69
Gözenekli Taşın İçinde Suyun Dağılımı
(Torraca)

IV.

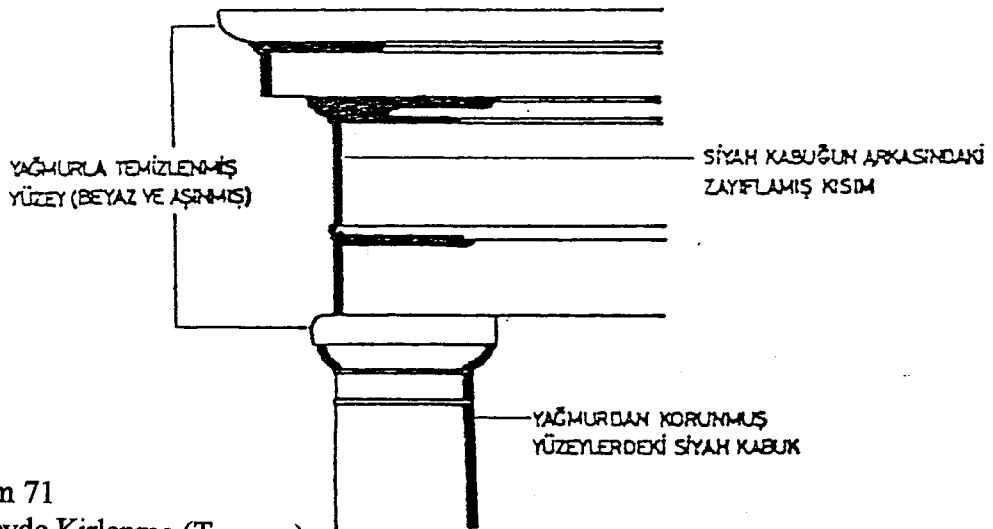
(Torraca)

Resim 70

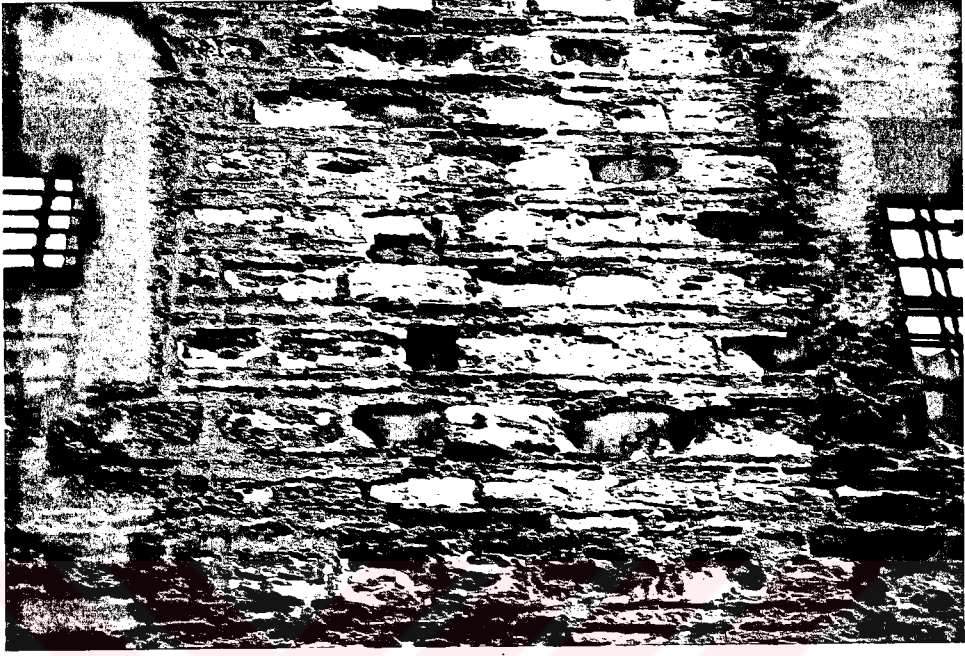
Atmosferik Olaylar Sonucu Yüzeyde Bozulma (Torraca)

tekrarlanan atm. olaylar

Resim 71

Yüzeyde Kirlenme (Torraca)

Resim 72

Resim 73- Konsollarda Kabuklaşma

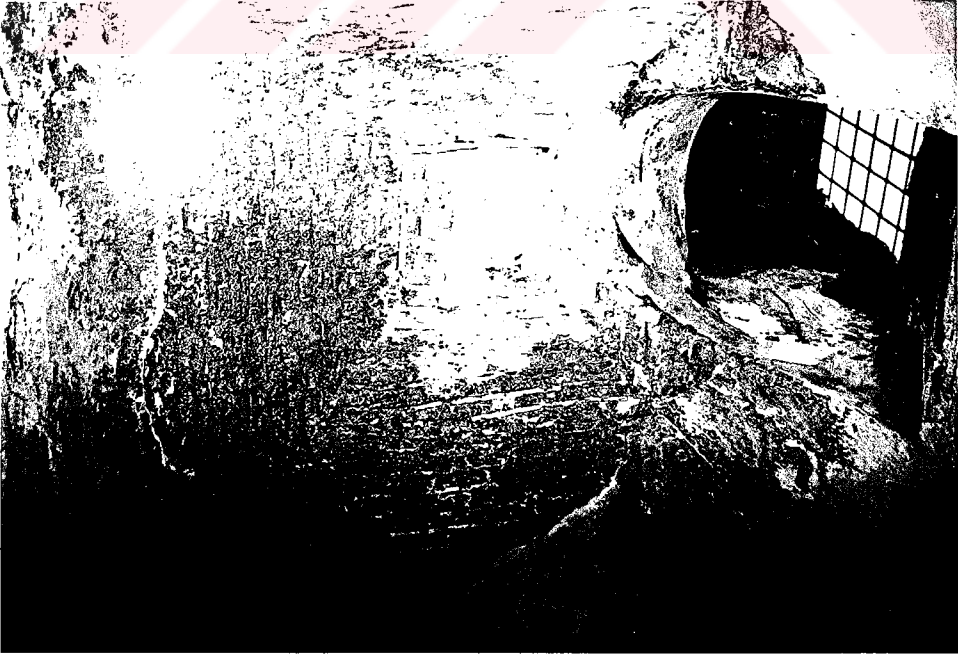
Resim 74

Resim 75

Resim 76

Resim 77- Tonzlarda Sıva Dökülmesi

Resim 78- Tuğla Kemerde Çatlama

- Kirlenme;

Yapının dış tesirlere karşı korunmasız kalması yapının kirlenmesine neden olmuştur. Cephede, revak içlerinde ve odaların duvar ve tonozlarında ateş yakılmasından dolayı oluşan kurum ve işler sebebiyle kirlenme olmuştur. Dış cephede yapılan boya uygulamaları yapıyı kirleten faktörler arasında yer almaktadır.

- Çatlaklar;

Yukarıda bahsettiğimiz tesirlerin etkisi altında oluşan çatlaklar yanında, taş elemanları birbirine bağlayan demir kenet elemanların su ile temasıyla oluşan korozyonla meydana gelen hacim artışlarının taş malzemedeki çatlaklara özellikle parapet birleşmelerinde (Resim 74) ve pencerelerin lokma parmaklıkların sövelere saplandığı noktalarda çatlaklar mevcuttur (Resim 75).

3.3.4.1.2. TUĞLA

Yapıda taş ile beraber en çok kullanılan malzeme tuğladır. Tuğla malzeme yapıda:

- Almaşık örgü tarzında taş ile beraber iki sıralı olarak taşıyıcı duvarlarda

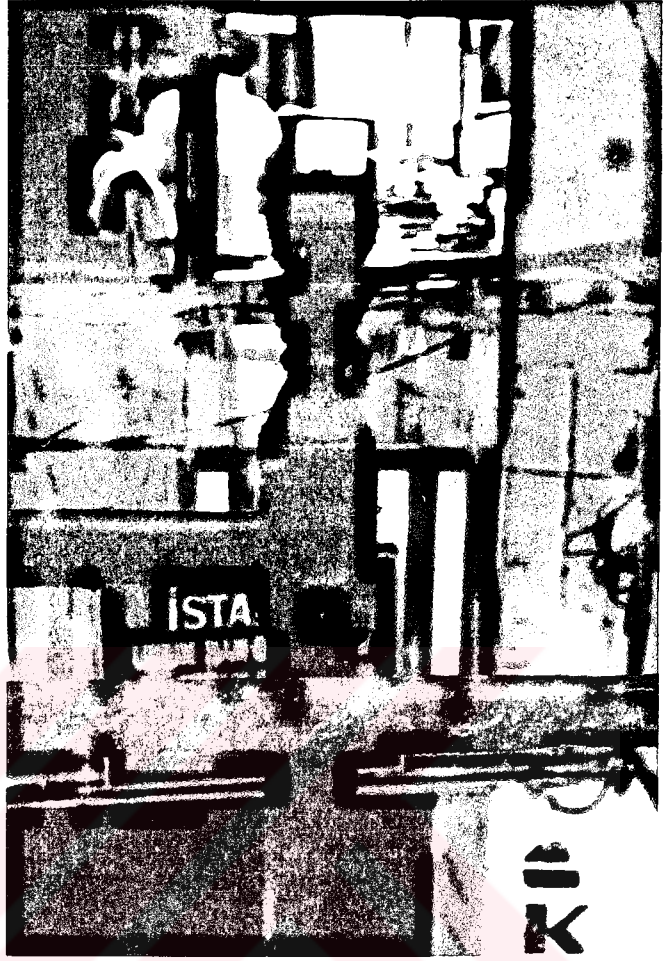
- Revak kemerlerinde

- Zemin ve üst katların döşemesinde tonoz sistemi içinde

- Avluya bakan saçaklarda kirpi saçak olarak

- Bacalarda kullanılmıştır.

Dış cephedeki tuğlalarda özellikle derzleri dolduran harçların dökülmesi ve ayrışması sonucu dökülmeler olmuş ve oyuklar oluşmuştur (Resim 76). Tonoz sistemini oluşturan tuğlalarda üzerlerindeki sıvanın dökülmesiyle

Resim 79

Resim 80

tahribatlar görülmektedir (Resim 77). Aşırı yüklenmeden dolayı tuğla kemerlerde çatlaklar görülmektedir (Resim 78). Yapının genelinde olduğu gibi tuğla malzemede de kirlenme söz konusudur. Bu ise malzemede yer yer tozlaşma ve dökülmelere sebep olmaktadır.

3.3.4.1.3. AHŞAP

Büyük Yeni Han'nda ahşap malzeme taşıyıcı duvarda bazı bölümlerde hatil olarak ve merdiven korkuluğu olarak 10x10 cm boyutunda kullanılmıştır. Merdiven korkuluklarındaki ahşap malzemede kırılmalar ve kurtlanmadan oluşan boşluklar oluşmuştur (Resim 79).

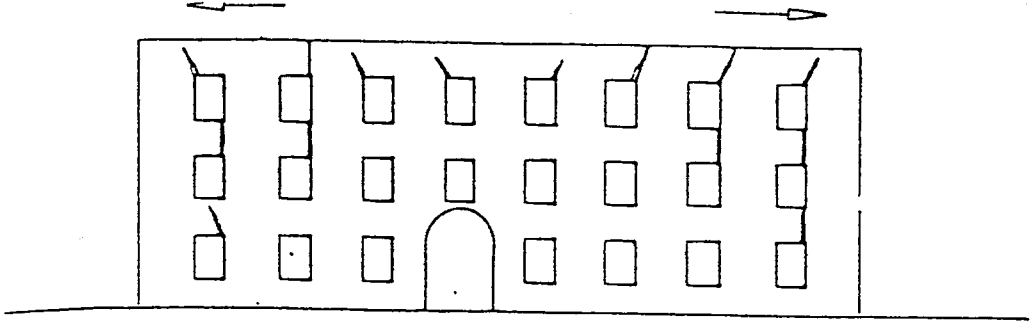
3.3.4.1.4. MADEN

Yapıda madeni inşaat malzemesi olarak demir, kemer ve toroz gergilerinde (Resim 19) 5x7 cm kesitinde, pencere parmaklıklarında (Resim 80), taşların montajında kenet olarak (Resim 74) ve merdiven kirişlerinde (Resim 19) kullanılmıştır. Ayrıca 18.yy. İstanbul Hanlarında da olduğu gibi Büyük Yeni Han da kapı ve pencere kanatları demirden imal edilmiştir.

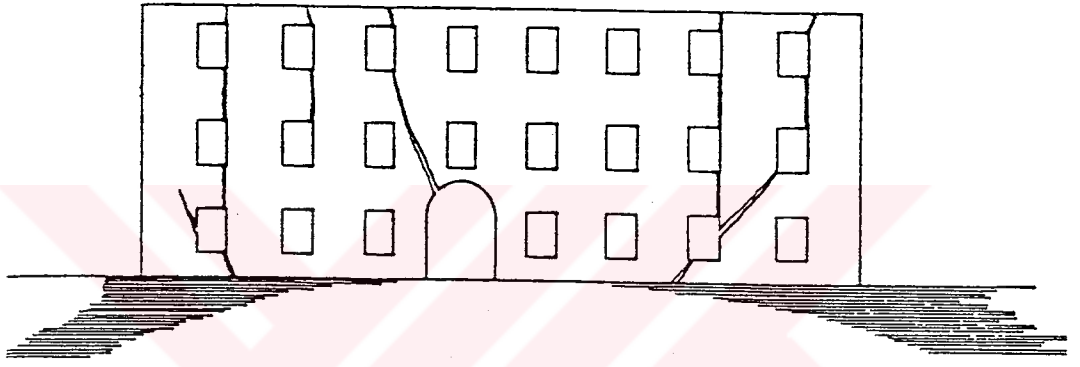
Cephedeki parmaklıklarda yağmurunda etkisiyle malzemede incelemeler ve kabuklanmalar oluşmuştur. Kapı ve pencere kanatlarında ise insan etkisiyle deformasyonlar meydana gelmiştir.

3.3.4.1.5. HARÇLAR VE SIVALAR

Yapıda döneminin özelliklerine uygun olarak kullanılan bağlayıcı malzeme "horasan" harcıdır. Tamamen dış tesirlere açık olan yapıda bağlayıcı malzeme aşırı rutubet v.b. sebeplerle dağılma ve ufalanma noktasına gelmiş ve mukavemetini kaybetmeye başlamıştır (Resim 66-76). Yapının Çarkçılar Sokağı cephesinde harç boşalmaları çok fazla görülmektedir. Yapının diğer

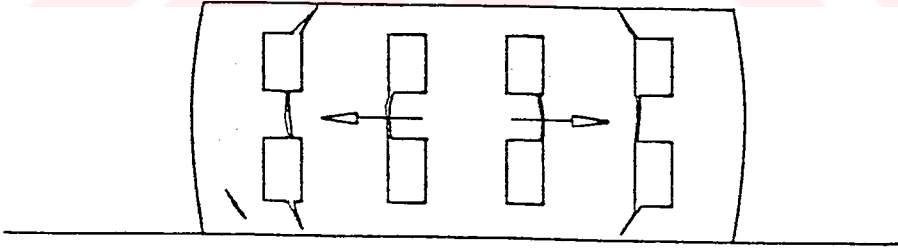

[a] ısı etkisiyle genişmeden doğan çatlaklar

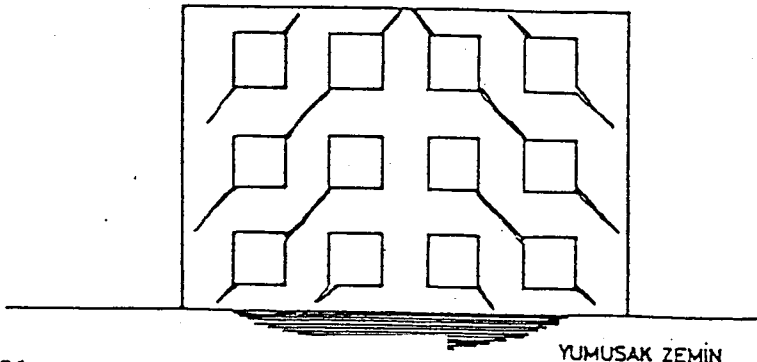

[b] binanın kenarlarındaki oturmadan oluşan çatlaklar

YUMUŞAK ZEMİN

[c] depremin oluşturduğu yatay vibrasyonun sebep olduğu çatlaklar

YUMUŞAK ZEMİN

bölümlerinde ise genelde dış cephede derzlerin bir kısmı boşalmıştır. Bu da taş ve tuğla malzemenin tahribatını arttırmaktadır.

Odaların çoğunda orjinal sıvaya rastlanmazken revaklarda orjinal sıvalar yer almaktadır. Ancak bu sıvalarda yer yer dökülmeler (Resim 77) ve kirlenmeler mevcuttur. Orjinal sıvalar ise kolayca sökülebilecek durumdadır.

3.3.4.2. TAŞIYICI SİSTEME BAĞLI NEDENLER

Yapının stabilitesini bozan başlıca etkenler, binanın aşırı yüklenmesi, deprem etkisi, temel oturmalarından oluşan çatlaklar, taşıyıcı elemanlardaki dönme, düşey doğrultuda deplasmanlardır. Yapıya etkileyen kuvvetler sistemin oluşturduğu “poligon”un kapanma koşulları yukarıda sayılan tesirler altında değişir. Bu ise yapıyı etkileyen kuvvetlerde bir artış veya karşılayan tepki kuvvetlerinde bir azalış anlamına gelmektedir (Resim 81), (Çamlıbel 1984:s.55).

Büyük Yeni Han da görülen çatlaklar, düşey taşıyıcı elemanlarda ve beden duvarlarında görülen şekilsizlikler, yukarıda belirtilen farklı etkenlerin bir veya birkaçının bir araya gelmesiyle oluşmuştur.

3.3.4.3. ÖRTÜ SİSTEMİNE BAĞLI NEDENLER

Yapının orjinal çatı örtüsü kurşun kaplamadır. Malzemede zaman içerisinde yırtılmalar oluşmuştur. Kaplama üzerinde bitki dokusu oluşmuş ve kurşunda biçim değişiklikleri yaratmıştır (Resim 82-83). Çatıda açılan boşluklarda bir başka metal olan demirin kullanılması ve iki farklı madenin birleşme sorunları gözlenmektedir (Bkz. Rölöve Projesi).

Resim 82

Resim 83

3.4. BÜYÜK YENİ HAN'IN RESTORASYON ÖNERİSİ

3.4.1. YAPIYA MÜDAHALE ÖLÇEĞİNİN BELİRLENMESİ

3.4.1.1. YENİ BİR İŞLEV VERİLMESİ

Yurdumuzda kültür varlıklarının korunması konusunda idari ve yasal düzenlemeler mevcut ise de, bugün gelmiş olduğumuz noktanın çok olumlu olduğunu söyleyemeyiz. Kültür mirasımızın korunması amacıyla resmi ve özel kuruluşların yaptıkları uygulamaların çok başarılı olduklarını söylemek zordur. Burada amacımız uygulamalarını tenkit etmekten ziyade sonuçlarının kültür mirasımızın korunması açısından hiçte iyi sonuçlar vermediğini belirtmektir.

Günümüzde özel mülkte bulunan sonradan satılmış pekçok vakıf eserlerinin durumu hiçte iyi değildir. Ekonomik nedenlerle ve bilinçli olarak normal bakımları dahi yapılmayan eserler gün geçtikçe daha büyük sorunlarla karşı karşıya bırakılmaktadır. Sonuç olarak uygulamayı yapan kişi ve kuruluşların teknik ve anlayış eksikliği, mülk sahiplerinin bilinçsizliği ve denetim mekanizmalarının yetersiz kalışı yukarıda belirtmiş olduğumuz sonuçlara neden oluşturmaktadır. Konunun önemine dikkat çekerek bu alanda çaba gösteren insanları da taktirle karşılıyoruz.

Bir eserin varolma sebebi nasıl insanlar ve onların ihtiyaçlarına cevap vermekse, bu eserlerin yaşatılması da insanlarla eserlerin bir araya getirilmesine bağlıdır. Özgün işlevlerini yitirmiş eserlerin korunmasında yine insana yönelik çağdaş işlevlerin eserlere yüklenmesiyle sağlanmıştır.

Bir yapıya verilecek işlevin tespitinde ve sonrasında;

- Eserin korunması için yeni bir işlevin gerekip gerekmediğinin belirlenmesi
- Eserin bulunduğu çevrenin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısının incelenmesi ve eser için işlev alternatiflerinin belirlenmesi

- Eserin özgün işlevinin ortaya çıkarttığı mimari kompozisyonun alternatiflere uygunluk derecesinin araştırılması ve uygun olanının seçimi
- Yeni işlevin getirdiği değişiklik ve ilaveler için uygulanacak ilke ve yöntemlerin belirlenmesi

Belirlenen ilke ve yöntemlerin doğrultusunda uygulama projesinin çizimi gerekmektedir.

İstanbul Hanlar Bölgesi'nde yer alan Büyük Yeni Han'ın diğer eserlerde olduğu gibi birçok sorunları vardır. Yapı strüktürel açıdan çok büyük sorunlarla karşı karşıya olmasa da yapı elemanları ölçeğinde belirlenen sorunlar öncelikli giderilmelidir. Eser işlev açısından içinde bulunduğu bölgenin yapısına uygundur. Her ne kadar özgün işlevi barınma amaçlı olsa da belkide günümüzde bulunduğu çevre dahilinde yapıya uygun bir işlev, yani ticaret mevcuttur.

Eser bugün özel şahısların elinde bulunmaktadır ve sorumsuz tutum ve davranışla karşı karşıyadır. Bu veriler ışığında yapıya yeni bir işlev verilmesi sözkonusu olmamakla birlikte mevcut işlev yükünün düzenlenmesi ve hafifletilmesi gerekmektedir. Yapıya müdahale ederken mevcut işlevler içerisinde yapıya zarar verenler kaldırılmalı (dokuma tezgahı ve demir doğrama imalathanesi) ve süregiden diğer işlevlerinde yapıyla uyumu sağlanmalıdır (toptan ve parakende satış birimleri).

Sonuç olarak;

- Eminönü - Beyazıt Hanlar Bölgesi, İstanbul Merkezi İş Alanı içinde ticaret faaliyeti ve karlılığa yönelik servisler için tercih edilen bir alandır. Özellikle hanlarda toptan - parakende, toptan - imalathane kullanımında tekstil egemendir.

- Hanlarda iş yeri sayısında, dışarıdan eklenme dükkanlar hanın ortak alanları olan koridorlara ve avluda yapılan yeni dükkan ve imalathaneler, yarı seyyar, yarı yerleşmiş işporta şeklinde olmak üzere artışlar gözlenmektedir.

- Bölgedeki sanayiye yönelik imalathanelerin büyüme isteklerinden dolayı şehir dışına taşınma isteklerinin bulunmasına karşılık, ticari faaliyetler için

tercih yine aynı bölge içinde kalmaktadır. Konut alanları ise bu merkezin dışında kalmaktadır.

- İşyerinin büyüme ve fonksiyon değişimiyle karşı karşıya kalan hanlar, çağdaş teknolojik gelişimin ve üretim biçiminin sonucu olarak yapılan müdahalelerle yıpranmaktadır. Ancak bu yapıları bütünleştikleri şehirselleşmeden soyutlayarak korumaya çalışmakta gerçekçi ve üretici olmayan bir davranış biçimi olacaktır.

Büyük Yeni Han'ın ticaret ve büro hizmeti amaçlı mevcut işlevinin sağlıklılaşmasıyla yapıya az bir müdahale ile (servis mekanları, wc, elektrik ısıtma ve sıhhi tesisat) restorasyon ilke ve yöntemlerinin de dışına çıkmadan gerekli değişiklikleri yapabilme imkanı vermektedir.

3.4.1.2. YAPISAL KORUMA

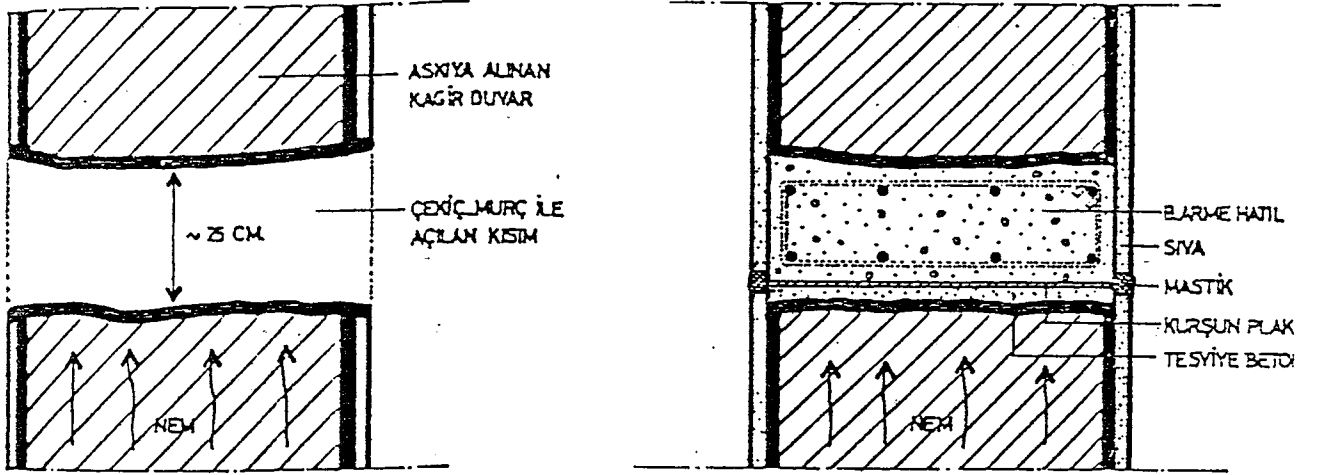
3.4.1.2.1. GEÇİCİ KORUMA TEDBİRLERİ

İç ve dış tesirler altında sürekli tahribata uğramakta olan yapının bu tahribatlara karşı korunması için özellikle bitkisel tahribatın ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bunun için yapı tüm bitkilerden arındırılmalı ve yeni oluşumlara da imkan verilmemeli ve bu bölümler atmosfer tesirlerine karşı örtülmelidir.

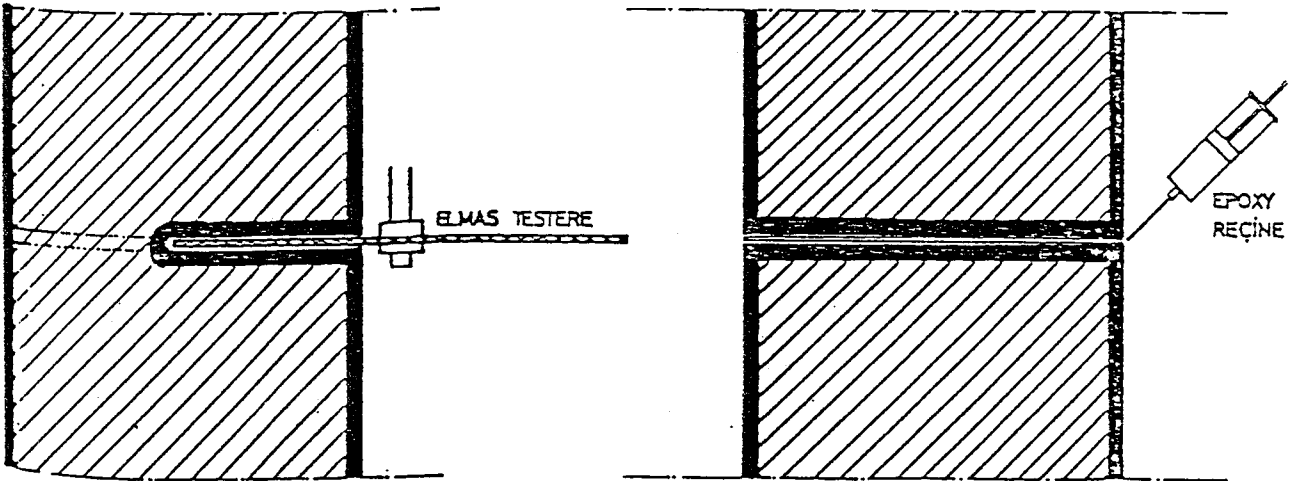
Strüktürel açıdan çok büyük tehlikeyi bünyesinde bulundurmeyen yapıdaki bazı revak kemerlerinin geçici olarak takviyesi gerekmektedir.

3.4.1.2.2. STRÜKTÜREL VE KONSTRÜKTİF MÜDAHALE

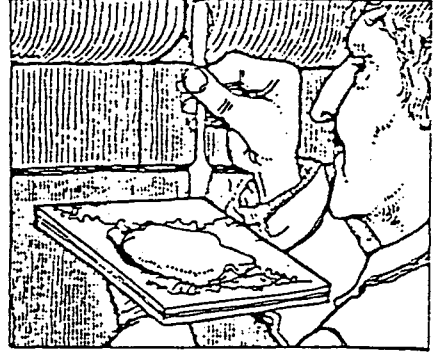
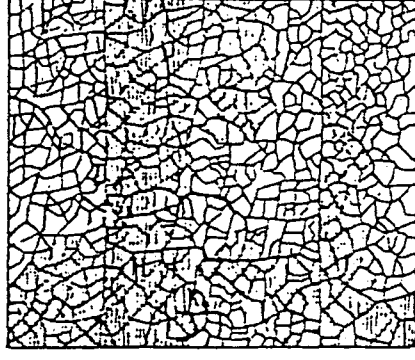
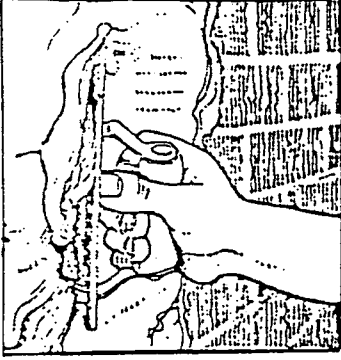
Yapıya yapılacak müdahalenin sağlıklı olması açısından öncelikli temel ve zemin durumu kontrol edilmeli ve mevcut durumuna göre gerekirse ileride oluşabilecek sorunlar tespit edilerek (erken teşhis) müdahale yöntemi belirlenmelidir. Zeminden kaynaklanan ve yapıya tesir eden rutubet tespit edilmesi durumunda zeminden gelen rutubete karşı yapı korunmalıdır (Resim 84-85).

Resim 84

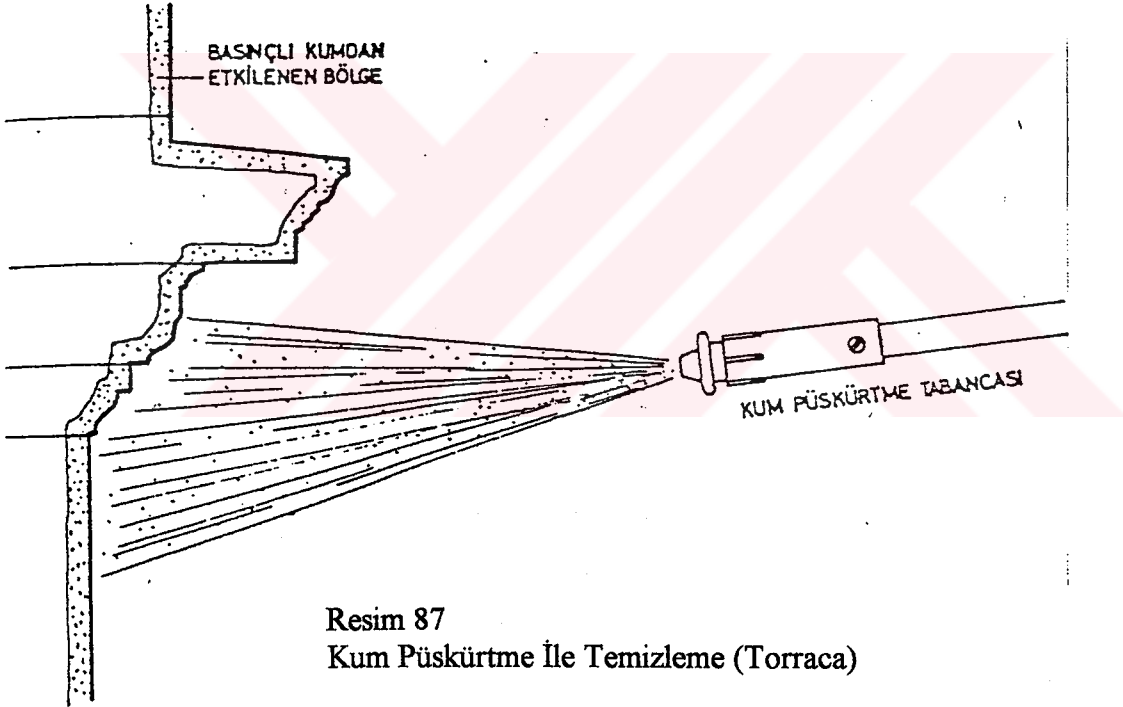
Resim 85
Duvara Su Yalıtımı Konarak Nemin Kesilmesi

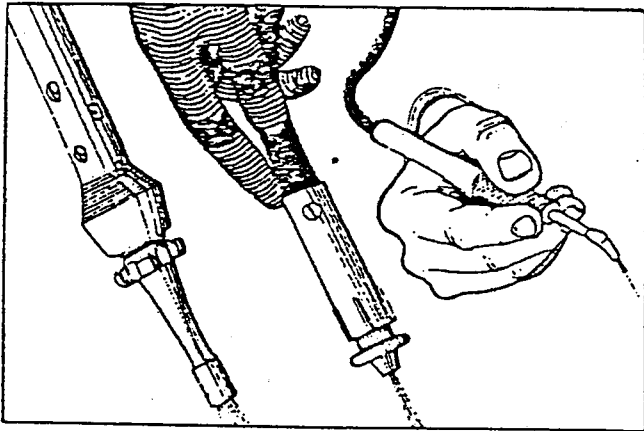
Resim 86
Killi Hamur İle
Temizleme (Ashurst)

Kil Sürüldükten
Sonraki Durum

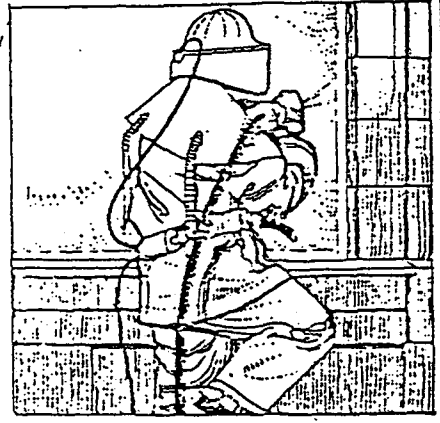
Çatlakların
Doldurulması

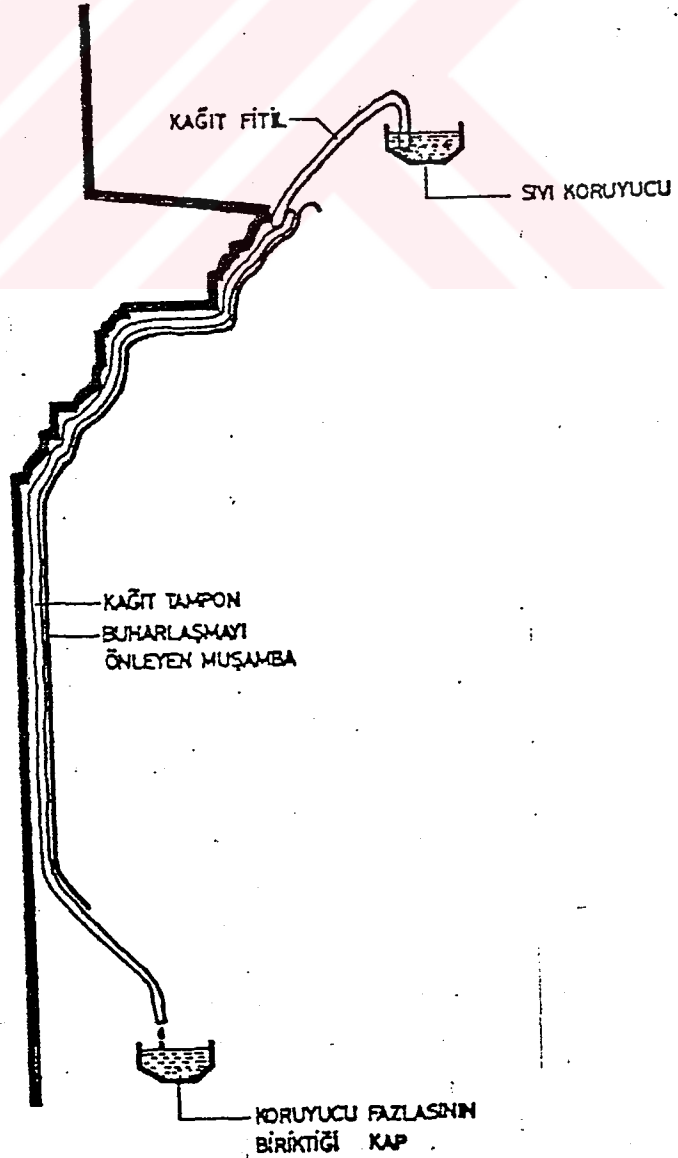
Resim 87
Kum Püskürtme İle Temizleme (Torraca)

Kum Püskürtme Uçları

Resim 88
Kimyasal Yöntemlerle Temizleme

Resim 89
Sağlamlaştırıcının Kağıt
Tamponla Yüzeğe Uygulanması

Strüktürel açıdan kısmende olsa yapının dengesini bozan ve zemin kat revak - dükkan ilişkisini ayıran ve bilinçli olarak yıkılmış olan duvarlar (rölöve projesi) aslına uygun olarak yeniden inşaa edilecektir.

Strüktürel malzemenin uzun ömürlü korunmasını temin etmek amacıyla duvarlarda gerekli görülen bölümlerde (Resim 60-66-72-76) çürütme yapılacak, bağlayıcı malzeme olan horosan harcıyla yapılan derzler sağlam bölümlerine kadar açılıp, onarım için mermer taşı, tuğla princi, tuğla taşı ve çimento karışımı ile oluşturulan harç ile derzleme yapılacaktır.

Orjinalinde sıvasız olan dış cephelerde bazı bölümlerde (rölöve projesi) sıva seramik ve mermer benzeri uygulamalar yapılmıştır. Bu bölümler aslına uygun olarak onarılacaktır.

Yapıya sonradan eklenmiş olan bölümlerin tamamı yıkılarak aslına uygun hale getirilecektir.

Yapının genelinde özellikle taş ve tuğla malzemenin restorasyon tekniklerine uygun olarak konunun uzmanlarınca uygun görülecek olan;

- Temizleme
 - Yıkama (arı su ile, su buharıyla, kağıt tampon ve hamur ile yıkama gibi yöntemler) (Resim 86).
 - Mekanik temizleme (kuru kum, sulu kum püskürtme, zımpara ve tonakla temizleme, lazer ve ısı ile temizleme) (Resim 87).
 - Kimyasal temizleme (alkaliler, asitler ve diğer kimyasal maddeler) (Resim 88).
- Sağlamaştırma
 - Organik ve inorganik maddelerin taşa emdirilmesiyle (Resim 89)
- Derzleme
 - Eksik malzemenin tamamlanması gibi yöntemlerin bir veya bir kaçının bir arada kullanılmasıyla korunması temin edilecektir.

3.4.1.2.3. TESİSAT - ALTYAPI

Aydınlatma: Büyük Yeni Han'ın oda ve revaklarındaki elektrik tesisatı yangın imkanı vermeyecek şekilde izole edilerek plastik bir profil içerisinde gizlenerek döşemenin hemen alt seviyesinde duvar yüzeyinden geçirilecektir.

Sihhi Tesisat: Zemin kattaki WC mekanı için pis ve temiz su tesisatı yeniden düzenlenip , üçüncü avludaki çeşme çalışır duruma getirilecektir.

Isıtma: Döneminde ocaklar aracılığıyla ısıtılan yapıda, kalorifer veya klima gibi çağdaş sistemlerin uygulanmasının sakıncalı olduğu düşünülmektedir.Yapının dört katlı oluşu ve oturduğu alan itibariyle tesisat ve kanalların yapıya çok yük getireceği ve kesitlerin çok fazla olacağı nedeniyle bu sistemler tercih edilmemektedir.Bu yüzden her odanın elektrik ile çalışan cihazlarla ısıtılması düşünülmektedir.

Yangın Tesisatı: Korunması gerekli yapıların en büyük sorunu yangınlar karşısındaki yıpranma ve yok olma olasılıklarıdır. Yapının elektrikli cihazlarla ısıtılacağına göz önüne alırsak, ve ısıya ve dumana karşı duyarlı yangın ihbar sisteminin yapıya getirilmesi gerekmektedir.

3.5. SONUÇ

İstanbul'un kurulmasından günümüze değin, kimi ticaret merkezleri önemlerini hep korumuşlardır. Kentin antik Neorion limanına (bugünkü Sirkeci) bağlı olarak oluşan ticaret çekirdeği de, kesintisiz bir gelişme göstererek günümüze ulaşmıştır.

Bugün, yapılan eklemelerle özgün yapılarını büyük ölçüde yitirmiş ve bakımsız durumda olsalarda, çok çeşitli sanayi ve ticaret işlevlerini barındıran bu hanlar hala çok renkli ve etkileyicidir. Bir zamanlar İstanbul'da yaşayanların faaliyet merkezi konumundaki Hanlar Bölgesi'nin yüzyıllardan beri gelen fiziki yapısını sorunlarıyla ele almak ve bu bölge için önerilebilecek müdahalenin derinliğini belirlemek için yapılacak çalışmalar hiç kuşkusuzki çok uzun süren bilimsel araştırmalar sonucu ortaya konulabilir.

Bu tez kapsamında yapılan çalışmalar ise ancak bahsettiğimiz bilimsel araştırmaların bir parçası ve belkide bu çalışmalar bütününde ele alınabilecek bir model olabilir.

Bu yaklaşım sonucunda Hanlar Bölgesi'nin fiziksel yapısının incelenmesiyle birlikte belirlemiş olduğumuz alt bölge çalışmalarıyla bölgenin barındırdığı sorunlara çözüm aranmıştır.

İstanbul'un tarihi ticaret merkezinin oluşumuyla beraber burayı meydana getiren karakteristik yapılardan biri olan Büyük Yeni Han'ın incelendiği bu araştırmada tespitlerin yanında, yine bu bölgedeki 1/500 ölçekte ele alınan çalışma alanımızın bir parçası olarak tek yapı ölçeğinde de olsa bir koruma önerisi getirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada da olduğu gibi korunması gerekli anıtsal yapılar her aşamada, çevresiyle birlikte içinde bulunduğu bölgenin tüm verilerine dayandırılarak ele alınmalıdır. Bunun için çevre dokusunun tarihsel arkeolojik, doğal, mimari ve işlevsel değerlerini koruyacak, çağdaş ihtiyaçlara uygun olarak gelişimini sağlayacak olan genel planlama kararlarının belirlenmesi ve planların geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Belge, Murat, İstanbul Gezi Rehberi, İstanbul, 4. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994.
- Ceylan, Oğuz, Geleneksel Türk-Osmanlı Çarşı Yapılarının Gelişimi, İstanbul, Doktora Tezi, M.S.Ü., 1989.
- Cezar, Mustafa, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, C.1, İstanbul, 1963.
- Cezar, Mustafa, Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı, İstanbul, M.S.Ü. Yayınları, 1985.
- Çamlıbel, Nafiz, Temellerin Takviyesi, İstanbul, Birsen Kitabevi Yayınları, 1984.
- Dökmeciyan, Alin, Eminönü Bölgesi Kısmi Koruma ve Değerlendirme Projesi, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü., 1990.
- Erdoğan, Mustafa, "Mehmet Tahir Ağa", Tarih Dergisi, sayı 7/10, 1954, s.157-180.
- Eriş, Cem, İstanbul'da Merkezi Ticaret Bölgesi Ticaret Yapılarının Gelişimi ve Tahtakale Halil Ağa Hanı, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü., 1992.
- Eyice, Semavi, Tarih İçinde İstanbul ve Şehrin Gelişimi, Atatürk Konferansları VII, 1975, Ankara, Tarih Kurumu Yayınları, 1980.
- Genim, Sinan, İstanbul'un İskanı, İstanbul, Doktora Tezi, İ.Ü.E.F., 1980.
- Güran, Ceyhan, Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi, İstanbul, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, C.10, 1973.
- İnciciyan, P.G., 18. Asırda İstanbul, Çev. Hrand D. Andresyan, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 43, 1976.

İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi, İstanbul, C.1-2, Tercüman Yayınları.

- Kuban, Doğan, 100 Soruda Türk Sanatı Tarihi, 5. Baskı, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1988.
- Önen, Zeynep, "Eminönü Hanlar Bölgesi", Mimarlık, Şubat 92, s.29-31.
- Özdeş, Gündüz, Eminönü 1/500 Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Raporu, İstanbul, 1991.
- Özer, Filiz, 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongre Bildirileri, 3. Cilt, 23-27 Eylül 1991, İstanbul, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 1705, Özel Kongre Dizisi / 20-1, Ankara, 1995.
- Sönmez, Neslihan, Koruma ve Restorasyon, Mimarlık Lisans Eğitimi 4. Sınıf Ders Notları, İstanbul, 1988.
- Tümertekin, Erol, "İstanbul'un Merkezi İş Sahaları", İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, sayı 16, 1996'dan ayrı baskı.
- Uzunçarşılı, İ.H., Osmanlı Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV. Cilt, 1. Bölüm, 1982.
- Yurt Ansiklopedisi, "İstanbul" maddesi, C.6, İstanbul, 1982.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi : 14 . 07 . 1970

Doğum Yeri : Denizli

Eğitim : 1983-89 Denizli Cumhuriyet Lisesi

1989-94 Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi

1994 yılında Y.T.Ü. F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve

Restorasyon Bölümü'nü kazandı. Halen özel bir şirkette turizm yapıları ve restorasyon üzerine çalışmaktadır.

